

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

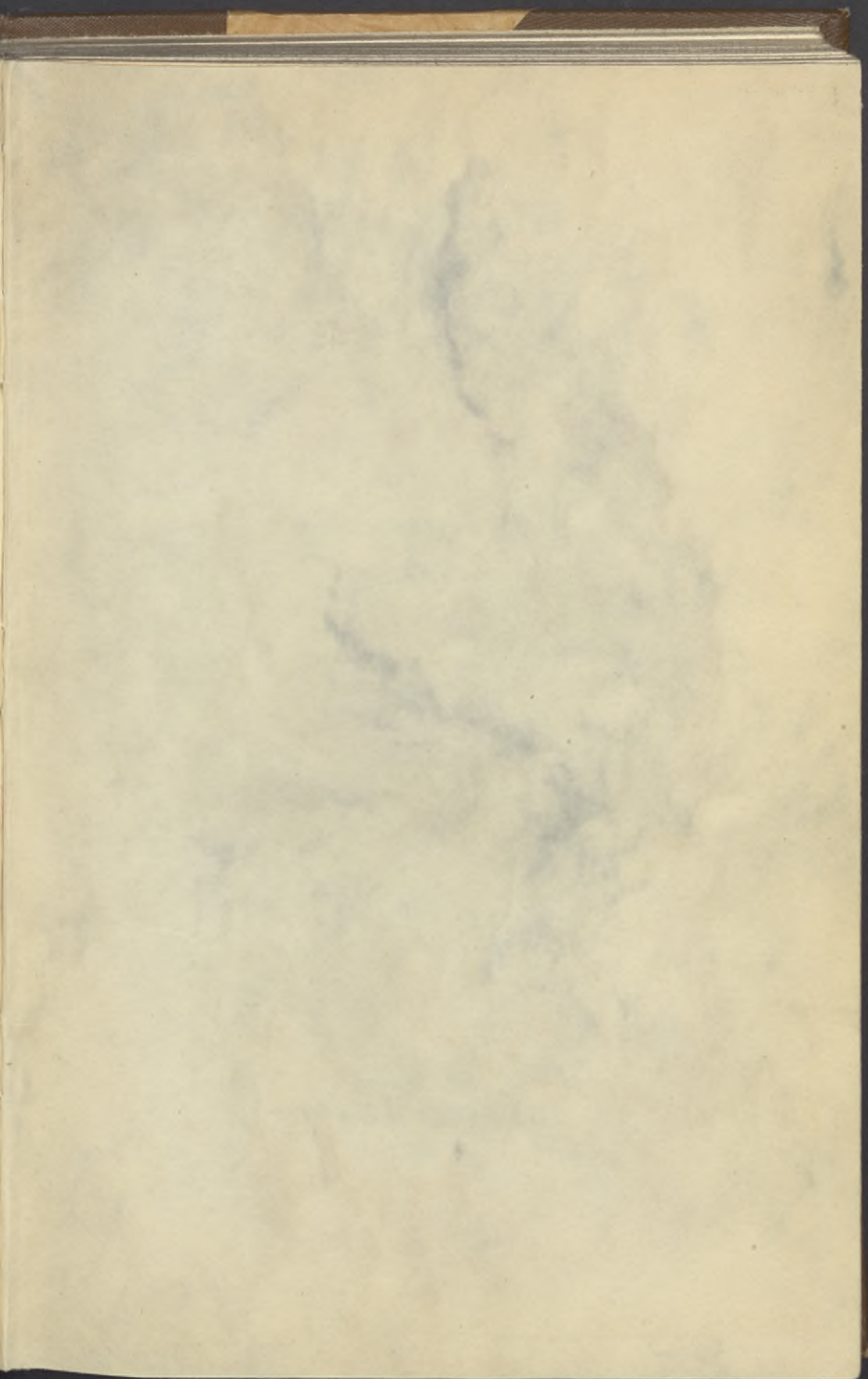
Ande)

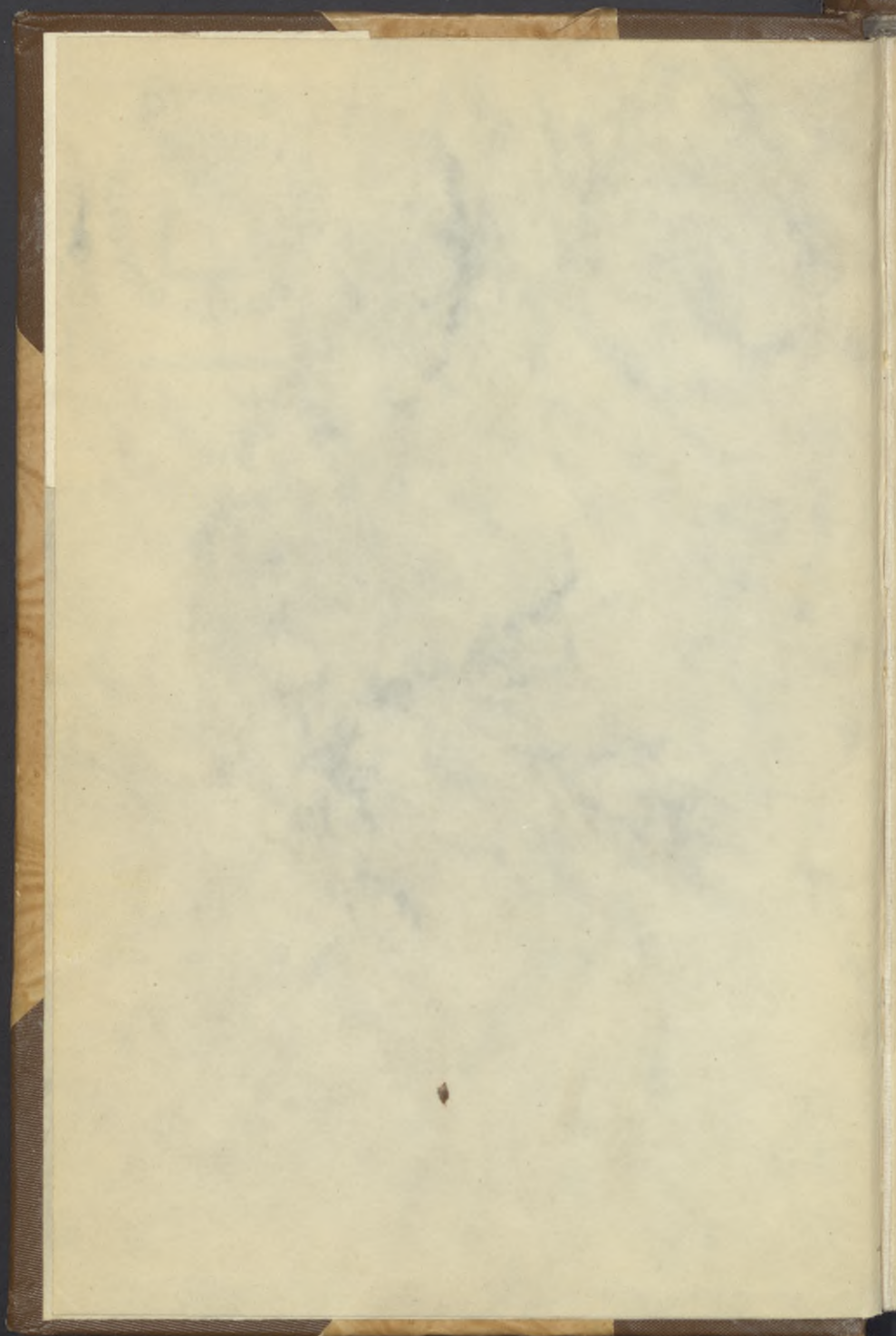
och vi

Allmänna Sektionen

Polygr.
Sv.

Ragnar Jändel

JAG och VI

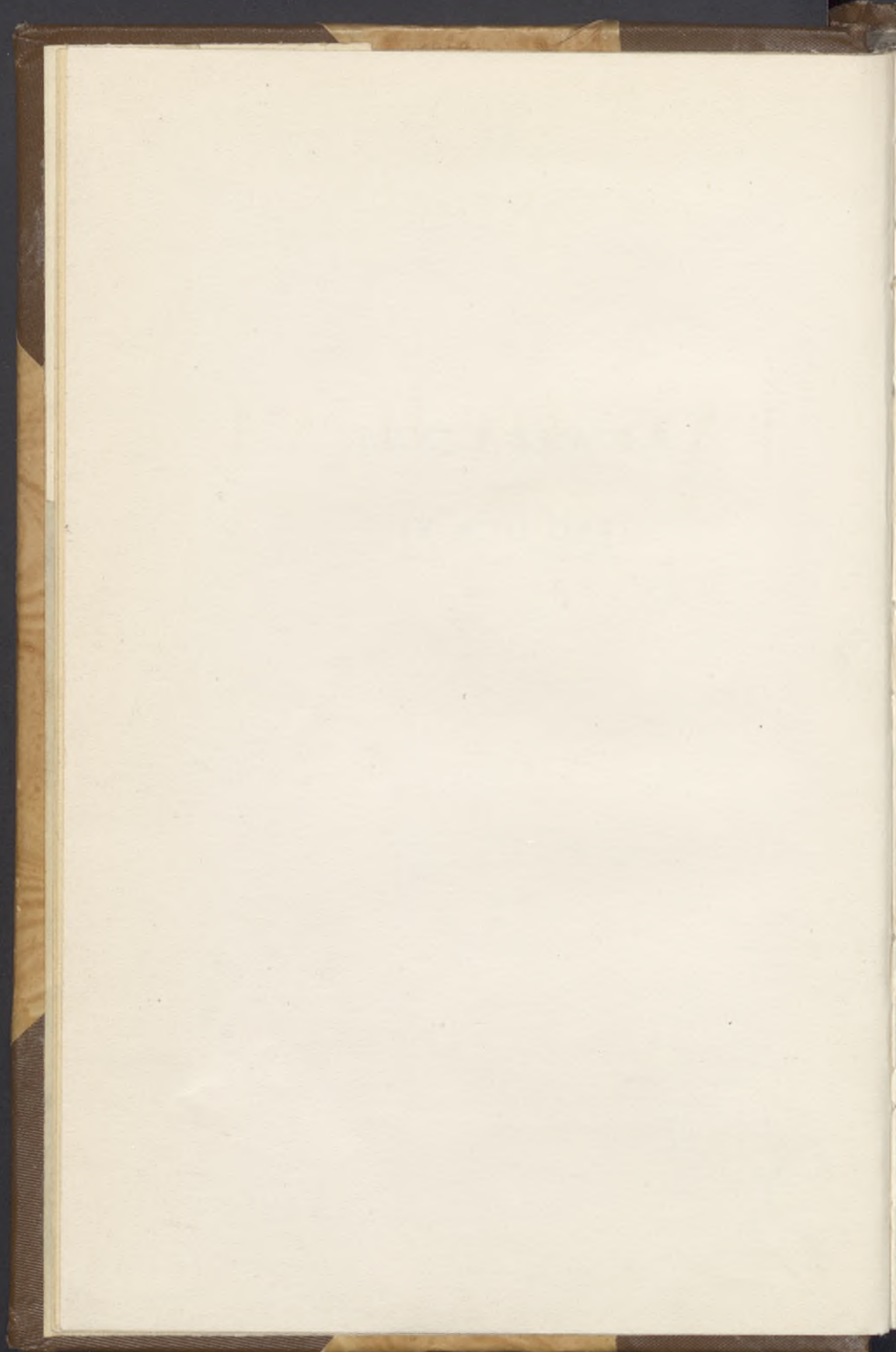
Kommentarer och
meditationer

Stockholm
TIDENS FÖRLAG
1928

Sw. 29/106

RAGNAR JÄNDEL

JAG OCH VI

RAGNAR FÄNDEL

JAG OCH VI

KOMMENTARER OCH MEDITATIONER

Stockholm
TIDENS FÖRLAG
1928

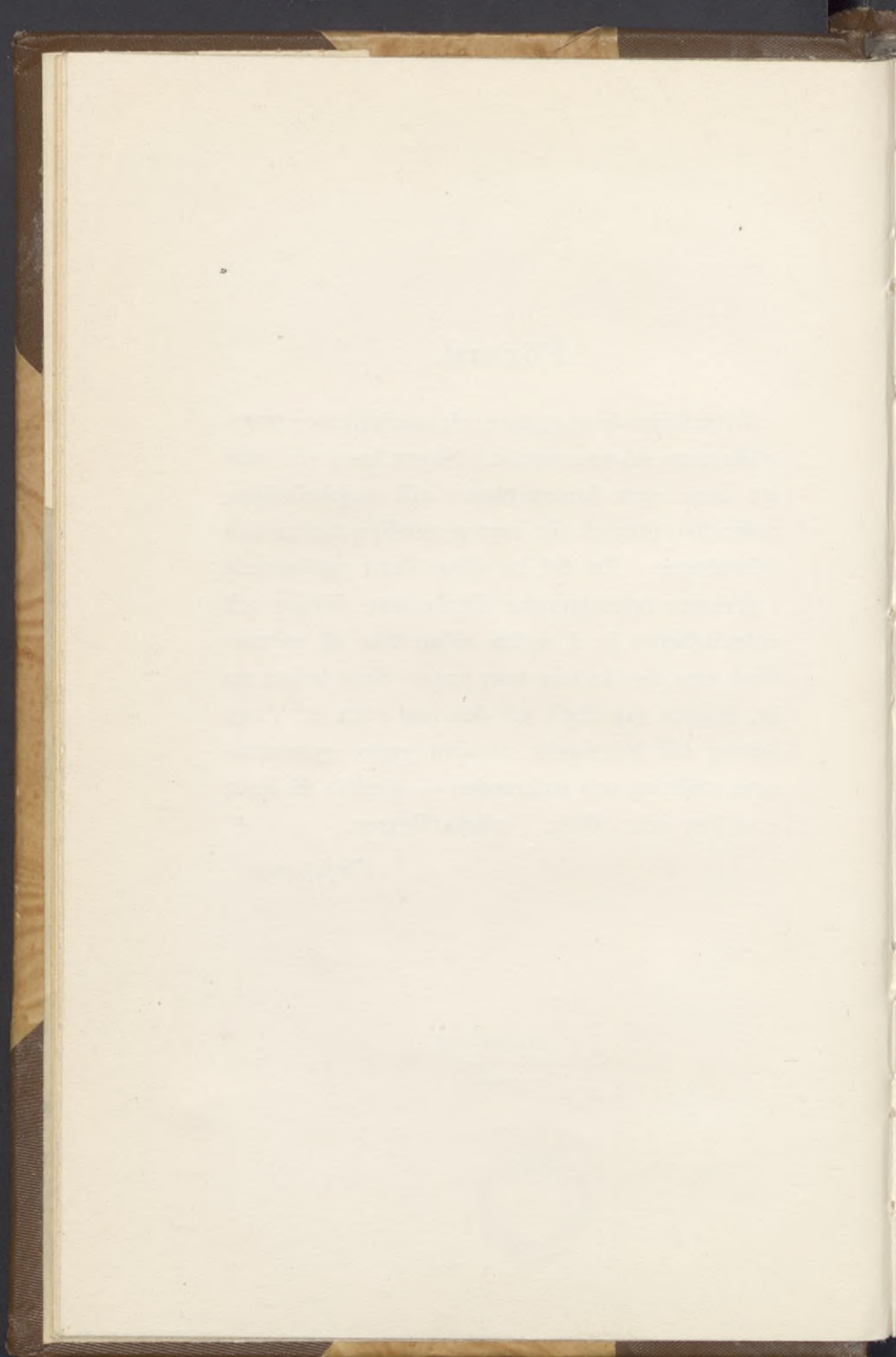
STOCKHOLM
BOKFÖRLAGS A.-B. TIDENS TRYCKERI
1928.

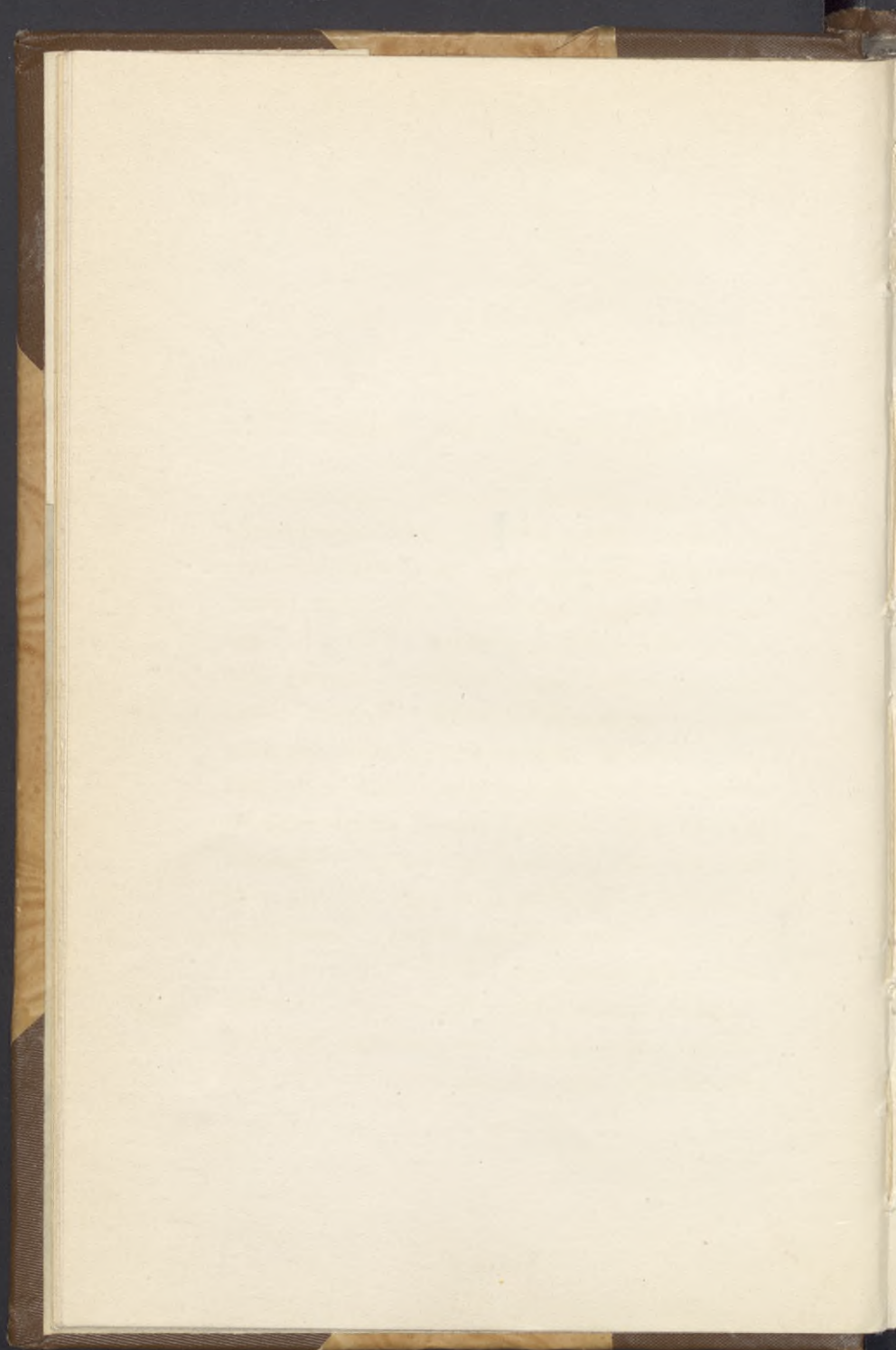
Förord.

Efterföljande uppsatser och meditationer framträda utan större anspråk. Några äro i viss mån att anse som kommentarer till dagskrönikan, andra äro uttryck för rent personliga tankar och stämningar. En del ha förut varit publicerade i pressen; upprepningar förekomma därför och enhetligheten är å andra sidan icke så genomförd som den kanske bort vara. Som boken nu är, hoppas jag dock att den kan vara ett ringa bidrag till belysandet av den yngre generationens ställning och strävanden — särskilt då dens, som har sina rötter i arbetarklassen.

Författaren.

I

Religionen och tiden.

För varje tänkande människa är det klart, att religionen är något som evigt hör samman med människan, lika visst som att längtan och förhoppning, hunger och törst städse följer henne. Numera tror väl knappt någon att våra livsproblem lösas enbart genom en bättre materiell ordning och vetenskaplig "sanning". De sociala strävandena och det vetenskapliga sökandet begränsa sig mer och mer till områden, dit de naturenligt höra och med förståelse för att jorden skall ha sitt, himlen sitt. De som kalla vår tid religionslös i förhållande till äldre tider taga fel och se ej djupt nog. Det religiösa begäret ligger brinnande under tidens oro och förvirring.

Men för nutida bildade människor — och jag använder ordet bildad i dess verkliga betydelse, betydelsen av sann, fri- och vidsynt — har det

sig i allmänhet ej lätt att upptaga samfundens färdiggjorda "sanningar" och de gamla religiösa talesätten. Det är sådant, som en gång har passat människorna, men icke längre gör det. Dogmerna markera, som Emerson säger, den höjd vartill vatten en gång stego. Men landet har höjt sig alltmera i ljus över det vaggande, kaotiska havet. Mänskligheten har tänkt och erfårit mycket sedan kyrkomötenas tid, eller vi kunna säga: nu under blott det sista århundradet.

För den stora massan av "troende" har hittills *gudsbilden* varit trons föremål. Men för dem som nu söka en levande religion gäller det att finna *Gud*, den innersta andliga verkligheten bakom eller över *gudsbilden*. *Gudsbilden* är ju blott symbolen för det utsägbara, som är omöjligt att fånga i begreppens nät. Det är i själva verket avgudadyrkan att stanna vid en viss av människor konstruerad bild, tillbedja och förlita sig på denna. Här kan man sätta moseböcker-*nas* förbud mot att göra sig beläten och dyrka dessa, antingen de höra till himmel, jord eller "underjord". Gud står för oss icke längre som en Herre i konungslig dräkt, icke som en människolik fader; han är större, obegripligare, när-

Religionen och tiden

mare och fjärmare på samma gång, ett heligt rum, ett hem för själen, där vi väl aldrig kunna se hur och varför utan blott förnimma kraften och erfara glädjen. En sådan religiös inställning ger kanhända icke samma vardagstrygghet, men det ligger mer av *ödmjukhet* i den, därför också mer av sanning och frihet. Vi kunna visserligen icke undvara symbolerna, ty för vår *tanke* blir intet verkligt utan form, för ögat intet begripligt utan bild. Men vi kunna förändliga symbolerna, göra dem mera levande, rörliga, sanna. Vi måste fasthålla, att bilden icke är detsamma som saken. Detta är nu intet absolut nytt, ty de stora, särregna personligheterna inom kristendomen — att ej tala om t. ex. den indiska mystiken — ha troligen alltid förstått detta. Eckehart talar om "det väsenslösa väsendet över Gud och över all åtskillnad", och hans tanke tränger här så långt fram mot saken som människotanke kan. Och förnam manne icke Jesus bakom den fader, om vilken han talar för människorna, samma för tanken ofattliga gåta? Jag tror det. I alla händelser kan man i fråga om alla djupt religiösa människor säkerligen säga, att de, om också deras tanke icke trängt bakom gudsbilden, i sina hög-

Ragnar Jändel

sta andliga upplevelser stigit oändligt över denna. Men varför då göra de fixa symbolerna till något så väsentligt, något som ej får rubbas?

Vi erkänna tankens begränsning samtidigt som vi till det yttersta måste hålla på tankens ärlighet. *Ärlighetskravet måste, då det är fråga om religiösa ting, ställas upp som något självklart.* Det är därför vi icke kunna falla ned med vårt religiösa begär inför "den uppenbarade guden", den snidade gudsbilden, utan — som en ung diktare säger —

"söka tills hjärtat stannar
en evig innebörd,
en okänd gud, vars stämma
av ingen hörd,
skall allt till slut förklara
som var fördolt ännu — —"

Evigt måste människan söka Den Okände Guden, vars stämma vi oavlatligt höra, vars spår vi förnimma, men som ingen kan se i fullhet utan att bländas och förbrännas.

*

Religionen och tiden

Man kan förstå, att den gamla solida religionens folk skall ha svårt att uppfatta den moderna religiositeten som verklig religion. De stå som den barnsligt fromma Margareta inför Fausts vaga allreligion.

Faust utlägger den "moderna" texten:

"Ser jag ej, öga i öga, dig,
och tränger ej med makt
till huvud och barm dig allt
och skapar en evig gåta
osynlig, synlig, runt om dig?
O, fyll därmed ditt hjärtas hela vidd,
och när du sjunkit så i salig känslas djup,
nämndet då vad du vill:
Sällhet, hjärta, kärlek, Gud!
Jag vet ej namn därför,

— — —

— alla hjärtan stamma
över allt under dagens himmelska flamma,
var på sitt mål, vad som är outsägligt,
jag på det språk, som min tunga är lägligt."

Det är vackra ord och de låta i våra öron onekligen rätt bekanta. Även Margareta tycker, att de äro vackra, men de tillfredsställa icke:

”Ja, när man hör det, låter det drägligt, men ändå är saken skev och tom, ty du har ingen kristendom.”

Hennes röst klingar likt barnarösten i Andersens saga om den nya kejsardräkten. Hon ställer Faust mot väggen. Hans sak är verkligen ”skev och tom”. Men det är inte därför, att han uttrycker den ”på det språk som hans tunga är lägligt” utan emedan — och det hörs lätt på tonfallet och de vaga, uppstyltade orden — det verkliga allvaret, *den personliga avgörelsen* saknas. Det är inte nog att erkänna eller säga det och det — ”man skall tro och dyrka”, säger Margareta. Faust flanerar omkring på de estetiska stämningarnas fält. Gud är allt men inte — det enda.

Religionen kräver helhet och avgörelse, en blickens bestämda inriktning. Och religiös tro är något mera — eller rättare: något helt annat — än försanthållande. Det räcker inte att ropa Herre, Herre. Man är inte religiös för att man kan rabbla den kyrkliga bekännelsen fram- och baklänges, men heller icke för att man tror på en okänd gud bakom rörliga gyllene molnbilder.

Religionen och tiden

Religiös tro är något helt annat än teologi, den är alltid — hur den för övrigt är funtad — personlig hängivelse, fromhet. Först detta är levande tro. Men vägen till denna förtröstan och fromhet är för oss mycket hårdare och svårare än för våra fäder.

*

De gamla fingo till skänks "vetandet" om sin gud. Vi måste själva samla vår kunskap av vår nöd, vår glädje, våra ögons vittnesbörd, våra sjäalars musik. Vi måste söka och förtvivla, draga ifrån och lägga ihop — mest förtvivla, mest draga ifrån. Då och då kommer dock en stund, då det stora Ja strålar oss till mötes, uppfyller tomheten och bränner ned alla våra stingande nej. Då svälla våra hjärtan som floder om våren, vi veta att vi skola fortsätta vår väg, att den heliga stjärnan lyser över den.

Utan ärlighet och offer kunna vi i andliga ting ingenstädes komma. List och snålhet, som gör sig så förträffligt i den jordiska levnadskonsten, duger icke här.

Den "nya" religionen är friare än den gamla, men den är också svårare. Den som icke kan

Ragnar Jändel

erkänna någon en gång för alla färdig gudsbild att krypa ned bakom, men som ändå har gudsbegäret levande i sitt inre — för honom kommer allt an på hans kärlek. Kärleken ger honom den klarhet i vars ljus han ser att gå. Och den religiösa kärleken är fromhet.

*

”Ske icke min vilja utan din” — det är den enda *bön* vi kunna bedja. Det vore meningslöst av det enskilda kornstrået att bedja till skördens herre om ett långt liv eller om särskilda hänsyn, särskild behandling. Den verkliga fromheten innebär ju en känsla av enhet med det gudomliga, alltså är den bönen den enda naturliga: ske icke min vilja.

Det vore meningslöst att bedja: låt det i morgon bli solsken och sunnanvind eller låt det i morgon komma ett bra amerikabrev på posten! Blott om *andliga* ting kunna vi bedja —: om kraft till tro, om kraft att motstå nöd, smärtor, hat — djävulen, världen, oss själva.

*

Religionen och tiden

Men icke är fromheten lätt att kämpa sig till och behålla för den på samma gång djupt religiöse och djupt tänkande och seende. Ty är det egentligen icke långt större anledning till förtvivlan än till fromhet i denna förskräckliga värld, där intet äger bestånd, där make ryckes från make, moder från barn, där allt skiftar, virvlar kring och upplöses, där varje sekund står mättad av tröstlös sorg och nöd? Knappt är människan född förrän förstörelsen börjar och de underjordiska lägga sig på lur kring henne. De gamla hade dock hoppet om ett återställande och en återförening i en ny, en fullkomningens värld. Ha vi det hoppet? Vi ha stjärnhimlen i stum gåtfullhet över oss; och vi veta icke mera än Predikaren: "Allt far till ett rum; allt är gjort av stoft och varder till stoft igen. Ho vet om människans ande far uppåt och fänadens ande nedåt, under jorden?"

*

Men om vårt vetande om Gud och de yttersta tingen är så ringa, vad blir då egentligen kvar av religionen?

Ragnar Jändel

Allt, skulle man kunna svara. Ty det är icke fråga om vetande, åsikt, bekännelse. Det gäller sinnelaget. Det gäller hjärtats eld inför Gud, dess kärlek till allt varande.

Detta hör till de självklara saker, som oupphörligt måste upprepas.

*

Det är ganska egendomligt att se, hur tidens kulturella personligheter i allmänhet intaga ställning till de religiösa strömningarna i tiden — se hur världskloka herrar av typiskt borgerlig inställning ägna en sentimental vördnad för t. ex. en primitivt religiös rörelse som pingströrelsen¹, medan de endast ha ett överlägset leende och en axelryckning för den fritt kämpande religiositeten. En och annan tror kanske att detta har sin grund i en lidelse för klarheten, de rena linjerna, avgörelsen, bekännarmodet. Det vore ju respektabelt och i viss mån förstäeligt. Men i själva verket beror det på något helt annat — deras högmodiga likgiltighet för religionen över huvud, deras kallsinniga förakt för allt andligt

¹ Såsom exempelvis prof. Bööks m. fl:s vackra miner gentemot Sven Lidman.

Religionen och tiden

sökande, för tidens stora problem, för de marker i det nutida kulturlandskapet, ur vilka framtidens skördar skola spira. Ur detta förakt är det, som de vuxit upp, de vänliga blommor, som dessa andens män kasta åt pingströrelsen. De kosta så litet. I "vår upplysta tid" är ju pingströrelsen ändå en rätt så ofarlig men däremot ganska pittoresk företeelse. I allmänhet är det anmärkningsvärt, hur lärdomen och den borgerliga bildningen ställer sig välvilligt nedlåtande gentemot den s. k. folkliga religiositeten. Detta bottenar i ett förakt även för "folket", som de förnämt betrakta från ovan, ungefär som turisterna betraktar en nationalklädd skara allmogefolk med psalmböcker i hand. Det är ju så rörande med folket, det förnöjsamma, enkelt troende! Det ger stämning. Det vållar ingen oro, inga blåsigas, farliga vindar. Värre är det, om man vill bygga nya tempel i tidens mitt. —

*

Gripande har den store amerikanske skalden Edgar Lee Masters tecknat en bild av den "enfaldiga" tron i sin Spoon River-antologi — en

Ragnar Jändel

gammal gumma med fromhetens och — gärna
det — fanatismens skönhet över sig:

”Till och från, till och från, till och från kyrkan,
med min bibel under arm
tills jag var gammal och grå;
ogift, ensam i världen,
finnande bröder och systrar i församlingen,
och barn i kyrkan.

Jag vet att de skrattade åt mig och tänkte jag
var galen.

Jag visste av örnsjälarna som flögo högt i sol-
skenet,

över kyrkspiran och skrattade åt kyrkan,
föraktande mig, ej seende mig.

Men om den höga luften var söt för dem, så var
kyrkan söt för mig.

Den var visionen, visionen, diktarnas vision
förallmänligad.”

Det står en mörk hänförelsens glans över denna
bild, en glans av trohet, ande och sanning. Och
vad är det innerst för skillnad mellan denna löj-
liga gumma och en van Gogh, den brinnande
konstnären, bibelkolportören som går lik en fattig-

Religionen och tiden

munk ute i gruvdistrikten eller målar landskap som offer åt en fanatisk soldyrkan eller mellan Dostojevski, vars vision var hela det heliga Ryssland? Det är samma ande, de äro "bröder och systrar i församlingen".

Kyrkan, sådan den reser sig vit, hög och tyst över städernas och byarnas krämarhus, är förvisso ett härligt vittnesbörd för mänskligheten, för gudaanden i det mänskliga. Innerst har mänskligheten dock haft det behovet — att resa tempel. Men det är icke stenarna eller spirorna eller klockorna som äro det vördnadsbjudande. Det är tanken, idén.

Och tider skola ju komma, då varken templet eller "detta berg" (varifrån Jesus talade) skall vara förkunnelsens centrum. Vägen går från det synliga till det osynliga, från orden till anden. Det nya templet blir icke byggt med människohänder, den nya församlingen skall icke sammanhållas av dogmer utan av ande och gärning.

*

När det talas om kristendomen, är det nästan ständigt försoningsläran, som framhålles som det väsentliga.

Hur denna lära kunnat tillmätas så stor vikt, har åtminstone den som skriver detta aldrig kunnat riktigt fatta. Tanken har, det är förstäeligt nog, uppkommit ur känslan av vanmakt inför det absolutas krav, omöjligheten för människan att realisera Gudens renhets- och rättfärdighetskrav. Men det är något motbjudande däri, att Gud icke kunnat se med behag till sina ofullkomliga skapade väsen utan genom offret av "sin enfödde son". Det är motbjudande för känslan likaväl som för tanken. Även om man med gripet sinne kan stå inför det faktum varur idén utgått, har den dock något av den — man må ej tveka att säga det — narraktighet, som fäller löjets skimmer över all magi. Varför skapade oss Gud så svaga, så kraftlösa, så blinda, att vi icke kunna hålla våra själar fullkomliga inför honom? Varför skulle han sända Jesus till namnlösa lidanden för att därmed "försona" denna vår svaghet? Och måste vi icke, trots detta offer, fortfarande själva kämpa samma ojämna kamp och ständigt snärjas in i den "synd" vi icke kunna undgå, men som vi måste värja oss för, så sant vi icke skola förverka nåden... Det behövs i sanning lärda och klipska karlar för att reda ut

Religionen och tiden

så besynnerliga härvor. Men icke ens deras sofistisk kan i längden göra dessa vidunderligheter klara och begripliga. Vidskepelsen är av intet värde för själens hälsa och salighet.

*

Vad som för oss står kvar av "kristendomen" och vad som evigt förbliver däri, det är väsentligen bilden av Jesus som den ädlaste, tappreste, mest skarpsynta av människor. Men det är icke hans "uppståndelse" (lekamligen), som är avgörande, utan det, att han levat.

Ja, det är knappast ens detta, om man ser till den historiska existensen. Det avgörande är, att *Kristi ande* uppenbarats i världen och alltjämt lever däri. Bibelkritiken må gärna djupplöja vad den kan. Och den må sälla och sälla — vad den får i sållet är i grunden överflödigt. Vad som är av vikt blir kvar. Sedan är det klart, att Kristusbilden måste för var och en bli något "subjektivt", som allt vilket skådas av mänskligt öga. Men allt som människan förnimmer hjärtligen, som andligt levande, har sin sanning. Och äro evangelierna fabler — vilken underbar

Ragnar Jändel

diktare har ej då skapat dessa fabler! Här kunde väl gälla, vad Nietzsche en gång yttrade om sitt största verk: en outtömlig brunn, vari intet ämbar nedsänkes utan att komma upp fullt av guld och godhet.

Kristus har lärt oss kärleken, den kärlek som besinningslöst famnar och offerar allt — den bästa rocken, den sista skärven, allt intill livet självt. Han har lärt oss tapperhet, andens oböjlighet inför världens herradömen. Han är den evigt ungestridsmannen i ständig kamp mot flackheten, orätten, kalkborgardömet. Genom all världens list, slughet och snålhet brinner hans hjärtas eld som en flamma från himlarna.

Kristendomen är *en sinnesart* — en sinnesart av opposition, medkänsla, offervilja, trots, ungdom. Men däremot har det icke just med kristendom att göra, att gå i kyrkan av vana, därför att det är så lugnande, därför att klockorna ha en så vacker klang och därför att det nu en gång är fädernas kyrka — och att för övrigt "odla vår kål" eller, om så skall vara, jordgubbar! Allt detta kan ju vara mycket bra, men det är orätt att kalla det kristendom. Kristendomen är något

Religionen och tiden

brinnande, något flammande ljusst. Den är och förbliver för världen en dårskap.

*

Det är ingen originell iakttagelse, men man kan icke upphöra att förundra sig över det —: medan praktiskt taget hela den så att säga aktiva delen av mänskligheten officiellt bekänner sig till kristendomen och därmed till det innerliga brödraskapets idé, höra vi dock alltjämt mest talas om krig och örlig, förtryck, bedrägeri, övervåld och allsköns orättfärdighet. Vad gjorde de kristna prästerna och menigheterna under världskriget? De läto — om man frånräknar en liten skara oppositionsmän utan särskilt religiöst hemvist eller tillhörande av stat och kyrka förföljda sekter, som t. ex. de engelska kväkarna — utan motvårn ställa sig i folkhatets tjänst. De vittnade, som en gång judarna inför Pilatus, att de icke "hade annan konung än kejsaren". Men skrev icke den hand, som en gång visade sig inför den gamle kaldeiske härskaren, under världskrigets dagar mystiska tecken på kyrkornas vitmenade väggar?

Ragnar Jändel

De kristna i allmänhet ha sedan dess icke lärt något. Redan diskuteras det nya världskrigets teknik, gaskriget med alla dess ohyggligheter och den fullständiga ödeläggelsen av hela den s. k. civiliserade världen som perspektiv. Öppet och i det tysta arbetas det på skilda håll för att bygga dammar mot den hotande katastrofen. Men faran är för handen och det arbete som göres sker ofta i en känsla av maktlöshet, en hypnotiserande, förlamande känsla, som i sig själv är ödesdiger.

Man frågar sig åter: var äro de kristna? Var äro de, som skulle gå före och söka samla alla goda krafter i den brinnande, segervissa kampen för försoning och förbrödring? Jag vet, att det finnes en elit som arbetar. Men de andra, de många, de mest inflytelserika? Ännu är det farligt för en präst att glömma bort krigsmakten i sina förböner.

*

Ett beklämmande exempel för de s. k. kristnas själsart och hjärtelag ha vi under senare tid fått i deras ställningstagande — eller brist på ställningstagande — till Sacco-Vanzettidramat. De

Religionen och tiden

kristna iakttago världen runt en tystnad som i all sin hemskhet verkligen var talande. Det fanns ju undantag. Hans helighet i Rom lär ju sålunda efter böner och påtryckningar lagt sitt ord för den förstockade amerikanska humbugspatriotismens offer. Här och där höjdes väl enstaka röster. Den svenske ärkebiskopen torde icke ha saknat medkänsla för de dömda, om vars oskuld han troligen ej var övertygad; han lär sålunda under hand fäst vissa amerikanska kyrkosamfundes uppmärksamhet på saken. Men icke märktes det någon samlad opinionsrörelse från kyrkan eller de övriga kristliga samfundet. Det ekumeniska nitet räckte icke till här — i en sak där dock de kristna framför andra borde haft plikt att ingripa och som borde kunnat röra stenhjärtan. De flesta av dem menade förmodligen som en viss svensk frikyrkoman: "det var Amerikas sak att döma sina". Det var bland mängden på gatorna som rättfärdighetens stämman talade.

Icke märktes heller i Amerika någon kristlig nitälskan för rätt och barmhärtighet; förmodligen räknar sig domaren Thayer som en god kris-

Ragnar Jändel

ten, att icke tala om "baptisten" Fuller, guvernören i Massachusetts.

Men det föll ett underligt skarpt och bjärt ljus över mänskligheten under de för detta drama avgörande augustidagarna 1927. I det ljuset var åtskilligt uppenbart för dem, vilka hade ögon till att se.

*

Det vore behöfligt, att de som prompt vilja göra anspråk på det kristna namnet ställdes ordentligt mot väggen och tillhöllos att antingen på allvar söka följa mästaren i spåren eller också avsvärja sig sina vackra och krävande läror. De som säga sig vara övertygade om evangeliernas auktoritet skola icke komma ifrån vad där sagts om efterföljelsen, om korsets väg; de måste erkänna, att Kristi rike icke är av denna världen och att det ordet är sagt: uppoffra allt vad du äger — giv det åt de fattiga! Det vore av nöden, att de leddes upp för Bergspredikans hårda och skarpa stenar och påmindes om, vad det är att vara en kristen. Den frågan kan allvarligt ställas, huruvida en verklig kristen har rätt att alls äga något här i världen och rätt att leva ett

Religionen och tiden

vanligt "borgerligt" liv. Jesus var egendomslös, de första kristna voro kommunister. För den kristne skulle ju ej gälla att samla de skatter som mal och rost förtära, utan sådana, som äro av tiden oåtkomliga, eviga skatter. Han skall vara fullkomligt oberoende. Och om den kristne får äga — var går då gränsen? Får han vara miljonär, får han bo i lyxvåning, medan andra människor hungra och gå hemlösa? Får en kristen arbetsgivare köra arbetaren på dörren, om han begär högre lön? Hur går det då med bibelord som dessa: "om någon begär din livklädnad, så låt honom få manteln med" och "om någon trugar dig en mil, så gå två med honom"!

Nu vet jag väl, att det finns ett ord som säger: bruka denna världen så, som brukade du den icke — d. v. s. du får väl som kristen äga världsliga ting men icke av hjärtat vara fäst vid dem. En av de kristna mystikerna säger härom, att om man också skänkte bort ett kungarike, men behölle sig själv (självet), så hade man ändå intet lämnat; lämnar man däremot blott sig själv, så har man i religiös mening lämnat allt. Gärningarna rättfärdiggöra ju i och för sig icke. Allt beror på anden, sinnelaget. Den kristne kan

Ragnar Jändel

sålunda äga, men han skall, som stoikern, vara oberoende av det han äger, lika belåten vad som faller honom från eller till. Han kan lämna det han äger, om det synes honom riktigast och bekvämast, han kan behålla det, om han är nog stark, att icke göra sig en avgud därav.

Men är det icke då märkligt, att det nästan aldrig händer, att någon i bokstavlig mening löser sig från egendomens bojor och definitivt vänder "världen" ryggen? Om någon till äventyrs skulle göra det, undgår han knappt att väcka uppseende världen över och anses av hela den döpta, konfirmerade och nattvardsfirande kristenheten som en högeligen exentrisk person¹. Varpå beror då detta? Stå måhända våra kristna så starka, så fria och upphöjda i anden att striden mellan världsligt och övervärldsligt icke berör dem och att det de äga icke binder dem. Man kan blott le åt en dylik fråga. Varje seende vet, hur därmed förhåller sig. I denna värld av elände och lidande skulle de kristna icke kunna undgå att giva med öppna händer, därest deras

¹ Aktuellt exempel: pressrabaldret kring vandringspredikanten Erik Andersson och hans följeslagare.

Religionen och tiden

hjärtan icke häftade vid egendomen. De skulle icke av personligt begär att förvärva rikedom draga nytta av andras fattigdom. Våra kristnas barmhärtighet inskränker sig tyvärr oftast till att hålla moralpredikningar och utdela traktat. Den förhåller sig ungefär så, som det heter hos en skald, vilken ändock fått beröm av Wirsén:

”glömde de stundom att framtaga
såväl oljan som penningarna,
— lärdomarna och ströskriften
hava de dock sällan förgätit
att lämna.”

Är det emellertid icke vida *lättare* att ”skänka bort allt vad man äger till de fattiga” och gå bort som en Guds frie och fattige vandringsman, än att bruka ägodelarna så, som aposteln och Mester Eckehart menar? Den som allvarligt och ärligt tänkt sig in i eller till äventyrs sökt pröva något av detta förstår det, och jag tror, att han är benägen att svara ja på frågan. Han vet, hur oändligt svårt det är, att ”bruka världen som brukade man den icke” eller att — som en numera ofta använd fras lyder — ”förvalta egen-

domen åt Gud". Han vet också, vilken bekväm kapp dessa talesätt kunna vara för att dölja sin världslighet i. Leo Tolstoj var en av de få, som allvarligt brottats med detta problem. Men han förmådde icke lösa det — icke förrän han, lik en tiggare, stapplade bort och vände ryggen åt allt han ägde. Men för mängden av dem som kalla sig kristna existerar icke detta problem. De ha så lätt för att hoppa över det i skrifterna som är svårt och icke passar dem. Och så lätt för att skylla på tiden, som nu är en annan...

Men det är det, som behöver sägas ut: att kristendomen *är* en svår sak — att det icke är nog med "tron" och att "nåden" icke fås gratis utan genom offer, det slags offer som faller sig svårast att giva. Om kristendomen då faller sig *alltför* svår, om den blir omöjlig — så uppgiv den då! Det går an att pröva andra vägar. Men låt kristendomen ha sin svårighet, sin särregna skönhet, sin fria och flammande rymd. Låt den vara världens salt. För en och annan skall den dock alltid vara den enda möjliga vägen, den fria, öppna vägen till det fjärran heliga Samarkand:

Religionen och tiden

"Hur ljuvt att bryta upp från kvällens brunnar,
då skuggan växer över öknens sand,
och sakta sjunga alla klockors munnar
utmed vår gyllne väg till Samarkand."

*

Kristendomen kommer icke att övervinnas,
därför att säkerligen ingen sett djupare ned i
det mänskliga än Jesus. Det gives ting, vilka
icke kunna förloras i världsförloppet.

"Trots alla falkar näktergaln förblir,
trots hädaren den fromme ock förblir;
den ädla sten i furstens diadem,
fast andra stenar vittra bort, förblir;
i spillror blixten slår den stolta ek,
dock — evigt korsets starka stam förblir."

(Efter A. v. Platen.)

*

Men det är av vikt, att det religiösa behovet
som finns i tiden alltmer öppet träder fram och
söker förverkliga sin egenart i en fri religiös
förnyelsekamp. Den måste hävda sin rätt att
se på sitt eget sätt. Några överdrivna hänsyn

Ragnar Jändel

till ingrodda föreställningar och äldre generationers sätt att se böra därvid icke tagas. Man hör ofta modernt tänkande unga präster försvara sin undfallenhet i detta avseende därmed, att de icke ha hjärta att stöta enkla själar, som leva i en förgången tids föreställningsvärld. Obotfärdigas förhinder! Oärlighet i dessa ting är oförsvarlig. Och den gamla generationen dör ut, den nya betraktar tingen på ett annat sätt. Religionen måste ha sin kulturkamp och må denna kamp verkligen också leda till fördjupning i anda och sanning.

En ny vind måste svepa genom det andliga livet. Att vara religiös måste få en ny betydelse — betydelsen av en själ med blicken riktad mot nya riken och nya världar, en personlighet med sanningssökandets gudaborna tvång, ett brinnande hjärta i trotsig och okuvlig kamp mot världens kompromissanda, småsinne och orättfärdighet. Salt är det som tarvas, frisk sälta och levande eld, en ny kyrka sammanhållen av osynliga band, byggd på den "kostliga kärlek mellan kamrater", varom den ädle Walt Whitman talade.

»Mästaren i Anundsjö».

När detta skrives firas just världen runt hundraårsminnet av Leo Tolstojs födelse med långa artiklar i tidningarna och lärda avhandlingar. Hans storhet är fastslagen, hans tragiska kamp för att leva i enlighet med sin kristna tro skildras i gripande ord.

Samtidigt vållar det mycket rabalder i vårt land att en viss Erik Andersson, en predikant och lärjunge till Tolstoj och Petander, dragit omkring i landet och förkunnat kristendom på urkristet sätt. Präster ha anropat de världsliga myndigheterna om bistånd för mannens infångande och de s. k. själsläkarna, vilka alltid vädra abnormiteter i allt, som icke riktigt stämmer med det vanliga, ha anmält sig villiga att öppna hospitalen för honom. Han kallas "den svenske Rasputin" och framställes som kvinnoförförare och nästan som mördare.

Ragnar Jändel

Vad ont har han då gjort? som Pilatus frågade. När mannen äntligen blev infångad och svenska folket drog en suck av lättnad och spetsade öronen efter delikata sensationer, så befanns det, att det var mycket svårt att få ihop något skuldregister. En och annan kvinna har lämnat sitt hem för att följa "mästaren", han har bott samman med sina "lärjungar", vilka huvudsakligen bestått av kvinnor och en av dessa lärjungar har, trots att hon fått den vård förhållandena medgivit, avlidit i hans sällskap. Men står det icke i evangelierna ett ord om att lämna hus och hem, föräldrar och barn för att följa själens kallelse och gå korsets väg. Ja, och händer det icke rätt ofta att hustrur övergiva sina hem för att följa sämre slags "mästare" än den underlige evangelisten uppe i Anundsjö? Det brukar ju icke väcka särskilt uppseende. Ingen har heller kunnat påstå, än mindre bevisa, att Andersson på något sätt uppfört sig otillbörligt mot de kvinnor, som varit i hans sällskap. Att "lärjungarna" mest varit kvinnor behöver ju inte vara "mästarens" fel. Det tycks, som om han bara fäst avseende vid människor, inte vid män eller kvinnor. Sådant kan ju se un-

"Mästaren i Anundsjö"

derligt ut och vara världen en galenskap, men det kan ju vara sant ändå. —

Vad har han så för övrigt gjort, den där "mästaren"? Han är "lat", heter det — lat, men vill ändå "spela en roll". Men om så verkligen skulle vara — är det så ovanligt, att det är ägnat att väcka uppseende? Finns det inte många lata präster, som ändå spela sina roller? Och inte bara präster utan människor av alla slag. Dessutom är det inte sagt, att alla människor, som *verka* lata, därför *äro* det. Det går nog inte att ens vinna ryktbarhet som andlig förkunnare, om man bara är lat. Många så kallade flitiga människor ha glidit bort ur tillvaron utan att ha lämnat djupare spår efter sig, många som skällts för lättingar ha gjort verk av bestående värde. Det båtär litet, att ni stiga upp så tidigt och möda er så mycket, heter det i Psaltaren — det där, som ni söka efter, "giver Han åt sina vänner medan de sova". — Den där förebråelsen för lättja och "lusten att spela en roll", kunde för övrigt lika gärna riktas mot en annan mästare — han från Nazareth. Han gick ju omkring just på liknande sätt som den här predikanten uppe i Norrland, drev omkring med

Ragnar Jändel

sina lärjungar, predikade här och var, hjälpte folk till rätta, samtalade med vänner och motståndare. Någon "nytta" enligt borgerlig måttstock gjorde han ju inte. Men tydligen hade han "ett starkt behov att spela en roll" . . .

Ett pennskaft där uppe från Norrland har beträffande Erik Andersson lamenterat över "de själviska sumpmarker, där han nu tycks befinna sig". På ganska lösa grunder, tycker man. Hitills har intet framkommit som visat, att det är själviska motiv som driver mannen i fråga. Det förefaller snarast, som om denne man, vilken lämnat gård och familj för att gå omkring som en Jesu vandringsman, vore en sällsynt osjälvisk personlighet. Själv säger han, att han förkunnar blott och bart kärlekens, offrandets evangelium; någon "mästare" har han icke utgivit sig för att vara — "det finns bara en mästare, nämligen Jesus Kristus". Han hänvisar icke människorna till himmel eller helvete, i den gamla, vidskepliga bemärkelsen, han förkunnar Guds kärlek och allas broderskap. Och på ställen där han dragit fram, vittna människorna om, att Andersson och hans följeslagare "hjälpte fattiga och sjuka, skurade och städade i hemmen, hjälpte

"Mästaren i Anundsjö"

fattiga även med kontanter, lappade fattiga gamlas kläder o. s. v." Detta kunde väl få anses vara religion i Jesu anda och Bergspredikans? Eller vad menar kyrkoherden i Anundsjö, som tycks vara den drivande kraften vid förföljelserna mot den kristne vandringsmannen?

För min del har jag genom tidningsrabaldret blivit övertygad om, att den man som smädats som "en svensk Rasputin" är en ovanligt helgjutten och på sitt sätt stor personlighet. Att han är en djupt tänkande man, därom vittnar tillräckligt ett ord som detta: "den som överlämnar sig åt Gud blir frälst icke blott från sin synd och sin förtid utan också från sin framtid och sin lycka." Det är den stora religiositeten som talar i ett sådant ord — ett djupt ord värdigt en stor religiös mystiker . . .

Jag finner inte ont hos mannen, säger landsfiskalen, liksom på sin tid Pilatus lär ha sagt om Jesus.

Men han är galen, ropa prästerna och hospitalsläkarna. Ja, det är klart, att han är galen. Alla brinnande andar, som sökt göra allvar av en stor tanke, ha ju varit galna. Det är banalt att påpeka det. Var då inte också Jesus galen? Var icke

Ragnar Jändel

Frans från Assisi en stor däre? Och skulle manne "ängestnevrotikern" Luther i våra dagar gått fri från inspärning på dårhus? Men det är ändå skönt, att det funnits och finns dylika galningar, ty de äro världens salt. Världen har gått framåt tack vare psykopaterna.

"Mästaren i Anundsjö får gå fri", heter det nu i tidningarna. Tänk det! I denna värld full av världslig patentreligion, i detta "kristna" land får i alla fall en människa, som på allvar försöker omsätta kristendomen i livet — gå fri. Det är stort. Långsamt går världen framåt, men en liten aning tycks den ha rört sig på ett par tusen år.

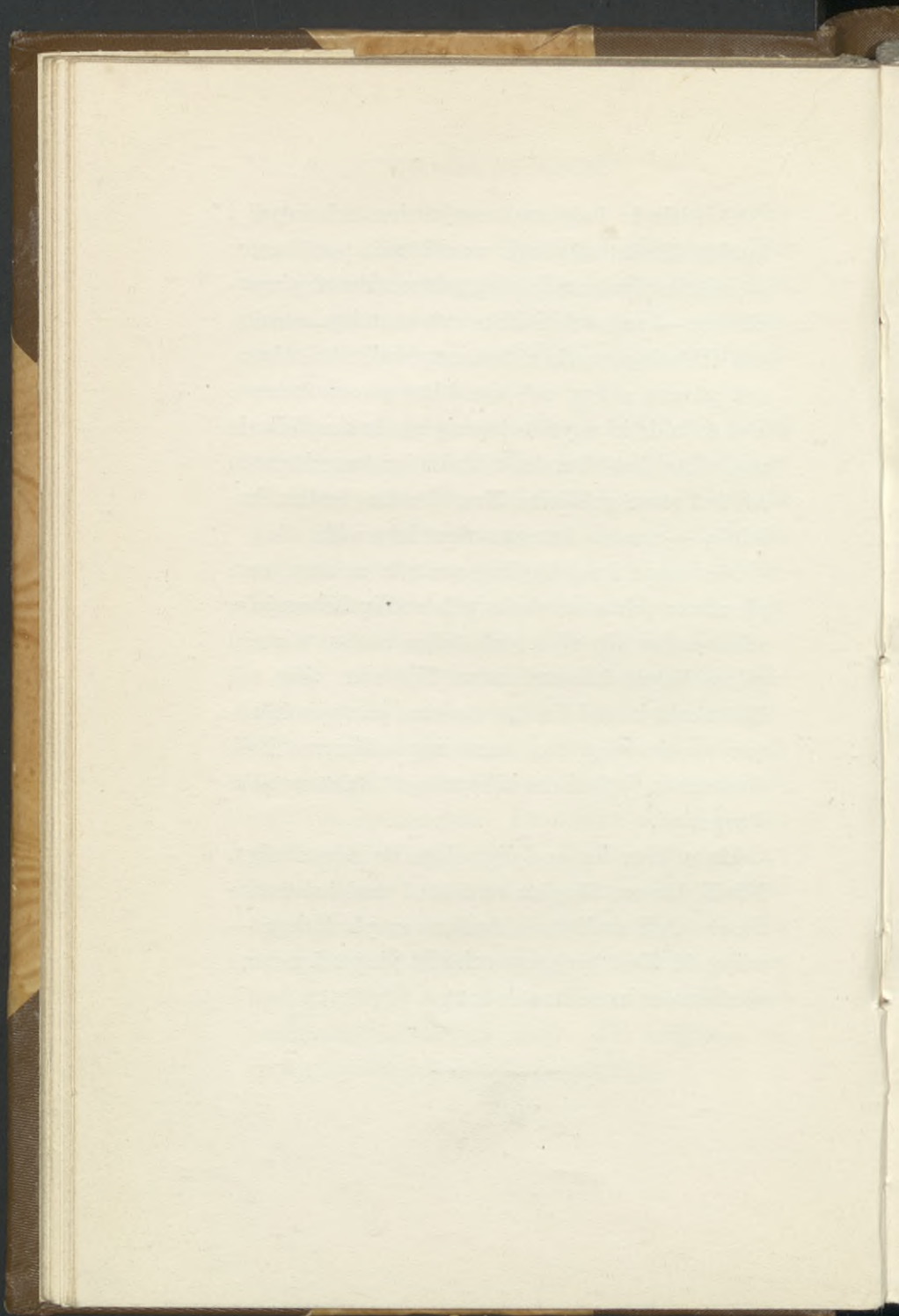
Men det är underligt med kristenheten. Här sitta överallt präster, som av det borgerliga samhället ha betalt för att förkunna Jesu kärleks- och försakelselära. De sitta i maklig ro, äro ansedda män och ha det bra. De märka visst icke den klyfta som skiljer dem från den kristendom Jesus lärde, eller — om de märka den — söka de överbbygga den med teologiska spetsfundigheter. Och de blotta icke sina huvuden av vördnad, när en man går förbi, som försöker leva och verka som evangeliernas Mästare lärde. De kallgrina, de ropa på polis och mumla om dårhus.

"Mästaren i Anundsjö"

Och här är fullt med missionshus och kapell i landet, där det står legio av avlönade predikanter — missionsförbundare, frälsningssoldater, pingstvännen — som tala i blöta och svamliga ordalag om frälsningen och nåden, om blodet och såren, om påvens skägg och om himmel och helvete. Det enda de icke tyckas bry sig om är sina lidande medmänniskor eller den nödvändiga konsekvensen av den store galiléerns lära. De äro frälsta, halleluja — resten kommer dem icke vid.

Men uppe i nordanskogarna går en man, som på allvar och utan skrån och andlig behagsjuka söker offra sig själv och tjäna andra, därmed efterföljande kristendomens Mästare. Jag vill blotta mitt huvud för den mannen, som gjorde allvar av sin höga tro, vandringspredikanten Erik Andersson, "mästaren i Anundsjö", "den svenske Rasputin".

Hans lära är omöjlig, säga de förståndiga. Nåväl, låt oss då göra rent bord med kristendomen! Och skall Erik Andersson på dårhus — stäng då först kyrkorna och sätt pingstvännernas predikanter inom lås och bom.

En monolog.

”Slå dig ner, min vän, sätt dig där i den gamla gungstolen vid spisen. Du är trött efter resan, du är inte upplagd för allvarliga samtal, men jag har inga sådana fordringar. Jag känner mig stärkt bara av att se dig sitta där. Du vet icke hur jag ibland längtar att någon skulle komma hit och hur mitt bröst fylles upp av fröjd, då den efterlängtade äntligen kommer.

Jag lägger mig här på soffan och talar med dig. Du behöver inte alls svara, och om du somnar under min utläggning, så förlåter jag dig gärna. Men jag har just nu lust att hålla en liten monolog, bara för att försöka reda ut mina egna tankar en smula.

Ligger det en god princip till grund för vår tillvaro och för skeendet överhuvud? Vi ha talat om den saken förr, vi ha fyllt våra sinnen

Ragnar Jändel

med morgonljus och vi ha sagt, att det hela var meningslöst, om Gud icke ledde det hela, vi ha känt, att livet knappt kunde bäras, om icke en god makt verkade i allt och ställde allt till det bästa. Vi ha inte varit några söndagsbarn, vi ha varit väl bekanta med lidandet, vårt dagliga liv har varit fyllt av bekymmer, möda och förödmjukelser. Vi ha sett andra lida och stått hjälplösa och maktlösa inför dem. Och ändå ha vi inte kunnat låta bli att ropa ur djupet av våra hjärtan: Helig, helig, helig är Herren, hela världen är full av hans härlighet. — Det var, som om vi inte kunde uthärda utan denna tro, som gick tvärt emot vad vi dagligen sågo och erforo.

Men om det ändå är lögn, min bror? Vi ha kanske talat under en sorts berusning, då man har så lätt att omfamna allt, en berusning som vardagen vänt i leda och förtvivlan. Om det ändå vore så, att världen är ond, att det är djävulen — icke Gud — som har makten? Vad säger du om den saken? Jag börjar starkt misstänka, att det förhåller sig så, och det finns onekligen skäl för en sådan tanke? Den tanken är kanske inte uppbygglig, och varifrån detta onda är, det vet väl ingen, icke ens änglarna i himlen.

En monolog

Men inte har det hittills visat sig, att de goda, de renhjärtade kunnat besitta jorden. Allt intill nu har det varit våldet, listen, den smidiga hjärt- och idélösheten som regerat. De bästa ha varit drömmare, vilka likt hemlösa landsvägsriddare beskrattats av de många och förföljts av världens polistjänare. De goda dö unga, heter det och det ligger troligen en verklighet bakom detta talesätt. Men då beror det väl därpå, att klimatet är för ogästvänligt för de goda... Och de goda och stora som levat länge — ha de icke alla måst gå genom ensamhet, levat i kamp och kval, på trots, i desperation? Det goda anses överhuvud dåraktigt, och den rike man som i våra dagar skulle följa nazarenens råd att giva alla sina ägodelar till de nödlidande, skulle — som ibland också händer i liknande fall — genom omtänksamma släktingars förmedling föras till dårhus.

Och även "de goda", de som känna den heliga gnistan och vilja följa sin kallelse, hur ofta göra de icke det de icke vilja, hur flämtar ej gnistan bland onda böjelser, neddragande drifter, hur svårt ha de icke att värja sig mot de "ondskans andemakter i himlarymderna", vilkas vingar helst skugga dem, som ivrigast vilja förneka deras

Ragnar Jändel

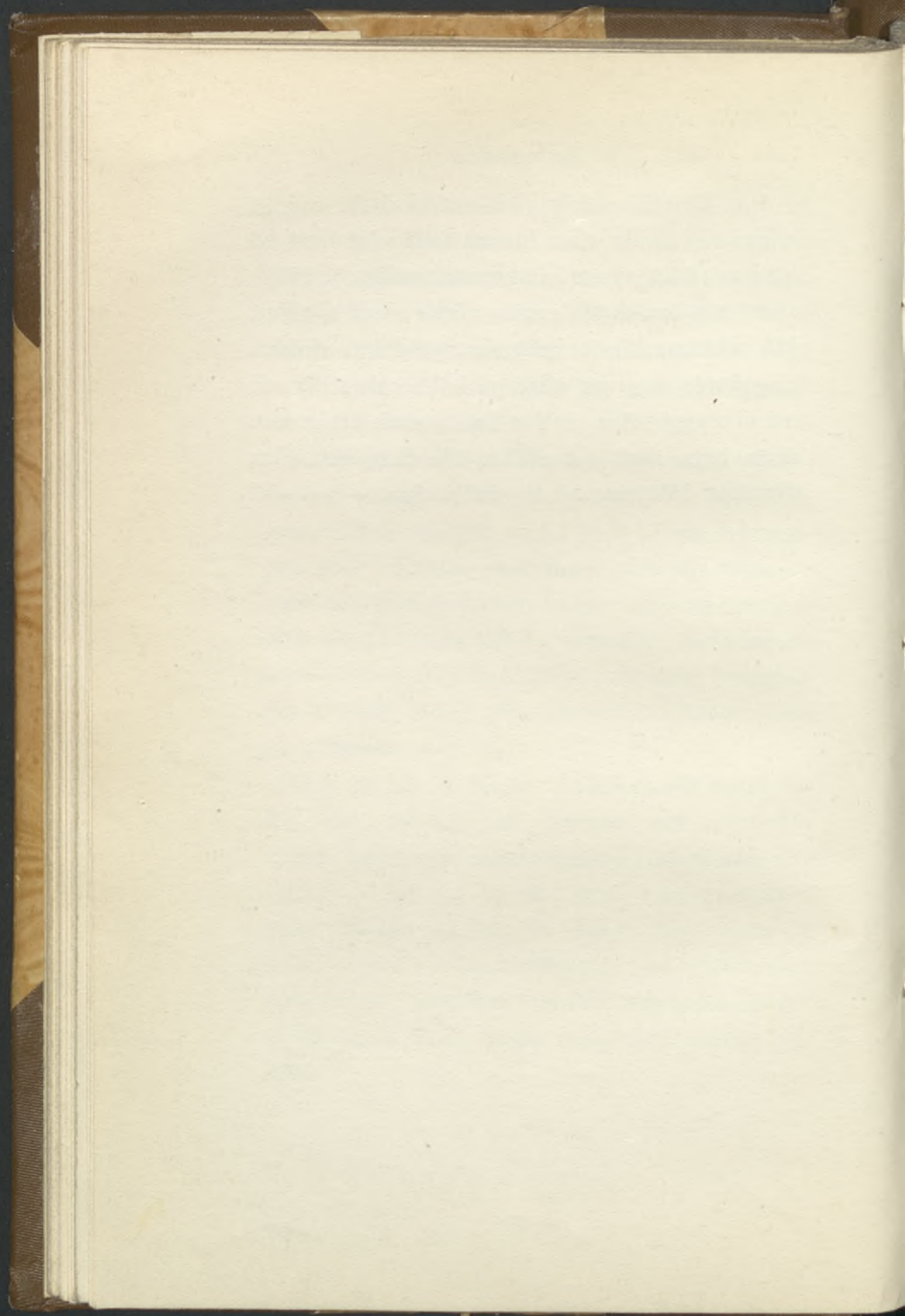
makt. Och naturens krafter — hur gå de icke fram i blind hjärtlöshet, och de väna örter vi glädjas åt om vårarna, hur kämpa de icke samma brutala kamp för den egna tillvaron som den av anden otuktade människan. Finns det icke ändå en tvåfald i tillvaron, och är det ej den onda makten som är den starkaste?

Kanske det ändå är så, att Gud är något växande och vardande, ett litet barn blott, som icke ännu förmår mycket men i vars hjärta frälsningen bor? Kanske Gud ännu icke alls tronar i makt och härlighet, men kanske skall han en dag sätta sig på tronen bland stjärnorna. Han har då icke, som vi stundom tänka, någonsin övergivit oss och skall aldrig göra det; blott vi kunna övergiva honom. —

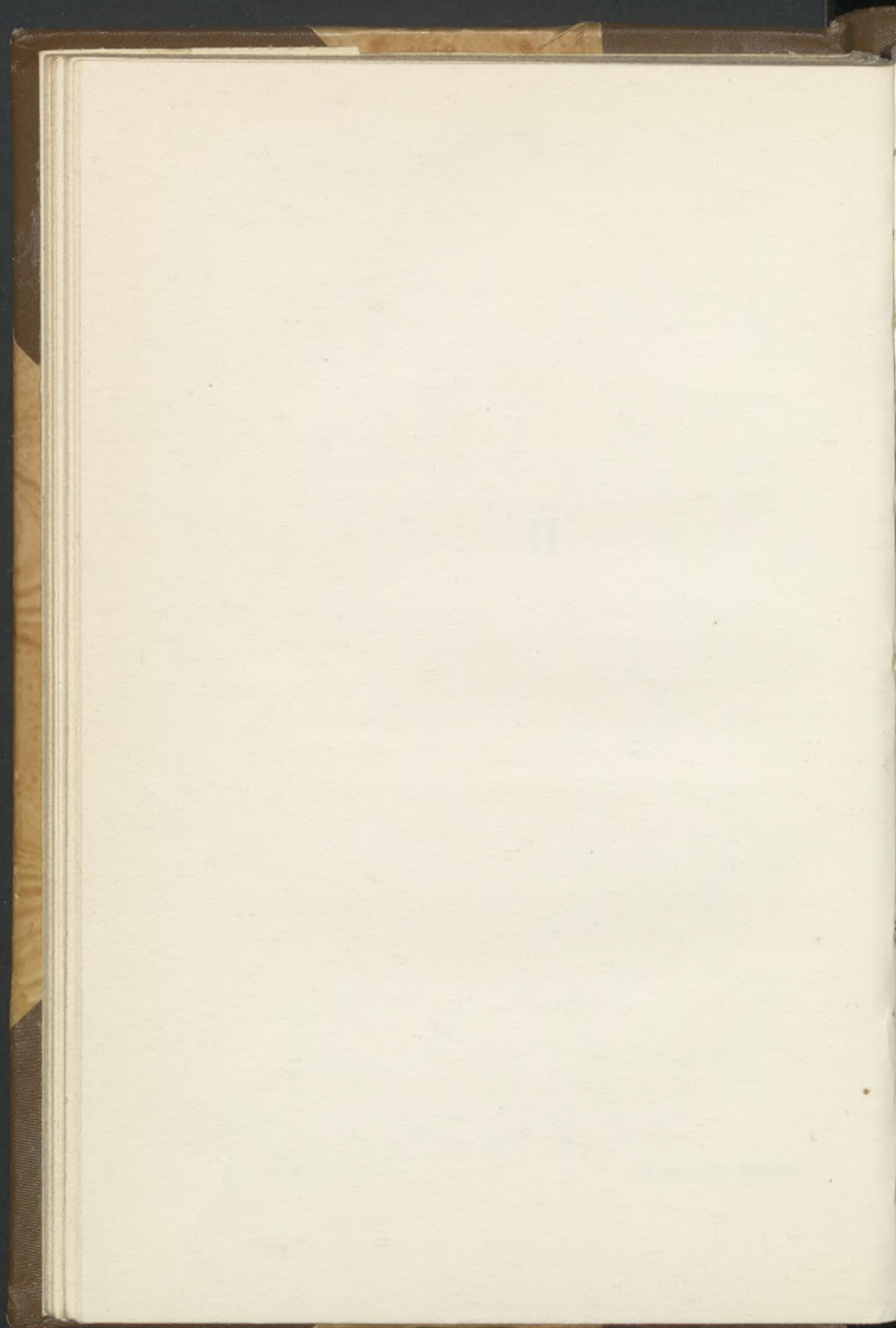
Och vi, när vi känna skräcken och hatet inför det mörka och tomma och när våra själar fyllas av skönhetsglädje och lidelse för rätten — är det ej så att vi, fast omedvetet, mött blicken ur barnets öga? När vi se på människorna i brodersdrömmens ljus och betrakta naturen som vore den idel frid och lycka, är det ej då Guds unga sköna tanke som mättar vår blick?

En monolog

Har Gud då aldrig givit sitt blod för oss, så måste vi i stället nära honom med vårt blod, så att han växer, så att han kan strida för sitt välde, så att han kan skrida genom världen med sitt ljus. Må vi kämpa för det heliga barnet, det av världen ringaktade, som nu vilar på halm och strå, och må vi tryggt offra oss för det, troende att genom detta barn skall allt ställas till rätta och våra djupaste drömmar nå sin fullbordan. — — —”

II

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken.

En stor fara hotar den svenska kulturen, nämligen "arbetardiktningen". Vi ha på senare tid fått veta detta genom en del unga akademiska ljushuvuden, som utsänt det ena varningsropet efter det andra. Bland dem märkas särskilt en ovanligt beskäftig ung man, fil. kand. Sven Stolpe, som tydligen gjort till sin livsuppgift att söka hindra arbetarna att göra sig litterärt gällande. "Demokratin har", säger denne auktor, i en artikel i Nya Dagligt Allehanda, "segrat politiskt i vårt land och vi ha nyligen varit vittne till ivriga försök att även skapa en ekonomisk demokrati. Liknande tendenser börja nu göra sig gällande också inom litteraturen (!). Det är det demokratiska jämlikhetskravet som ligger bakom." Men tydligen känner herr Stolpe på sig, att han är något sent ute och klagar oavlåtligt över "den domine-

rande ställning" arbetardiktningen lär intaga i dagens litterära liv. En liknande klagolåt uppstämades för omkring ett år sedan från Svenska Dagbladets s. k. lätta spalter, där en själsfrände till Stolpe, som även studerat proletärdiktning, kommit under fund med att denna diktning var rena rama humbugen. Han hade tydligen väntat sig en musa med fradga kring munnen och proletäriskt fruktansvärda knytnävar, men hade funnit något mycket beskedligt och däst — så stod det verkligen — "en diktning (jag citerar ur minnet) utan nerv och klo, utan fight, utan framåtanda". Herr Stolpe beklagar, att vår litteratur råkat i händerna på "bagare, krögare och fläskhandlare"; skribenten i Svenska Dagbladet bestrider för sin del bestämt proletärdiktarna rang, heder och värdighet av proletärer. Han antyder att de närmast äro att betrakta som ett kompani av fiffiga skojare, som helt enkelt för framgångens skull beslutat kalla sig proletärer, ithy att det som gav sig ut för att vara proletäriskt givetvis kunde påräkna "hela det hundraprocentiga samhällets välvilja". Och deras list hade lyckats så väl, att de nu, lättvindigt skördande ära och guld, kunde ligga och breda ut sig till uppenbart förfång för

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken

bildat folk som ville fram — underförstått också för den nämnde skribenten, vilken lär ligga någonstädes vid Rivieran sysselsatt med att producera dåliga Frank-Heller-historier.

De uttalanden som återgivits här ovan äro kanske icke i och för sig värda att upptaga till bemötande. Men de äro symtomatiska för den borgerliga klasshögfärd, den inskränkta, filiströsa syn på livet och det andliga skapandet, som i stor utsträckning förekommer bland de klasser, vilka alltjämt vilja ha monopol på den verkliga bildningen och intelligensen. De säga i öppna och naiva ord vad den mera förnäma akademiska kritiken i allmänhet brukar säga med axelryckningar och överlägsna miner. Och de äro en tillämpning på det litterära området av det plumpa och råa klassförakt som eljest möter arbetarklassen från de s. k. ungt konservativa. När t. ex. en herre från det lägret — en fil. dr Gustaf Olsson i Nationell Tidskrift — förkunnar att "de lägre klasserna" icke böra få tillgång till mera av denna världens goda än det, "som täcker de animala behoven", medan rikedomerna så långt möjligt "börligga i händerna på en mäktig plutokrati", så är det samma anda som kommer herr Stolpe att

Ragnar Jändel

i överklassbildningens namn dra i härnad mot proletärdiktningen. Det är ett tänkande som påminner om den vise mannens i fabeln om ollonet och pumpan: stor frukt på stora träd och liten passar på det lilla . . .

Emellertid grundar sig herr Stolpes angrepp mot arbetardiktningen på en i högsta grad ytlig och enfaldig uppfattning av bildningens art och väsen, alltså på en synnerlig brist på psykologisk insikt. Han säger visserligen icke rent ut, att man, för att vara bildad minst måste ha avlagt studentexamen. Men av hela hans resonemang framgår ganska tydligt, att det är det han menar. Han säger t. ex.: "För en av klasstrider oförvillad bedömare måste det väl ändå förefalla troligt, att en genomkultiverad iakttagare, väl tränad i studiet av själens problem (!), ser mer, djupare och riktigare än det praktiska livets man (!)." Han framhåller med samma dyrbart gymnasistaktiga viktighet i tonen, att "vi ännu aldrig sett *naturdiktaren* framträda med verkligt övertygande genialitet". (Här åberopar författaren en rad stora män utgångna ur "bildad" miljö men glömmer att nämna "naturdiktare" som Hamsun och Gorki, vilka likväl torde kunna jämnställas med både

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken

Sigrid Undset och Pirandello!) Han citerar vidare ett uttalande av Taine, som sagt, att en var kan göra en eller två goda romaner, då ju romanen ingenting annat är än en hop erfarenheter. "Men", undervisar kand. S., "man glömmer, att detta uttryckligen anges gälla endast den kultiverade och intelligenta människan". Av sammanhanget kan man icke annat än få den uppfattningen, att med "den kultiverade och intelligenta människan" menas den — som tagit studenten.¹ Sådant skrives i vår tid av folk, som ha betyg på bildning och publiceras i "kulturella" tidningar och tidskrifter i Stockholm.

Det är uppenbart, att den nämnde skribenten med bildning menar metodiskt tillämpade teoretiska *kunskaper*, och han ställer "den kultiverade iakttagaren", som "studerat själens problem" i motsats till "det praktiska livets man". Konsekvensen blir att den mest *välskolade* författaren också måste vara den djupsinnigaste och mest betydande, ehuru det medgives att också andra fak-

¹ Sedan denna uppsats först publicerades har kand. Stolpe låtit mig förstå, att jag på denna punkt missförstått honom. Jag vill därtill blott beklaga, att han uttrycker sig på ett sätt som gör dylika "missförstånd" oundgängliga.

Ragnar Jändel

torer kunna ha någon vikt. Men det är ju då ganska märkligt, att de geniala diktarna så sällan varit några skolljus, s. k. A-studenter. Skolljusen ha blivit allt möjligt — biskopar, hovrättsråd, litteraturkritiker m. m., men nästan aldrig diktare eller konstnärer av betydighet. Skolningen kan nog vara utvecklande och ge tanken tukt och stadga, men genier kan den dock icke skapa; geniet är en gåva av Gud och utdelas så tillvida efter demokratiska principer, att det icke följer taxeringskalenderns anvisningar.

Bildning är, som bekant, icke detsamma som skolning, utan det är något som kommer inifrån, något som man föds till eller icke föds till, antingen man växer upp i miljonärspalats eller backstuga. Det är något ogripbart, underbart, oförklarligt. Den fattige kolaren och vagabonden Dan Andersson visste oändligt mycket mer om själens problem och behov än de allra flesta "kultiverade iakttagare" i studentmössor och doktorshattar. Dan Anderssons "studium av själens problem" var nämligen betingat av ett djupt *personligt behov* och detta personliga behov är det, som är och förblir grundvalen för all verklig bildning, all levande andlig kunskap. Därför kan

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken

"naturdiktaren" understundom framträda "med verkligt övertygande genialitet" — utom inför vissa akademiska viktigpettrar, som t. ex. den skollärde "träbock Larsson" inför vilken Dan Andersson i David Ramms arv håller en på samma gång roande och djupt gripande monolog. Därför bottnar kand. Stolpes motsättning mellan arbetardiktaren och "den kultiverade och intelligenta människan" i en bedrövlig andlig okunnighet och en därmed sammanhängande kashögfärd.

*

Den nämnde kritikern klagar särskilt över den svenska *romanens* förfall, vilket han sätter i samband med arbetardiktningens påstådda dominerande inflytande. Därvid bör emellertid anmärkas, att romanen i dess renodlade och regelrätta form icke i någon högre grad ligger för det svenska folkpsyket. Om vi göra en återblick finna vi i hela vår vittra historia knappt någon verkligt stor romanförfattare; våra verkligt stora författare ha varit lyriker, lyriker och tänkare. Detta hör, som sagt, samman med hela vår lynnesart. Se vi däremot på t. ex. norrmännen finna vi framstående epiker, däremot få lyriker av bety-

Ragnar Jändel

denhet. Dessutom ligger själva tidsläget i världen för närvarande icke rätt till för epiken eller den lugnt analyserande berättelsen. Visserligen har det profeterats att den nya tiden skulle ta död på lyriken, men däremot betyda en hittills oanad högkonjunktur för bl. a. romanen. Den profetian har icke slagit in i dag och gör det näppeligen i morgon. Tidens puls är hård och snabb, dess ande impulsiv och rättfram. Dess litterära form är därför framför allt lyriken, essän och andra former för direkt förkunnelse.

Vad nu arbetardiktningen beträffar, har den väl inte gjort några särskilt stora insatser i vår yngre romandiktning. Flera av de hithörande författarna ha skrivit förträffliga, ja, gripande böcker i prosaform, men det är kanske strängt taget icke riktigt — annat är undantagsvis — att kalla dessa böcker romaner. Å andra sidan kan man säga — som också fast under krumbukter erkännes av herr Stolpe — att arbetarförfattarnas medverkan i berörda avseende är lika betydande som de "akademiska" författarnas. Författare som Koch, Dan Andersson, Maria Sandel, Oljelund, Holmström m. fl. stå sig icke illa vid sidan av de "borgerliga" kollegerna. De ha i re-

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken

gel haft något att säga som angått tiden. Att de akademiska författarna icke gjort sig gällande i den grad, som herr Stolpe anser deras skolkunskaper berättiga dem till, kan icke rimligen läggas arbetardiktarna till last. Man kan blott ställa en vänlig och enträgen maning till herrar kandidater, licentiater och doktorer: Giv oss goda romaner!

Tills vidare tror jag emellertid att vi få vänta på romanens uppblomstring. För övrigt synes den litterära begåvningen och behovet att i diktens form meddela sina inre upplevelser någorlunda jämnt fördelad mellan arbetarklassen och de andra klasserna. Bland våra mera betydande yngre diktare träffas både autodidakter och akademiker i tämligen jämn proportion. Några skarpa gränser dem emellan kan man icke tala om; linjerna gå i varandra. Icke ens i fråga om formen kan man se någon bestämd skillnad. Av lyrikerna träffas bland autodidakterna ett par av den yngre generationens avgjort mest betydande, vilka utövat ett icke ringa inflytande på den yngsta verskonsten. Möjligen kan man, om man vill tala om skiljelinjer, säga, att arbetardiktningen på det hela taget stått närmare det levande livet och med

Ragnar Jändel

särskild målmedvetenhet kämpat för att uttrycka tidens andliga behov och sökande.

*

Nej, det är icke den bildande miljön eller den metodiska skolningen som skapar diktaren, icke den nedärvda kulturen. Den som haft tillfälle att jämföra den genomsnittliga akademiska ungdomen med den självskolade arbetarungdomen ser lätt hur föga det där "nedärvda" betyder. Ofta finner man den större friskheten, den vackrare idealiteten hos det senare slaget av ungdom.

Vad som gör diktaren är det medfödda allvaret, det andliga begäret, det där ogripbara, som jag förut talade om. Men säkert är det så, att de från arbetarklassen komma diktarbegåvningarna i allmänhet haft en hårdare kamp att föra än de andra. Man kan ibland tycka, att denna kamp vore värd att mötas med annat än axelryckningar och speglosor från deras sida, som fått tillfälle att gå mera lätta och behagliga vägar. Jag vet mycket väl, att en diktares andliga kamp — den kamp som gör honom till sann diktare — kan vara lika bitter och äventyrlig för den rike som för "prole-

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken

tären". Men hindren äro för arbetardiktaren större, omständigheterna mera invecklade. Fatigdomen och det hårda förvärvsarbetet har tidigt stulit mycket av hans kraft, de få eller sent vunna tillfällena till kulturellt umgänge ha försenat hans utveckling och gjort kampen tyngre och tristare. Men denna tidiga lidelse för skönhet, klarhet och fri överblick, som stigit upp från backstugorna och från bakgatornas kåkar, som givit vardagsåren eld och vingkraft, finns det då icke något vackert och stolt i detta, något som rentav kunde berättiga till en smula respekt, även om vederbörande icke förmått göra något helt och stort och kanske ibland förtagit sig på de uppgifter de velat göra till sina? Och då arbetardiktarens begåvning ändå kunnat slå ut i blom, och han, som "med egna vågor gått genom havet", ändå kunnat framträda som diktare, som levande diktare — har han då åtminstone icke *rättighet* därtill, har han icke rätt att bli tagen på allvar och få sina alster värdesatta efter samma lagar som gälla för de andra, därför att han icke *fått* — taga studenten? Man finner det nästan genant att ställa den frågan, men man kan icke undgå att göra det, när man ser det hån och den avund, det simpla

borgerliga klassförakt varmed den enklare akademiska kritiken bemöter arbetardiktningen.

*

”Då ju det som ger sig ut för att vara proletärt givetvis kan påräkna hela det hundra procentiga samhällets välvilja” — så hette det ju i Svenska Dagbladet, ett typiskt knoddborgerligt knivstick mot arbetarklassen, i detta fall närmast mot några enstaka personer, vilka tillåtit sig ta del av och medverka i det kulturella livet. Överhuvud har nog arbetarklassen en annan erfarenhet än den nämnde skribenten. Det torde gälla även de s. k. arbetardiktarna. Den ”hundra procentiga välviljan” har som oftast märkts mindre än den stundom öppna och tydliga, stundom illa dolda avogheten och partiskheten.

Det skall ej nekas, att ett fåtal av de mera bemärkta ”borgerliga” kritikerna utan partiskhet, med verklig strävan till förståelse sökt bedöma arbetardiktarna och deras alstring — man kan i detta sammanhang särskilt nämna Torsten Fogelqvist och Richard Steffen, att ej tala om socialisten Erik Hedén, som ju intog en plats för sig. Men å andra sidan har den högborgerliga kritiken

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken

i regel efter bästa förmåga sökt hålla "proletärdiktarna" tillbaka, åtminstone gäller detta de flesta av dem. Martin Koch är ett exempel. Dan Andersson är ett annat. Likväl beteckna dessa båda namn något av det allra starkaste, idériaste och mest levande i de båda sista decenniernas svenska diktning.

Vad Dan Andersson beträffar, skulle många exempel kunna anföras, visande hur man både före och efter hans död efter förmåga sökt förringa eller förhåna hans verk. Jag minns ännu hur — för att fiska upp ett av de enklare och trevligare exemplen — en stockholmskritiker, fil. doktor, då han anmälde Svarta Ballader, efter diverse nedlåtande komplimanger talade om att Dan Anderssons mästare voro att söka i Småland — vildmarksskalderna bröderna Johansson! Man kan ju icke annat än le åt dylikt, om det icke vore så upprörande dumt. Dylika "psykologiskt vältränade" herrar sitta i vårt land till doms över diktalster framsprungna ur brinnande människosjäalars kamp. Bland mycket annat kunde man också erinra om doktor Kjell Strömbergs hånfullt högdragna förmodan, att Dan Andersson aldrig i original läst de tyska och franska

Ragnar Jändel

auktorer han citerar i sina böcker. "Han har väl i stället snappat upp ett och annat från bekanta med språkkunskaper." Dan Andersson hade icke avlagt studentexamen, alltså var det klart, att han icke kunde läsa Kant eller Baudelaire i original. Det är ett uttryck för samma mentalitet som den, vilken går igen i herr Stolpes artiklar. Det påminner också om en annan herre med filosofie doktorsgrad, som en gång personligen frågade en viss "proletärdiktare" var han lärt sig "att skriva svenska så bra". —

Jag skall icke fortsätta med exempel; det är ju ej uppbyggligt, att dra fram dumheter från år tillbaka. Men vem som vill kan jämföra den behandling som mött de unga diktarna — arbetardiktarna respektive de andra — i den ledande pressen. Man kan också tänka på den förargelsens rörelse, den ättiksura min varmed flertalet borgerliga kritiker för några år sedan mottog rektor Steffens bekanta antologi och hans höga uppskattning av vad han kallar proletärdiktning. Symtomatiskt är också, att Bök i sin essäföljd över de nya svenska berättarna resolut förbigått alla som utgått från det kroppsarbetande lägret.

Avogheten mot arbetardiktarna hade kunnat

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken

vara förklarlig, om de framträtt som vilda förkunnare av klasshat och klasskamp. Som bekant ha de icke gjort det. Snarare kunde man säga, att de stått *alltför* kritiskt gentemot de folkrörelser, ur vilka de i regel gått fram till det offentliga livet. I alla händelser ha de genom sitt trägna framhållande av de personliga värdena och sitt arbete i den fria bildningskampens tjänst, gjort en insats för att *dämpa* hatet och motsättningarna mellan klasserna.

Varför ha de då haft så svårt att finna nåd inför den borgerliga kritikens ögon? (Jag syftar ingalunda på den sakliga kritik som kan ha riktats mot verkliga formella brister eller eljest förts med förstånd och allvar; utan jag tänker hela tiden på den överlägsna inställningen, bristen på vilja till att se, på hur varje erkännande verkat *avtvunget* och hur redliga avsikter och allvarliga ansatser förhånats.) Låt oss tro, att den sårade klassfångan icke är hela orsaken. Det finns en annan: arbetardiktarna ha i de flesta fall haft något att säga. De ha framträtt i idéers tjänst, de ha uttryckt en personlig livskamp. Sådant har alltid varit sårande för den fina smaken. Därför har också en Pär Lager-

Ragnar Jändel

kvist i allmänhet rönt samma bemötande som t. ex. Dan Andersson.

*

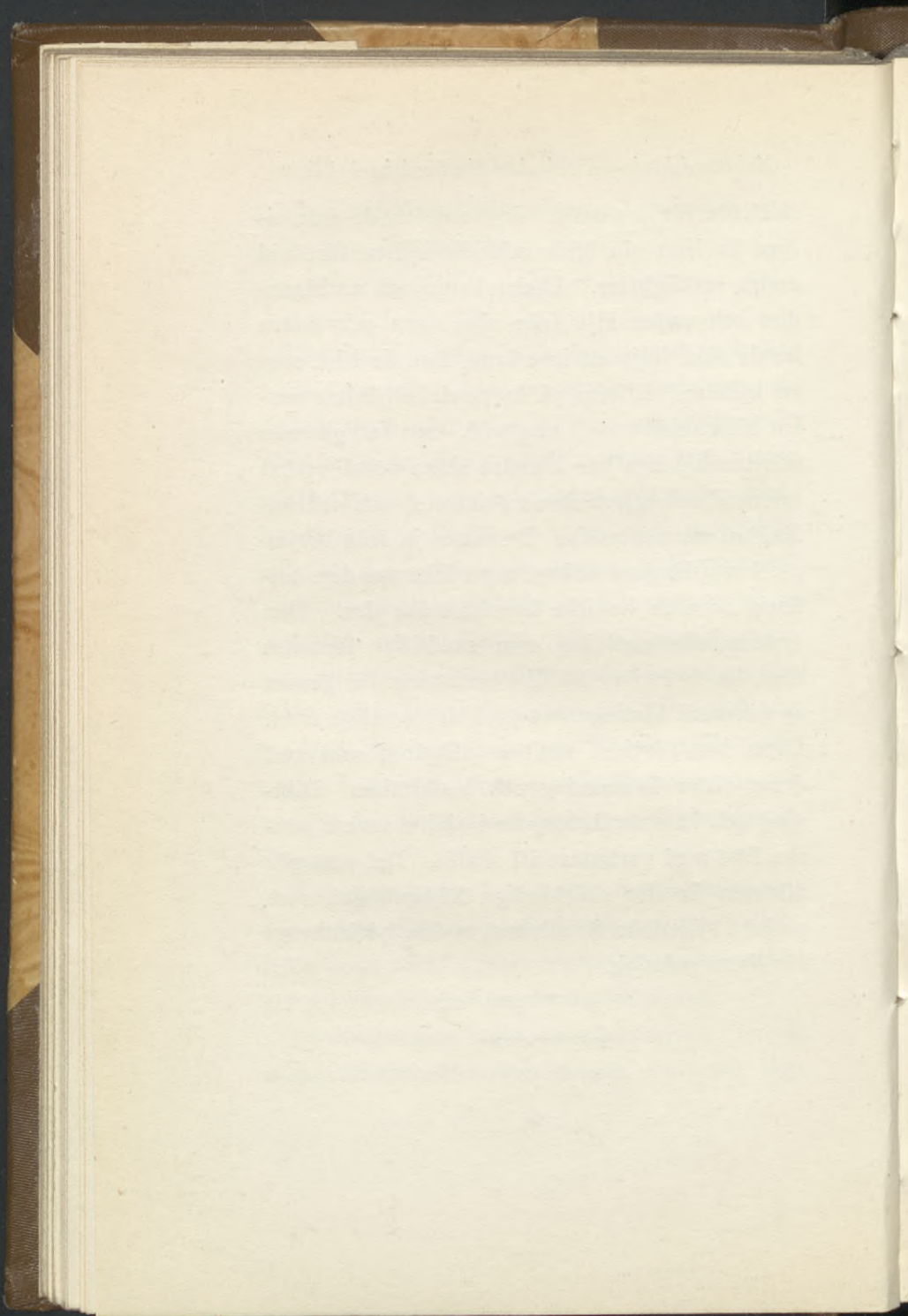
När kand. Stolpe vill komma åt arbetardiktningen frågar han, om ej den lärde och välskolade dock icke måste se mer och djupare än "det praktiska livets man". Denna om utsökt självbelåtenhet och brackighet vittnande fråga kunde strax avfärdas — t. ex. med en hänvisning till den gamle gode Thomas à Kempis ord (och den gamle mystikern var helt visst en bättre psykolog än de flesta), att en enkel lantman mången gång är ofantligt mycket visare än den lärde, vilken betraktar stjärnornas gång men tror sig upphöjd över omsorgen för sin själs frälsning. Liksom det inte är skägglös haka som gör ung, är det inte examensbetyget som gör vis och djupsynt.

Men detta å sido är det ändå mycket barnsligt, när arbetardiktaren rubriceras som "det praktiska livets man." Herr Stolpe förefaller verkligen att vara mycket ungdomlig till sinnet.

De diktare som utgått ur arbetarklassen ha väl annars nästan alltid varit sådana, som varit föga

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken

skickade för praktiska värv, emedan de från tidiga år haft sin blick och sitt hjärta fäst vid andra verkligheter. Under kamp och umbäranden och under löje från sina egna och andra ha de sökt följa ett inre krav, som de känt som en kallelse. Bristen på kulturell miljö har verkat tillbakahållande i viss mån, men fattigdomen och tarvligheten har å andra sidan också verkat eggande och gjort deras skönhets- och frihetslängtan mera intensiv. De visste ju från början att denna längtan strängt taget icke var dem tillåten, men de ha icke kunnat svika den. Den systematiska skolning som samhället förnekat dem, ha de i viss mån fått ersättning för genom en närmare förtrogenhet med det verkliga livet. Detta har förvisso varit en tillgång, som gett deras alster livssanning och konkretion. Diktning och kammarlärdom ha i själva verket ganska litet med vartannat att skaffa. Det som gör diktaren är det oförklarliga källsprånget, som pralar i själen, det är allvaret, anden, lyhördheten för livets pulsslåg.

Folket och bildningen.

Författaren K. G. Ossiannilsson, som numera i betänklig grad engagerat sig i den sociala en-faldens tjänst, skrev någon gång i våras en artikel om "den nya arbetarkulturen", vilken enligt honom huvudsakligen svängde kring boxning, fotboll och jazz men däremot var närmast avog mot sådana ting som "diktning och kammarmusik, psykologi och astronomi". Och "sedan vi detta förstått är vår plikt klar och given", utropade den emfatiske författaren till "Tiggarnas fosterland" och "Ungdomsmarschen": "Vi som på något sätt representera borgerlig kultur, vi måste se till, hur vi kunna skydda den och dess förutsättningar mot den framträngande barbarskogen."

Yttrandet kan annoteras som ett belägg bland andra för hur man på s. k. borgerligt håll till varje pris vill skärpa klasskampen. De privilegierade klasserna se sin härskarställning allvarligt

Ragnar Jändel

hotad och vilja med all makt hävda den. Annars är det ju så, att den del av arbetarklassen, som alls kan nämnas i samband med begreppet kultur, säkerligen skulle vara borgerskapet tack-samt, om det ville gå i spetsen vid ett utrotnings-krig mot boxning, jazz och dålig amerikafilm. Av den aktionen är dock säkerligen ej mycket att hoppas, åtminstone så länge kungliga höghe-ter, berömda författare och lagerkransade aka-demici t. ex. lysa upp A. B. S.-aftnarna med sin närvaro. Däremot kan man ha skäl att erinra om den bildade arbetarungdomens energiska kamp mot kolportagelitteraturen och nu senast dess av-görande insats för att kväva den simplare skan-dalpressen.

Vad herr Ossiannilsson beträffar, må det vara förklarligt, att han för ett tjugotal år sedan blev besviken på arbetarklassen och betogs av skräck för den hotande barbarskogen, men då han i dessa dagar talar om barbarskog i samband med ar-betarkultur, verkar han åldring som går i barn-dom. Man kan annars inte gärna förklara hans angrepp annat än som beroende på okunnighet och en uppenbar ovilja gentemot arbetarklassens kultursträvan.

Folket och bildningen

Den svenska arbetarklassen står troligen på ett högre plan än något annat lands. Klasskillnaden märks här icke så mycket i det dagliga livet, tack vare den personliga kultur, som arbetarna förmått tillägna sig. Den privilegierade klassen har föga att yvas över inför nutidens arbetarklass. Det är klart, att den representerar vidlyftigare teoretiska kunskaper, större säkerhet i umgänget o. s. v., men ådagalägger icke arbetarklassen ett starkare bildningsbegär, en ungdomligare kulturell aktivitet, ett kanske famlande men levande intresse för bildningen i och för sig? Och man skulle måhända våga säga, att de värden, som genom arbetarnas kulturkamp tillförts samhället, äro de i vår tid mest betydelsefulla.

Detta erkännes också av de klarsynta och oväldiga inom det s. k. borgerliga lägret. Men de saknas ej, som med all makt vilja upprätthålla borgarklassens monopol på intellektualitet. Det är, resonerar man, visserligen bra med arbetarklassens bildningsarbete, det går t. o. m. för sig, att arbetarna framträda i litteratur och konst, men till sist är det ju ändå klart, att det är vi som representera den verkliga intelligensen. Allvisa makter ha låtit oss födas inom den utvalda

Ragnar Jändel

kast, som av ålder haft hand om såväl pengarna som förståndet, och medan våra jämnåriga inom arbetarklassen började sitt knog i fabriker och verkstäder, sutto vi radade på skolbänkarna för att ytterligare utveckla våra förträffliga huvuden... Den enklaste rättvisa kräver ju då, att beteckningen "intellektuella" tillkommer oss allena. —

Kastandan har sina pretentioner. Men om intelligens betyder andlig rörlighet och vakenhet, förmågan av klart och snabbt omdöme, så träffar man intelligent folk lika ofta inom kroppsarbetarnas led som bland de akademiskt skolade. Den som inte går med på en sådan — man skulle vilja säga självklar — sak, bevisar blott därmed att han ej känner arbetarna och överhuvud har föga förstånd om det andliga livets vägar. Arbetarna ha under de sista årtiondena gjort sig gällande och väl gällande på olika kulturområden. Flera av de bättre av de yngre konstnärerna ha kommit från arbetarklassen. Arbetardiktarna bilda en, trots motstånd, uppmärksammas och för klasshögfärden besvärlig grupp bland de yngre diktarna och det går icke — som ibland försökes — att avfärda dem som ett lag habila

Folket och bildningen

naturbegåvningar utan medveten intellektuell strävan. I politiken ha under senare år framträtt flera originella och högt begåvade män ur arbetarnas led; det räcker med att erinra om ett par namn som Fredrik Thorsson och Fabian Månsson. Även på områden där den ingående fackkunskapen självklart måste till, ha arbetare gjort välgående insatser — man kan bland andra, icke så få, nämna socialekonomen Nils Karleby och historikern Fabian Månsson.

Jag överskattar därför icke arbetarklassens bildningsståndpunkt. Större delen av mänskligheten är i djupare mening obildad, både arbetarklassen och de andra klasserna. Det är tills vidare ett mindretal, en elit inom olika klasser, som bär upp den verkliga bildningen. Men man har rätt att hålla på, att arbetarklassen därför att den är mindre skolad, mindre metodisk i sitt tänkande, därför inte är mindre intelligent. När vi säga, att en människa är intelligent, mena vi ej främst, att hon är välskolad, ej ens att hon är god logiker, utan vi mena, att hon har en säker andlig slagruta, sinne för väsentligheter. Och denna blick för väsentligheter är något som man av födsel har eller icke har, något som har

Ragnar Jändel

med människans andliga karaktär att göra. Studierna ge det rikare stoffet, det vidsträcktare verksamhetsfältet, men deras värde står självfallet i förhållande till den studerandes naturliga intelligens, d. v. s. förmågan att fatta och särskilja. Otto Weininger har definierat geniet som den, vilken vet allt utan att ha lärt något och har därmed säkerligen träffat något väsentligt i geniets väsen. Men satsen gäller i viss mån om varje intelligent människa. Intelligens är snabb orienteringsförmåga, den kan sedan vara mångsidig eller mera ensidig.

Jag vill ingalunda locka arbetarna att överskatta sin egen nivå eller söka uppamma ett självtillräckligt förakt för facklärdomen. Det finns heller knappast någon överhängande fara för något dylikt. I regel stå arbetarna med ödmjukt sinne inför de teoretiskt mera bildade. Men denna ödmjukhet kan bli missriktad och kan då innebära en fara.

Den kan nämligen leda till en förflackning av folkets bildningsliv, en skadlig nivellering. Arbetarklassen har sin särskilda bildningsuppgift. Dess stora uppgift är att tillföra kulturen nytt friskt blod, att lägga jungfruliga marker under

Folket och bildningen

plogen och bruka dem på det sätt, som dess eget inre behov kräver. Och det vore till obotlig skada för vår kulturs framtid om den försummade eller förfelade denna sin mission.

Jag menar därför ej att arbetarna (och med arbetarna menar jag "folket" i gemen) böra uppföra en kinesisk mur gentemot den "borgerliga" bildningen för att innanför den muren nöja sig med att odla en klassbildning förestavad av verkliga eller inbillade nyttosynpunkter. När jag talar om borgerlig bildning, menar jag den allmänna, på ytan liggande, ungefär den konventionellt borgerliga. Den högsta bildningen, den verkliga, den egentliga, kan icke åsättas etiketter som "borgerlig" eller "revolutionär" — den är allmänmänsklig, den hör till alla, den genomskiner alla murar och bryter ned alla skrankor. Den är som ett landskaps skönhet kring oss, som det religiösa behovet inom oss. Den vänder sig icke till klasser, blott till människor. Eviga stjärnor vandra över dess värld. Där stå de stora religiösa genierna, där möta oss tankens och diktens största i sin mänskliga enkelhet och höghet.

Det folkliga bildningsarbetet måste beflita sig om att städse hålla vägarna öppna till och söka

denna eviga, allmänmänskliga bildning. Det måste inrikta sig på väsentligheter och det har särskilda förutsättningar att kunna det. Det gamla ordet som prisar saliga "de i anden fattiga" har nog här en viss tillämpning. Ty liksom människan lättast träder i förbindelse med den religiösa verkligheten som en enkel "fattig, syndig människa", så ligger vägen till bildningens väsentlighet ofta rakast för den av tidskulturen minst berörde. Det stora är enkelt — ett barn kan nästan fatta det. Det är enkelt som stjärnhimlen, som havet, som kärleken, som sorgen.

Det är i förhållande till *tidskulturen* som folket, enligt min tanke, gjorde väl i att förhålla sig kärvt och skeptiskt. Här är det ingen synd mot anden att brista i ödmjukhet. Tiden — varje tid — har sina gudomligheter för dagen, sina modefilosofier, sina konventionella meningar som lätt förvirrar och förvillar den bildningssökande. Den borgerliga kulturvärlden av i dag är full av allsköns mischmasch, som låter stort men betyder intet.

Det arbetande, olärda folket har sina egna erfarenheter av livet. Det har brottats med tillvaron på ett helt annat sätt, det har sett verk-

ligheten naknare, omedelbarare än de borgerliga kulturmänniskorna. Det har i det dagliga livet måst lära sig skilja väsentligt från oväsentligt; det har det rejäla bondeförståndets "vad tjänar det till?" i hjärtat och en naturlig oförmåga att fatta tidens teaterchoser. Det är oförvillat av de i kulturvärlden ingrodda konventionella meningarna, det har viljan att gå rakt på sak. Dessa förutsättningar kunna väl skapa trångsyn och karg nyttyosyn, men det är icke dess mindre av stor vikt att de tagas vara på i bildningskampen.

Jag skulle helst vilja säga till den arbetarklass, som nu söker tränga in i bildningens värld: Börja med att på ett levande sätt *tvivla* på kulturen och dess nödvändighet. Börja hellre med Tolstoj och de andra stora "kulturföraktarna" än med tidens beskäftiga bildningsoptimister. "Studera" inte så förtvivlat, när det är fråga om livsåskådningar, alltså om bildning i djupare mening. Läs enkelt och utan pretentioner, av behov och med vaket kritiskt sinne. Tro inte att du har möjlighet att begripa allt — det är varken möjligt eller nödvändigt — och svär inte på annat, än det du själv erfarit som riktigt.

Ragnar Jändel

När nu arbetarklassen allt mer flyter in i kulturvärlden måste, som sagt, dess uppgift vara att bidra till en luftning och en förnyelse av kulturen, ett renande och väsentliggörande av densamma. I den mån man kan tala om en borgerlig kultur, så äro de borgerliga tidningarna och tidskrifterna belysande för denna. De spegla i stor utsträckning det kulturella tillståndet inom de borgerliga klasserna — något instängt, idélöst, övermätt och konventionellt, en flanörkultur utan kontakt med livets allvar. I denna kvava och dästa atmosfär måste arbetarklassen bryta in som ett rensande värväder. Kulturen skall vara till tjänst för hunger, ej för övermättnad, den skall vara en odling anlagd för att nära och glädja.

Men tydligen är den faran för handen, att arbetarklassen successivt flyter in i och uppsuges av den borgerliga kulturen utan att hinna förverkliga sin egenart. Arbetarnas tidningar och framför allt deras bildningsorganisationer måste stå vakna inför denna fara. Arbetarna böra icke blott tänka på vad de kunna taga emot utan också på vad de kunna giva. Ty de ha något att giva.

Den verksamhet som bedrivs av Arbetarnas bildningsförbund är storartad och löftesrik, men

Folket och bildningen

man får verkligen lätt det intrycket, att den har över sig något för mycket av skola och för litet av kamprörelse. Jag menar då givetvis icke kamprörelse i politisk mening utan jag menar en bildningskamp med klar och medveten inriktning gentemot tidens salongs- och flanörkultur.

Det finns en tidskrift, som väl torde få anses som ett ganska pålitligt uttryck för den anda som fyller A. B. F., nämligen "Studiekamraten". Det kan sägas mycket gott om denna tidskrift, som med uppoffring av tid och intresse redigeras av en grupp unga arbetare. Den är en av Sveriges bästa tidskrifter av det allmänt kulturella slaget. Den har bland sina medarbetare flera av våra bästa och mest ansvarskännande kulturpersonligheter. Den är på det hela taget en förkunnare av andlig frihet och fördjupning; som sådan har den gjort en betydande insats i det folkliga bildningsarbetet och förtjänar mycket större uppmärksamhet än som kommit den till del. Men det synes mig ändå, som fattades den klara och målmedvetna linjen och som den litet för okritiskt fölle till föga för vissa akademiska vägvisare. Särskilt gäller detta den litteraturkritiska avdelningen, där en del unga doktorsämnen

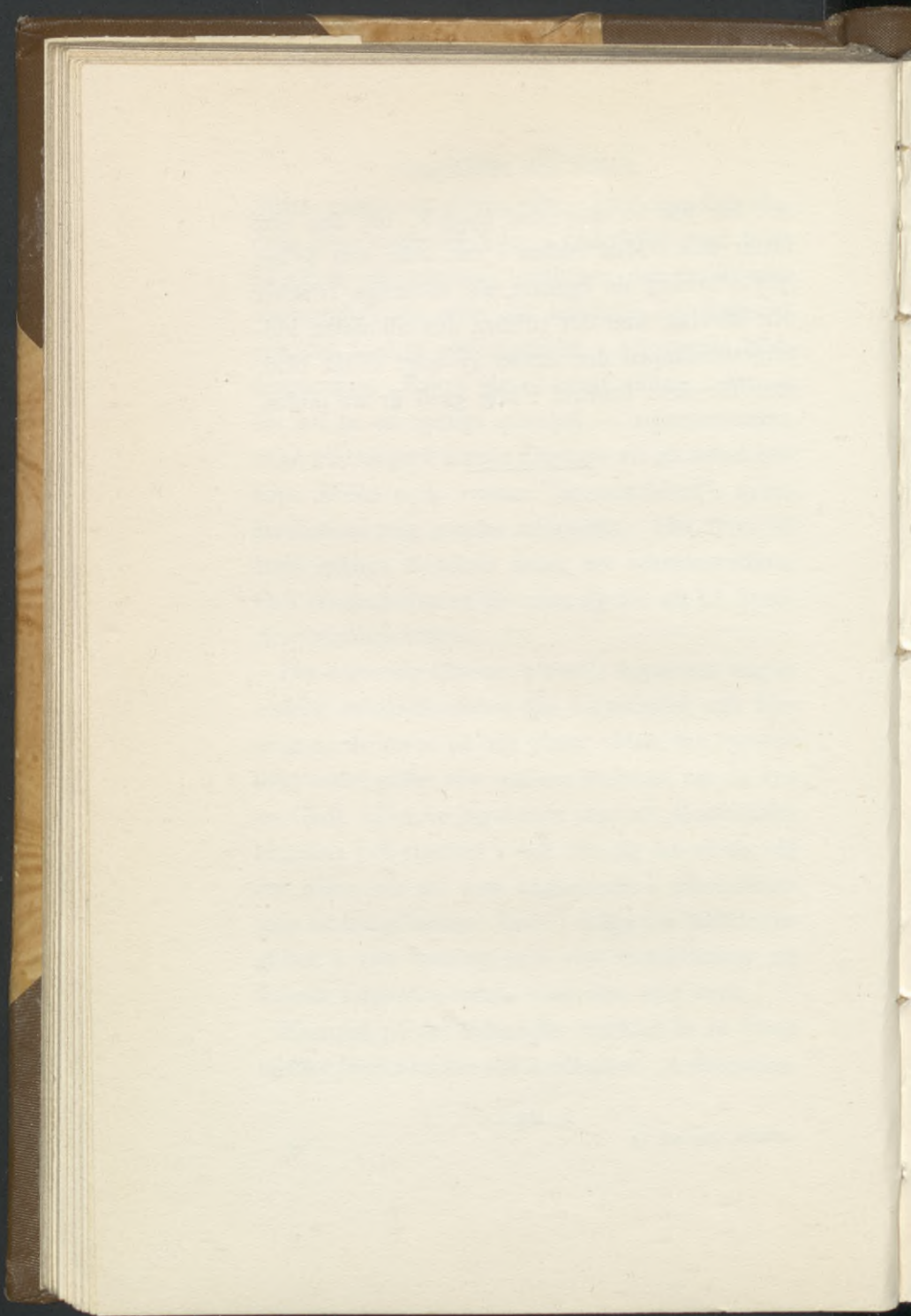
tillåtas tumla om alltför fritt. De borgerliga bladens litteraturkritik lider i bedrövlig grad brist på allvar och mänsklig, etisk syn, och det är icke uppbyggligt att möta det estetiska frasmakeriet och det tomma eftersägandet i arbetarnas bildningsorgan. Saltet får ej mista sältan. Att — för att ta ett tydligt exempel — rekommendera unga bildningstörstande arbetare att gå åstad och köpa Bööks s. k. roman "Sommarleken", synes åtminstone mig ganska missriktat. Det finns ju ändå många läsvärda saker att rekommendera. Och arbetarkulturen bör akta sig för att bli Svenska-Dagblads-kultur.

Det vare mig fjärran, att vilja uppamma någon sjuklig misstänksamhet där tacksamhet och förtroende är mera på sin plats. Men det apostoliska ordet gäller här: pröven andarna, om de äro av Gudi. Det är ingalunda sagt att akademiska examina och meriter i och för sig ha värde, då det gäller att stå som vägledande i arbetarklassens bildningskamp. Även i fråga om bildningen gäller i viss mening och viss utsträckning att folkets frigörelse måste vara dess eget verk.

Kampen på det kulturella området är en kamp mellan formalkultur och realkultur. Arbetarklas-

Folket och bildningen

sen har här en storartad uppgift, om den rätt fattar den. Men endast i den mån som folket lyckas bevara sin egenart, sin naturliga friskhet och kärvhet, kan det tillföra den allmänna kulturgemenskapen den ström av ungt friskt blod, som för dess framtid i hög grad är av nöden.

Erik Lindorm.

Att läsa Erik Lindorms dikter är som att komma ut på en stadsgata efter ett sommarregn, en gata med gröna träd i långa raka alléer. Trottoarens granitstenar blänka, trädens gröna blad blänka och husväggarna stå i en mjukt fuktig ton. Det är något lytt och spelande i luften, som stege en lärka dallrande mitt inne över staden. Trafiken har hejdats en stund av regnet, men just nu börjar allt strömma in i sina vanliga fåror: människorna sticka ut ur portarna här och där, man lägger märke till hur allt samlar sig, hinner ännu betrakta ansikten och gestalter. Det är vardag, men det är ändå något underligt helgdagslikt över det hela. Vinden drar ljum över gatan, spelar i träden, smyger sig efter husväggarna. Ens ögon bli varma av att se och betrakta.

— — —

Ragnar Jändel

Man har förebrått Lindorms diktning en alltför ringa kontakt med dagens liv; en viss förnäm slutenhet och brist på intresse för tidsproblemen. Däri ligger nog en viss sanning, men å andra sidan kan man säga, att Lindorm i hög grad uttrycker tidens mentalitet. Han har den nyktra — alltför tidigt nyktra — blicken, han har också hjärtats oro, om han också helst vill dölja den. Han hör till en brådmogen generation, till en tid och en klass som gjorde barn till stridande män; vid tjugu år, då ungdomen under normala förhållanden börjar morna sig som först, har han ett avsnitt av sitt liv färdigt. De unga akademiska radikaler som bruka förebrå "arbetardiktarna" deras bristande kamphumor, ha föga aning om vad de senares tidigare ungdomstid inneburit av kamp, hänförelse och hög tro. Det var för tjugu år sedan intet lekverk för en arbetarpojke att bryta sig igenom och göra en litterär begåvning gällande. Därtill krävdes offer och om han lyckades, berodde det på en ovanlig seghet, en ovanlig hänförelse inför uppgiften och en fysisk och andlig konstitution, som tålde hårda umbäranden och slitningar. Han gick i en skola som snabbt drev till mognad.

Om dessa unga diktare i en del fall — jag syftar här ej på det som nu särskilt skulle behandlas — fingo sina inre möjligheter hämmade alltför tidigt och blevo fort trötta, så var det kanske icke så besynnerligt.

Att dessa "arbetardiktare" i sin senare alstring ofta anlagt en skeptisk och kritisk syn på tidsföreteelserna — den sociala utvecklingen exempelvis — är också ganska naturligt. De fingo sin döpelse i den sociala romantikens skummande vårfloed. Det predikades oupphörligt att arbetarklassens seger var en fråga om mänsklighetens lycksalighet, ingenting mindre. De unga idealisterna anammade den tron och gävo sig hän åt den. De menade allvar och de följde med en brännande otålighet utvecklingen, som blott rörde sig alltför sakta. När man nu ser tonårsynglingar träda fram med farfarsaktiga varningar för "utsvävningar i det blå" och beskedliga arbetsanvisningar i kooperation, kommunalpolitik och sexualupplysning, så kan man väl hysa beundran för deras tidigt vunna klokhets, men den verkar onekligen väl lättvunnen. De kunna ha nog så rätt i vad de säga, men elden fattas, den eld som kommer hjärtat att flamma och händerna att kny-

tas. Jag förstår den nya generationens ungdom och vill icke lasta den, men den är fattigare än den närmast föregående. Det brukar anses stort att bevara sin ungdoms tro genom åren, men storheten därutinnan beror kanske också något på, hurudan tro det är fråga om. Det är lättare att hålla fast en tro, som går ut för att driva rationellt jordbruk än en som vill erövra stjärnorna. —

Arbetarrörelsen levde i tidigare skeden i stor utsträckning på det senare slaget av tro. Den sjöng om den "sista striden" och om en vår "då alla bojar brista loss". Den sjunger väl så än, men det är en delvis ny innebörd i orden. Liksom de kristna undan för undan flyttat fram tidpunkten för tusenårsriket och den slutliga världsfrälsningen, så har också socialismen måst göra.

Den tro som bar arbetarpoeterna av tidigare årgångar, var i grunden något vida mer än en blott politisk sådan. Den grep djupare ned. Den bar i sig upprördheten över det mänskligt eländiga, trälaktiga och blinda, trotset mot orättfärdigheten och dumheten.

Erik Lindorm

”Man gick med strupen av ångest tryckt,
martyr och profet man var.

En mörk, förvillad och smärttyngd värld
på spensliga skuldror man bar.”

Socialismen blev vägen. Den gick trotsigt fram mot världens makt och väldighet och visade hän mot ett blått fjärran, mot drömmen om ett mänsklighetens fria broderskap. Det var stormande marstid och pingsthänryckning. Att vara socialist var att representera en högre ordning i alla avseenden.

Allvaret och den höga tron på människor och möjligheter skapade hos de unga idealisterna en tidig skarpsynthet och lyhördhet. Därav följde en tidig besvikenhet. De hade ju aldrig drömt om att bli dagspolitiker, ännu mindre att bli korpraler i nya tvångsstaters arméer. Vägen till mänsklighetens förädling och förbrödring förlorade sig i ett oändligt avlägset och töckenhöljt fjärran. De upphörde att tro på under och blevo nyktra och kritiska.

Men buro de icke därför innerst samma dröm, hade de icke kvar trosviljan, hjärtats längtan?

Ragnar Jändel

Man ser det i t. ex. följande strofer hos Lindorm:

”Dog jag när jag var tjugu år?
Var är det skimmer som bröstkorgen fyllde?
Var är det solsken, som dagen förgyllde
och sprang som en eld över panna och hår?
Snart är jag trettio år.

— — —
Jag önskar ej denna feta ro
som andra män, som ha hem och ho.
Så kan det väl ändå ej menat vara?
Jag fordrar ej mycket, jag längtar bara
till något att älska och tro.”

— — —
De egenskaper som väl voro de bestämmande för Lindorms ynglingaår ha alltjämt framträtt i hans diktning: den skarpa blicken, sinnets ömhet och förundran, livsallvaret, medlidandet. Hans attityd mot människorna är mildt ironisk men också full av värme. Han är en livsbetraktare, något av flanör, han gripes av gestalterna i den virvlande strömmen på gatan, han står ödmjuk inför ett gammalt hus, där generationer

Erik Lindorm

levat och dött. Han är också en hemmets diktare och har som sådan givit oförglömliga bilder i en för honom egenartad ton av intimitet och vardagsrealism. Och han har livsångesten, en ångest inför tillvaron, som aldrig blir till skri eller våldsam anklagelse men som speglar sig stilla och hjälplöst skälvande i hans blanka ögon. Hans blick tränger djupt ner, men alltid är den behärskad, stolt och blyg. Han undrar men åkallar ej, han är vaken för lidandet och disharmonierna, men han kan ingen anklaga. Lindorm är i mycket typisk för den generation av diktare till vilken han hör och han är säkerligen den i form och karaktär mest helstöpte av dem alla.

Men denna behärskning och helstöpthet är samtidigt hans svaghet. Han är ju snarast motsatsen till formvirtuos — hans vers är ofta rätt knagglig — men varje dikt han skriver verkar ovanligt hel, genomskinlig och pregnant. Den är originell; även utan namnet igenkänner man utan tvekan en dikt av Lindorm. Han har också påverkat åtskilliga av våra yngre lyriker, hans spår märkes på många håll. — Men det är något tröttsamt, något alltför rätlinjigt med all denna behärskning. Det finns inga snår, inga branta

Ragnar Jändel

stup i Lindorms dikt, han glömmet sig aldrig, blir aldrig verkligt omedelbar och naiv, kommer en aldrig att vänta några överraskningar. När man följer hans diktning samling efter samling fylles man ofta av beundran och blir ofta gripen, men man finner föga av inre utveckling, nya strider och frågeställningar. Därför har den, trots friskheten och värmen, ett drag av sterilitet.

Man har det intrycket, att han aldrig blottar sig riktigt helt. Bland de dikter som kanske bäst uttrycka hans personlighet är en, som han kallar "Gossen i garderoben". När han var barn och det kom främmande gick han gärna i en vrå och gömde sig medan pratet gick, tills man äntligen drog sig mot tamburen och han kunde träda ut, "belåten, fri och räddad";

"Den vanan sitter i på äldre dagar.

Det kommer främmande. Förskräckt han skyndar att smita undan, fast han räcker handen och bjuder de besökande att sitta.

Och pratet går, men han har gått och gömt sig."

— — —

Erik Lindorm

Det är något av ett "noli me tangere" i hans attityd. Det är en stolt attityd, men är den manne den rätta för en skald? När den förnämne Snoilsky avgav sin förnäma förklaring: "Jag torgför ej mitt hjärtas lust och kval att skrynklas ned av obekanta händer", var det nog många som tyckte, att det var mäktigt ståtligt, men om man avger en sådan deklARATION och menar allvar — hur kan man då framträda som skald? Skalden gör icke sin sak genom att vara stolt och förnämt tillknäppt. Han om någon skall blotta sig, offra sig, han *skall* "torgföra sitt hjärtas lust och kval". Han skall ge sin mänsklighet med vad den innebär av lidande och lycka till pris — detta är hans uppgift och hans öde. Strindbergs ord om det urtagna hjärtat dinglande på kroken ger just skaldens situation, om han helt vill fylla sin uppgift. Snoilskys noli me tangere är omöjligt som program för en skald; han kunde heller icke själv följa det och Lindorm kan det ännu mindre, men man undkommer icke intrycket hos den senare, att han gör så gott han kan.

Vad som i hög grad kännetecknar icke blott Lindorms diktning utan en stor del av "den unga

Ragnar Jändel

lyriken" är rädslan för fraser, framför allt sentimentala fraser. Det är ett drag som hör hela den unga generationen till. Den är i hög grad osentimental. Vi bli blyga och förlägna inför alla känslosamma ord och känna oss förfärligt löjligen i den stund vi överraska oss med ett dylikt på tungan. Detta ger den moderna dikten renhet och saklighet, men gör den också inbunden och begränsad. Hjärtat kan nog slå kraftigt under isen, men det fordras ett starkt nödtvång, för att det skall få tillräckligt av den hetta, som måste till för att helt genombryta den. Och känslan av löje inför det sentimentala blir lätt till ett löje inför allt det omedelbart känslolurna.

Behärsksningen i Lindorms lyrik sammanhänger väl också därmed, att det metafysiska strids- och sökartvånget endast i ringa grad tycks finnas hos honom. Han står med varma djupa ögon inför undret, tillvarons, existensens under, och han

— längtar till landet Trofasthet,
långt bortom nätter och dagar",

men han sträcker sig aldrig i sin diktning utöver denna förundrade betraktelse och denna stilla

Erik Lindorm

längtan. Han "vet att man intet kan veta". Men att stanna vid detta, är det icke ett tecken till att man saknar tvånget att kämpa vidare? Den inre oron blir aldrig inre nöd. Detta är, enligt min tanke, en brist, en begränsning.

Då man ordar om det raka, säkra och sträva draget i Lindorms lyrik, kunde man kanske också tänka på hans egenskap av stadsbarn och stadsbo. Den, vilken som liten lyss till skogens sus, får ett annat arv än den som fötts vid gata, säger Heidenstam, och det är säkert så. Man kan se det ganska tydligt i diktningen. Man kan jämföra utpräglade Stockholmslyriker, som t. ex. Bo Bergman och Lindorm med sådana som vuxit fram i närmare umgänge med naturen — särskilt de från Sydsverige, där naturen är rikast och mest nyanserad — sådana som Ola Hansson, Ekelund och Ullman. Staden, gatornas och kvarterens raka linjer, speglar sig i de förras form, medan den levande naturen, överraskande och skiftande, plastisk och spelande går igen hos de senare.

— — —

Det finns en god del av kulturkonservatism i Lindorms väsen. Den är i det stora hela både

äka och sund — den slags konservatism, som vägrar att se det fina i kejsarens nya kläder. Som kåsör har han låtit sitt löje spela fint och glatt över en mängd av tidens påfund och konstigt utklädda typer; han har därvid fyllt en välbehörlig mission, ehuru en viss högdragen ensidighet nog kan läggas honom till last.

Någon social indignationsdiktare i vanlig mening blev aldrig Lindorm, men hans diktning ådagalägger ett starkt sinne för fattigdomens realitet. Liksom Dan Andersson, som också saknade politiskt intresse, har han skrivit "sociala" dikter, som i sin frasfria karghet göra ett mycket starkare intryck än alla basunstötar och trumvirvlar. Jag tänker därvid särskilt på tre av hans dikter: "Den befriade trälen", "En död arbetarhustru" och "Ett gråtande barn". Han har sett fattigdomen inifrån och lamenterar icke så mycket över den, men han känner väl dess simpla vardagstragik.

I "Den befriade trälen" talar "arbetardiktaren" och överhuvud arbetarklassens bildnings- och frihetskamp. Det är gossen, ynglingen, med kärleken till skönheten, kärleken till boken, drömmarna om allt vad livet har stolt och festligt;

Erik Lindorm

gossen, vars barndom förgick bland soptunnor och skräp på en rökig bakgård och bland trötta, slitna och trälbundna människor. Och dock hade även denna barndom sitt behag, sin friskhet: "Finns det lättare steg än barfotasteg?" Och man kan tillägga: finns det något härligare än denna tidiga, dunkla skönhetskärlek, denna gosselängtan mot det fria och adliga, som blommar upp mitt bland livets fulhet och tarvlighet, denna värligt porlande rörelse i själen?

"Men pojkårens lappade blus jag växte ur och böckerna far min ur mina händer slog. Jag skulle bli en träl, bli ett dragaredjur och därtill jag hade ju kunskaper nog.

— — —
Så gick jag till maskinen med upproriskt blod och jag hatade maskinen av hela min själ tills hatet värkte loss och omsider jag förstod, att den är ingen träl, som ej känner sig som träl.

Jag var den ende vakande bland folket som sov, jag var frihetens hemligt utkorade son, och jag skall in i döden sjunga skönhetsens lov med lungor som rassla av järnfilspån."

Ragnar Jändel

Denna dikt har ett för författaren ovanligt öppet patos. I "En död arbetarhustru" är det mera återhållet, men det finns knappast någon dikt i svensk lyrik, som på ett så gripande sätt återger fattigdomens psyke, här närmast den fattiga arbetarhustruns och moderns. Där är allt det verkliga armodets tröstlöshet och gemenhet, den kalla, unkna träskluften, inte den "svenska fattigdom" som besjungits av skalder och som himlens fria fåglar sväva över. Men i denna fattigdom lever och släpar dock det evigt mänskliga intill döden och där bortom — kärleken, trofastheten, bekymret för andra. Det är en dikt, som i sin enkelhet och ordkarghet är en predikan på mer än ett sätt.

Om fattigdomens gemena grymhet talar också "Ett gråtande barn". Det är en vardagsbild från gatan: ett barns snyftning skär genom vimlet och bullret, en liten flicka, som lik en vilsen hund snokar efter gatan letande efter slantarna hon tappat. Det är en ångest intill döden som snyftar och stirrar ur det smutsiga barnansiktet.

"Och hennes tårar rinna, rinna
ner över kinderna och in i munnen.

Erik Lindorm

Hon skriker till för varje vänlig fråga,
och icke hjälper tröst från magasinsfrun
och goda ord från en chaufför med brumbas,
som står och glor med stora, dumma händer,
Hon måste skrika, bara hopplöst skrika,
ty hon törs aldrig, aldrig mer gå hem."

Livet på gatan är ett annat än det, som leves bakom husens portar, gatulivet är en parad i förhållande till detta. I dikten om det gråtande barnet bryter det verkliga livet in genom vimlet; man ser det stackars barnets blinda skräck för de fattiga slantar hon råkat tappa och man ser bakom denna arbetarhemmet med dess fattigdom och dess av den hårda kampen nödtvungna respekt för penningen. — Lindorm har skrivit flera andra gripande dikter med socialt motiv, han är en av de få skalders vi äga, som med sanning och äkthet skildrat fattigdomens värld.

— — —

När man vill söka ge en skiss över Lindorms lyrik är det slutligen en dikt, som man icke får gå förbi — det är den vackraste, skönaste dikt han skrivit: "Bortom tid och rum", det är en kärleksdikt, men av ovanligt slag, en dikt som

Ragnar Jändel

vidgar sig till något vida mer än en vanlig kärleksdikt. Hans saklighet och ordkarghet har här ingått ett intimt förbund med det innerliga och spröda, som också finnes i hans väsen, så att den blir på en gång verklighetssann och sällsamt förandligad.

Den handlar om en ung man som en vårkväll kom från ett vanligt kärleksmöte, men full av besvikelse och bitterhet, kyssarna hade "smakat vatten" och de båda älskande hade skilts sturskt och ovänligt. Och så —

"I kvällens skymningssken
han kom med värkande hjärna
och såg en rämnad sten
med döds kors och födelsestjärna.
I nött uthuggning stod
ett gammaldags namn: Gunilla.
Då svalkades hans blod,
och allt blev smärtfritt och stilla."

Under hällen vilar en ung kvinna, död för hundra år tillbaka. Hennes namn dröjer i örat som ett spinettackord, han ser för sin syn en dam med schal och bröstbukett, en blond eterisk

Erik Lindorm

kvinnogestalt, "bräckligt ljuv — med halvsänkta ögonfransar". I ord och rytmer av underbar skönhet fortsätter skalden att skildra denna syn:

"Hon stod där smärt och fin
och fingrade kjortelvecken.
Så med förklarad min
lyfte hon handen till tecken.
Han följde blek och stum
på tå över ljudlösa tiljor.
De kommo till ett rum,
som doftade svagt av liljor.

Och hennes hand var smal
som ingen, ingen annan.
Och hennes mun var sval
och kändes så skönt på pannan.
Men då han blev varm,
vände hon sorgset bort munnen,
skylde skrämd sin barm
och var som en fläkt försvunnen."

Den levandes kärlek till den okända döda blir
en kärlek till kärleken själv, till det heliga ideala,
det oförgängliga, eviga. Det blir en kärlek av

Ragnar Jändel

metafysisk natur, en längtan av samma slag som skalden besjungit i dikten om "landet Trofasthet".

"I hans själ faller ro,
en gyllene, vemodsfärgad.
Nu hans kärlek och tro
är från besvikelsen bärgad."

Han går i det heta, bullrande livet och de jordiska lustarna draga honom ned och bort från själens oåtkomliga älskade, och då och då vaknar han om morgnarna "ångerfull med huvudet i sina händer" —

"Vandrar nästa kväll
till trädgenomsusade friden,
där under grånad häll
lugnt hon har bidat tiden.
Kom han ej i går
eller var det ett sekel sedan?
Bortom dag och år
har hon förgätit det redan."

I evighetsron mötas de båda, långt borta från tankarnas hets och blodets oro. Fjärrorglar spela genom de höga popplarna, allt är ro.

Erik Lindorm

Denna Lindorms dikt är en av de största kärleksdikter på vårt språk och samtidigt en märklig religiös dikt, som för övrigt alla stora kärleksdikter. Skalden har i denna sällsamt själfulla och djupa dikt stigit över allt vad han eljest åstadkommit, och då man en gång fått upp ögonen för den, glömmes man den sedan aldrig.

— — —

Jag minns en artikel av Martin Koch för några år sedan, ett inlägg i en diskussion om "proletärdiktningen". Det var en bild där, som fastnade i minnet. En gatpojke stod i Vasaparken i Stockholm framför ett blommande hagtornsträd, han stod där trasig och med knutna händer, och plötsligt tog han ett grabbtag i trädet och ruskade det hårt: "Blommar du, djävul!" Koch skrev, att den som kunde få denne desparate gatpojke att fatta skönheten i den blommande busken, han vore den sanne proletärdiktaren.

Vad som än må sägas om Erik Lindorm, om han än kan klandras för en alltför stor tillbakadragenhet, en alltför ängslig behärskning av sin hänförelse, en alltför stor vördnad för "den goda smaken" — hans klara blick, hans skönhetskärlek skall minnas med tacksamhet. Han har givit vår

Ragnar Jändel

kultur, och ej minst arbetarklassen, stora värden. Han har brutit igenom de yttre förhållandenas och de yttre skrankornas oväsentligheter, han, arbetarpojken, har blivit en diktare, vars namn länge skall leva. Han är en proletärdiktare i den mening Koch antydde i den nämnda artikeln.

Erik Blomberg.

Det är ofta sagt, att den yngre svenska lyriken som helhet står högre än den jämförliga prosakonsten. Säkerligen är det påståendet berättigat. Inom lyriken finns flera tydligt utpräglade personligheter, medan den yngre prosan i stort sett rör sig mycket famlande. Visserligen är det sant, att knappast någon av skalderna heller framträtt i någon särskilt bländande skrud eller i ensamt majestät höjt sig till symbolen för tidevarvets anda. Det kan knappast sägas ens om Pär Lagerkvist, som väl eljest närmast skulle komma i fråga. Men det är också svårare att vara skald i våra dagar än förr. Tiden kräver framför allt ett levande innehåll och tidens problem äro i högsta grad komplicerade. De unga skalderna äro — d. v. s. de som kunna tagas på allvar — filosofer och sökare: de gitta icke göra

Ragnar Jändel

det de skulle kunna av det formella. De söka liv, ande och sanning. Ser man till innehållet och den mänskliga kampen där bakom, måste det sägas, att vår moderna lyriska diktning står högt.

Bland de yngre diktarna hör Erik Blomberg till de kämpande och brinnande — ja, det kan kanske sägas, att ingen av de andra med en så hård intensitet fullföljt sin inre kamp. Det märks allt mer, hur han tagit diktningen som en verklig kallelse. Vilhelm Ekelund har skrivit någonstädes, att den poet, som vill göra något på allvar, måste lära sig "skriva vers med svårighet", ett ord som osökt rinner en i tanken, då man följer Erik Blombergs utveckling. Han har från början ett rikt och starkt innehåll men har svårt att pressa in det i formens band. Han har mera att säga än han klart kan uttrycka.

"På knä jag tvingas, syner famna mig,
tungt genomströmmar livet mina lemmar:
i feber skapar jag, i natt och ångest",

heter det i debutboken "Ensamhetens sånger". Men han har på samma gång en energisk vilja att ge innehåll och form klarhet och helhet —

Erik Blomberg

en strävan som han också fört till verklig seger i sin senaste diktsamling "Den fångne guden".

Särskilt i sin tidigare alstring påminner Blomberg ganska mycket om Ekelund och den linje han representerar. Han har dennes höga ärelystnad och stolta hållning, han förenar liksom Ekelund en egendomlig intellektuell hårdhet med en ovanlig hjärtats vekhet och innerlighet — en sammansättning som f. ö. icke är alldeles ovanlig i den nordiska lyriken. Kanske stod Blomberg från början också i ett visst beroende av Ekelunds lyrik, men han har allt mer frigjort sig från detta. En tydlig skiljaktighet är det redan tidigt uttalade sociala sinnet hos Blomberg och hans patos är f. ö. mera öppet kämpande, mindre "kvietistiskt". Han är barn av sin tid. Hur de unga skalderna än blivit förebrådda för en idyllisk avgränsning från livet — en förbråelse som ofta bottnat i bristande begrepp om den andliga kamp de haft att föra — ha de haft de sociala motsättningarnas problem molande inom sig och som en slagskugga över vägen. Det är detta, att sträva till ljus och skönhet och lycka men ständigt bära den frågan: har jag rätt? Får man "jubla då syskon lida?"

Ragnar Jändel

”Lyftes du högt en gång mot solen av susande
grenar,
ljus som en doftande blom eller tung som mog-
nande frukten,
glöm icke mullens folk, de trälände rötternas
häror;
böjda i mörker de gå och se icke havet och mol-
nen.”

Detta är i hög grad de moderna skaldernas problem, att förena den andliga kampen med ansvaret inför tidens sociala problem. Hos Erik Blomberg märks detta ovanligt tydligt.

*

Framför allt har dock Erik Blomberg utvecklats till en modernt religiös skald av verklig betydelse. Med sitt spänstiga trots förenar han kärlekens gåva, det frö ur vilket all skönhetsglädje spirar upp och varur sanningens hjärtblad utveckla sig. Boktitlarna ange ganska nära gången av hans religiösa utveckling — som ”Ensamhetens sånger”, ”Människan och guden”, ”Jorden”, ”Den fångne guden”. Från en period av ungdomlig åkallan av ljusets makter och en period

Erik Blomberg

av fruktlöst sökande strävar han att begränsa sig till det jordiskt fasta och vissa och binder med ömma händer en krans av visor kring jordens trygga liv. Men den som en gång fått sökandets allvar inbränt på sin panna *kan* icke komma till ro förrän den genomgripande uppgörelsen är fullbordad. Så lade man märke till — genom dikter och uppsatser som Blomberg publicerade under mellanperioden från "Visor" till "Den fångne guden" — hur mörka, oroliga strömmar på nytt allt starkare gingo i dagen i diktarens väsen, till dess i den sistnämnda diktsamlingen en koncentrerad självbekännelse kommer i följande två strofer:

"Jag sade: Här är jorden
och människornas hem,
det finnes ej något annat rum,
ej annan tid för dem.

Då tog du allt ifrån mig
som jorden bar.
Blott evighetens ångest
blott du är kvar."

Ragnar Jändel

Tron på idéernas evighet går igenom Blombergs diktning allt ifrån början: något är i allt som är oförgängligt. Denna tro lyfter han trotsigt med skälvande händer redan i debutboken, tills den i hans senaste och största diktverk allt mer förinnerligas och — om också under kamp — fasthålles som visshet. I "Människan och guden" söker han som först på ett mera påtagligt sätt utforma sin religiösa tro. Han prövar sig fram mot ett slags gudstro, där Gud blir den helige brodern, skaparanden inom människan, den goda viljan; men å andra sidan blir han också en skapelse sammansatt av allt det bästa hos människorna, allt det goda och andeborna. Man finner denna gudstanke i nyare tid hos åtskilliga författare ungefär uttryckt på liknande sätt, mest känd väl från H. G. Wells romaner. Det är en Gud frånrövad det oföränderliga och absoluta, han blir i stället det goda som brinner och växer genom tiderna.

"Ej på knä,
med sänkta ögon,
tillbeder jag.

Erik Blomberg

Högt, med lyfta händer,
följer jag din färd —
Gud, broder,
låt mig bo i din värld.”

(Människan och guden.)

Det är väl framför allt ur svårigheten att finna försoning mellan livets motsatser, ur behovet att kasta undan de stötestenar som lidandet och eländet ställer i den religiösa trons väg, som denna gudstanke vuxit upp och här och där omfattats av den yngre generationen. Man förstår att det kan ligga en sorts befrielse häri, men det är på samma gång något alltför vagt över den. Den kan ge eggelse åt den etiska kampen, men står icke människans gåta lika olöst kvar? För Erik Blomberg var i vart fall denna moderna gudsbild icke tillräcklig. Han grubblar vidare och söker komma undan grubblet med ett återvändande till ”jorden” och dess enkla ro och trygghet. Han kan det icke, sökartvånget står alltjämt som ett flammande tecken kring vad han skriver. Efter ”Visor” dröjer det tre år innan någon ny samling kommer och undrande röster fråga, om icke Blomberg förstummats som poet och om det är

Ragnar Jändel

kvar mera av honom än konstkritikern och den lyriske översättaren. Men mellantiden har tydligen för skalden i särskild grad varit en tid av inre uppgörelse och samling. Så kommer då (hösten 1927) "Den fångne guden". Den betecknar icke blott, som sagt, höjdpunkten i Erik Blombergs alstring hittills utan den är avgjort ett av de mest betydande diktverk, som den yngre generationen skapat. Den är ett led i den kedja av brinnande och allvarstunga verk som eljest betecknas av Dan Anderssons och Pär Lagerkvists lyrik, Karin Eks "Död och liv" och Harriet Löwenhjems "Dikter".

*

Jag skall för min del aldrig glömma det intryck Erik Blombergs senaste diktsamling på mig gjorde. Lika beklämmande och ledsamt som en klen eller "halvbra" diktbok verkar på en, lika befriande är det att överraskas av en sådan, som verkligen är helt genomströmmad av en personlighets eld. Befinner man sig därtill själv i ett läge av slapphet och andlig instängdhet, kan intrycket bli desto starkare.

Erik Blomberg

Det är icke lätt att karakterisera den religiositet som är det genomgående draget i "Den fångne guden", ehuru boken på ett sätt har något ovanligt klart och genomskinligt över sig. Den unga generationens religiositet är överhuvud icke lätt att begreppsmässigt klargöra. Och i själva verket beror detta väsentligen på dess allvar, dess djupa syftning. Huvudintrycket blir — som nu särskilt hos Blomberg — själva sökandet, den starka viljan att nå en livsförklaring som inte kan jävas — en vilja som gått genom dödens mörker och förtvivlans vidder. Om en sådan kamp vittnar i sin helhet "Den fångne guden", bland vilka flera dikter, som "Detta är icke jag", "Dödens ängel", "Herre, du som allting ser —" utan tvekan måste räknas till det verkligt stora i vår lyrik.

"Därför måste jag söka,
för att bli fri
denna förtärande ångest,
som jag har fångslats i,
söka, tills hjärtat stannar,
en evig innebörd,
en okänd Gud, vars stämman,
av ingen hörd,

Ragnar Jändel

skall allt till slut förklara,
som är fördolt ännu —
varför vi måste vara
och icke endast du” —

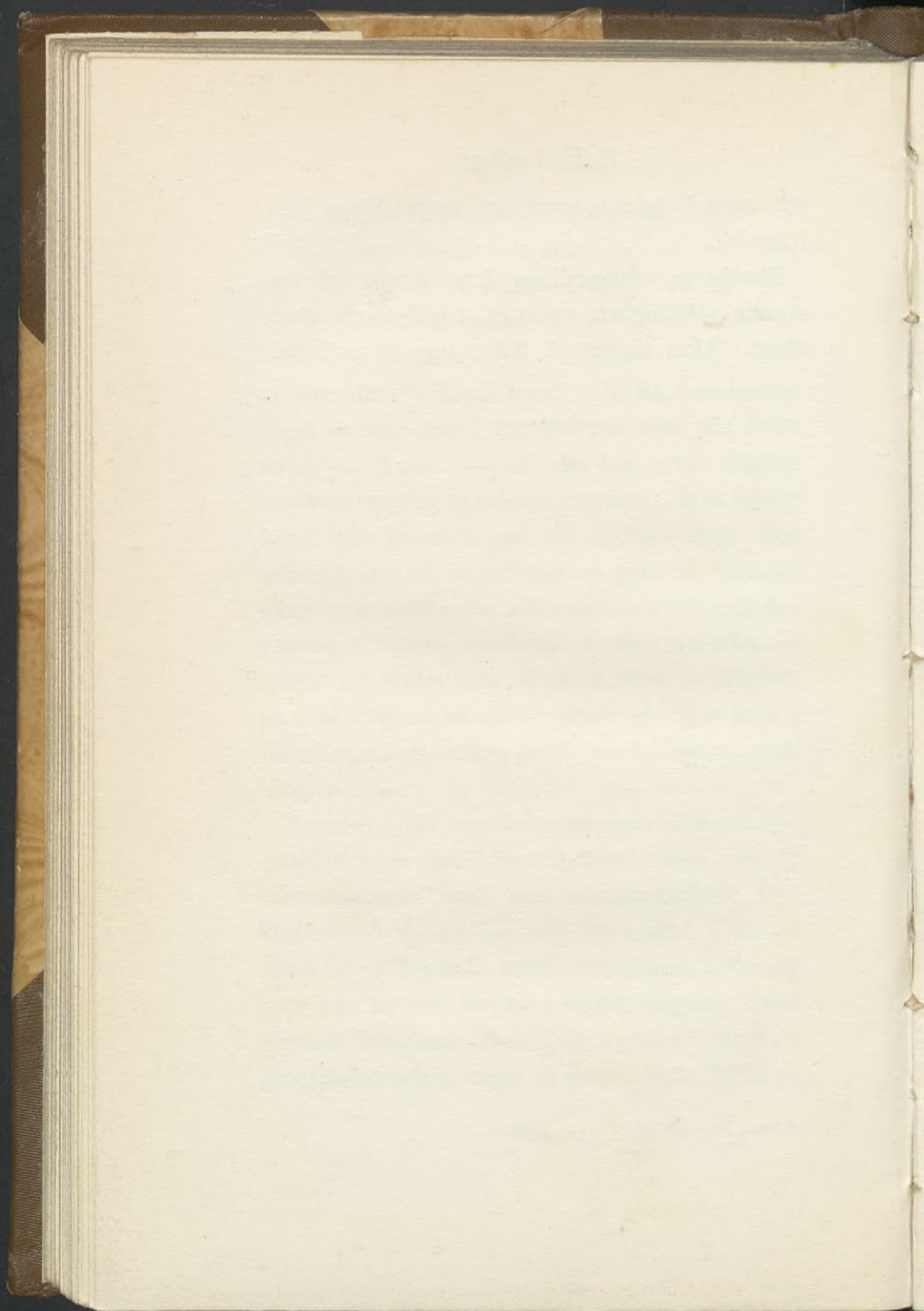
så heter det i "Dödens ängel". Vi ha, som bekant förut en stor dikt i svensk lyrik som bär detta namn — Wallins — och det kan synas farligt, att ännu en gång ta till den rubriken. Men Blombergs dikt är stark nog att uppbära den. Det kunde f. ö. vara av intresse att göra en närmare jämförelse mellan den äldre skaldens dikt och den yngres; en sådan jämförelse skulle i sin mån avspegla det förändrade religiösa läget. — Tanken på Gud som en *kämpande* kraft går igen även i Blombergs senaste bok, en för vår tid naturlig och säregen tanke.

Blomberg har även i den nämnda boken vunnit ett påfallande välde över formen, vilket givetvis sammanhänger med den beundransvärda inre klarhet och skärpa han nått fram till. Från att förut ha varit ganska kantig och ojämn, höjer sig hans vers nu med kraftiga jämna vingslag. Även formellt betecknar "Den fångne guden" alltså ett genombrott och är något av det klaraste, friskaste

Erik Blomberg

och mest helgjutna som den unga dikten kan framvisa.

Blombergs sånggudinna har överhuvud en ovanlig spänstighet, ett stort, trotsigt och ungt allvar. Man tänker på Nike, segerns gudinna.

Harriet Löwenhjelm.

Det första intrycket man får då man läser Harriet Löwenhjelm's dikter är, att man har framför sig något som icke är "litteratur", något som saknar varje spår av yrkesmässighet, enkla skämtstycken eller allvarliga själsbikter, skrivna utan sidoblickar åt kritik och publik, blott för nöjets eller för den inre spänningens skull. Därav få hennes dikter den egendomliga friskheten, modet, den sällsynta vågsamheten att gå rakt på sak. Hon skrev för sig själv och för några vänner, icke för Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter, icke för att tvinga sig till en inbjudan vid dagens litterära gästabud. Det beror mycket därpå, att hon förmår gripa det fåtal, som överhuvud kan gripas av sann lyrik. Ty många, som ävlas att bevara sitt liv, mista det snöpligt under det långa loppet, andra vinna, fast de icke trott

Ragnar Jändel

eller eftersträvat det. Tio år efter sin död står Harriet Löwenhjem för oss som en svensk skaldinna av ovanliga mått, som en av de mest säregna gestalterna i vår moderna lyriska diktning.

Ett par år efter hennes död utgav hennes vänner en första volym av hennes kvarlämnade verser, en utmärkt utstyrt volym, där urvalet begränsade sig till det väsentligaste och mest allvarliga av vad hon skrivit. Den nya upplaga som år 1927 utkom på Norstedts förlag i Stockholm omfattar ett avsevärt större antal dikter, men det är icke utan, att den i någon mån förrycker det första intrycket av skaldinnan. Mycket av vad här tagits med härstammar från hennes tidiga ungdom, det är ystra, uppspelta, men ofta rätt bagatellartade strofer. De ha sin charm, sin personliga klang, men verka stundom helt och hållet lekverk. De ha sitt intresse fast övervägande biografiskt. De understryka vissa drag, som senare framträda i ny och skärpt belysning.

Harriet Löwenhjem tillhörde en högborgerlig familj; hennes far var översten G. A. Löwenhjem, modern var född Dickson. Hon föddes i Hälsingborg 1887, gick genom flickskolor,

Harriet Löwenhjelms

högre lärarinneseminarium och vidare till Konstakademien för att där utveckla sina konstnärliga anlag. Hon förefaller att från början varit en glättig och upptågslysten ung flicka med ett visst ironiskt drag i mungipan — ett drag som kanske kan sägas vara rätt typiskt hos små aristokratiska damer men som i detta fall tycks djupare och mer personligt och återspeglar en brådmoden livserfarenhet och överblick. Versskrivningen, "den vackraste av lekar", började Harriet Löwenhjelms ganska tidigt, av de i hennes diktbok daterade dikterna gå en del tillbaka till 1905. Och bland dessa kring tjugooåren skrivna strofer — i allmänhet skulle de väl kunna nämnas okynnesdikter — möter man redan en och annan dikt, som brinner av allvar. Den psalmiskt klara och högtidliga dikten om "de andligen arma" ("Ack, saliga, saliga äro de...") och den intensivt kända "Genom nätternas nunande dunkel" äro båda daterade 1907. År 1905 drabbades hon, på hemfärd från en resa till Ceylon av en svår lunginflammation, som, enligt vad en henne närstående i sitt förord till dikterna meddelar, lär ha bidragit till utbrottet av den lungtuberkulos, som småningom blev henne övermåk-

Ragnar Jändel

tig. Efter några års vistelse på olika sanatorier avled hon den 24 maj 1918.

Något som tycks ha varit karakteristiskt för skaldinnan redan från tidiga år är föraktet för brackan, spetsborgaren. Genom hela hennes diktning går detta förakt; hon förföljer honom med lekande hån eller bitter sarkasm, antingen han uppenbarar sig som en vanlig simpel mid-dagsätare, en högmodig farisé eller en bildnings-filister, som bland boktravarna domnar bort från livets hårda och granna väder. Hon önskar rättfram och hjärtligt "fyrtio spö på fotens sula" och därefter "en halmbädd hård och vass" åt den krasse och förstockade. Själv känner hon blott allt starkare det världsligas intighet och makten av det enda nödvändiga.

"Har hitintills jag levat på chimärer
och sovit oskuldsfullt på sockervatten,
så vill jag kasta mina barnaläror;
som Nikodemus står jag upp om natten.

Si, jag har märkt att alla vägar kröka,
dem förr vi vandrade så barnsligt glade.
Jag vill stå upp och honom vill jag söka,
som 'Eli lama schabaktani' sade."

Harriet Löwenhjelms

Så heter det i en dikt från 1910. Hennes senare diktning är nästan helt vänd mot källor bortanför denna världen. Men även i denna blänker hennes egendomliga ironi mer eller mindre tydligt igenom. Och denna ironi står icke blott riktad mot det mänskligt platta och ytliga — det tycks ibland som bete den sig fast i själva skeendet, varandet över huvud. Man kan som exempel anföra några rader ur en dikt som skrevs under kriget vid underrättelsen om den engelske örlogsmannen Hampshires undergång, där lord Kitchener, som bekant, mötte sitt öde:

”En nattvind spelte på sin hesa giga
och for kring skorstenspipor och kring däck,
när uti djupet nedsjönk sakteliga
en engelsk örlogsmän, som blivit läck.”

Man kan icke undgå att märka löjet, hur man nu vill beteckna detta löje. Det följer henne till det sista. Till och med i de djupt gripande rader, som hon våren 1918, alltså omedelbart före sin död, nedskrev på ett pappersblad, tycker man sig märka det. Hennes käraste väninna sitter vid bädden och det är till henne hon talar:

Ragnar Jändel

"Tag mig. — Håll mig. — Smek mig sakta.
Famna mig varligt en liten stund.
Gråt ett grand — *för så trista fakta.*
Se mig med ömhet sova en blund."

Med ömheten, med det stora allvaret blandar sig alltjämt den bittra ironin. Hennes sorg är ingalunda någon "sorg i rosenrött", den är dödsbitter, men hon möter till det sista sitt öde med ett mörkt leende i blicken, ett stolt och modigt kast med huvudet.

Friden, den stora ron, hann hon nog aldrig. Hon vet visserligen "att allenast en verklighet finns" och hon söker gång på gång Jesus, nazarenen, för att inför honom lägga fram sin nöd, sin sönderslitenhet och sina bekymmer. Hennes allt vaknare sociala sinne och hennes religiösa längtan driver henne dit, ty —

"— — vart skulle vi annars gå,
gå med vårt bittra elände?"

Jesus blir symbolen för det heligt mänskliga, för den stora kärleken, det enda rena och ensartade. Det är människan Jesus hon söker, och

Harriet Löwenhjelms

hon undrar, om han, då han gick på jorden, var lik oss andra, om han ville vad han icke kunde få, om han bar lust och kval liksom vi.

”Stackars Guds son,
stackars Guds enfödde, blödande son.”

När Gud Fader ger fest i himmelen för alla de goda och ädla, då ser hon Jesus sitta avsides för sig själv på ett moln och blicka ned på jorden till allt dess lidande och elände.

Hon har förstått mycket, älskat mycket. Men aldrig når hon helheten, försoningen. Livet är för krångligt, rymden alltför gåtfull — och

”Om vägen till livet är rak eller krokot,
det vete Herran allena, som styr.
Det som om söndagen tycks mig så tokot,
syns mig helt klokt, ren när måndagen gryr.
Ty si, att människohjärtat är brokot,
det har jag lärt mig för var dag, som flyr.”

Vad skola vi då göra? Leva, förtvivla, kämpa, det kan icke bli annat. ”Låt oss hålla husandakt, ty det lindrar nöden.” — — —

Ragnar Jändel

Det hela är alltför bedröfligt, hon är trött, utmattad till kropp och själ — "det är gräsligt trist att leva". Hon kan icke få bort det mörka löjjet, kan aldrig helt tvinga hjärtat till fromhetens stillhet. Det sociala eländet oroar henne och den oron stiger i kapp med årens och allvarets växt. Hennes själ speglar i sällsynt grad de problem som äro gemensamma för vår tids ansvarskännande människor. Hon känner skulden till de nödlidande miljonerna, "alla de förknytta" — skulden och gemensamheten. Med all sin smärta och vända lever hon själv ett vanligt "borgerligt" liv och kan icke bryta sig ut ur det. Skulle det också vara till någon nytta? Det enda hon kan komma till är en bön till vår Herre och ett ironiskt beklagande av den halvheter vari vi släpa oss fram:

"O Gud! Vad det ändå är sorgeligt,
att det aldrig blir något av
och vårt leverne varder så borgerligt
och vi mätta vår själ med drav."

Dessa enkla rader säga mycket, de uttrycka en tanke som plågar och piskar tusenden av män-

Harriet Löwenhjem

niskosjälär under vandrigen genom den moderna tillvarons labyrint. Vi vilja helheten och kanske skulle vi orka ta steget ut, om vi bara vore säkra om vägen. Men vi äro icke säkra om den, därför blir det heller aldrig "något av".

Det finns en annan modern svensk diktare, om vilken Harriet Löwenhjem i icke ringa grad påminner. Det är Dan Andersson. Den aristokratiska unga damen och den fattige vandringsmannen uppe från obygdsskogarna hade åtskilligt gemensamt. Båda ha samma överlägset nonchalanta form, samma sträva och hårda stil, båda kläda gärna sina upplevelser i balladens halvgenomskinliga mask. Båda ha de samma eviga hjärteoro, samma rop efter frälsning och försoning och ha lika svårt att helt gripa tron och försoningen. Båda ha samma mörkt eldiga ironi mot världen och sig själva, samma känsla av livets omöjlighet och gränslösa tristess och av dödens ogenomträngliga gåtfullhet. Sin förtvivlan söka de i det längsta vända bort med stolt raljeri. För båda står Kristus som det största och det enda, för båda är kristendomen omöjlig som livsväg. Det är tvenne röster som med egendomlig samstämmighet tolkar den moderna människans känslö- och

Ragnar Jändel

tankeläge. Tidens sociala och andliga nöd, tidens omutliga ärlighetskrav talar genom dem. "Tron" ha de knappast, men de ha kärleken. —

"Litet efter du är död,
då skall liljor blomma",

sjunger Pär Lagerkvist. Harriet Löwenhjem hade hövligheten att dö, innan hon framträdde med sina själsbikter inför offentligheten. Hennes sköna mörka leende behövde aldrig konfronteras med recensenternas enfald. Det levande livet har kritiken sällan någon vidare respekt för, men den ger sig som oftast inför döden. Den har vid det här laget sanktionerat Harriet Löwenhjem som en stor skaldinna. Och det med rätta. Denna unga, tidigt borttryckta kvinna, vars själ var hård som stål och mjuk som blommor och månsilver, är tillsammans med Karin Ek vår första kvinnliga lyriker av verklig betydelse. Hennes sällsamma dikter skola leva längre än det mesta i nutidens litterära alstring.

Självbesinning och kamp.

Några ord om det litterära tidsläget.

Det krav man först och främst bör ställa på diktaren är väl det, att han skall vara en kämpande själ, den där intensivare än människorna mest upplever och uttrycker livets och tidens problem. Han skall vara något av väckare och ledare, han skall egga människorna genom sin kamp, öppna deras ögon, elda deras själar. Blott en sådan diktare blir levande i tiden och för eftervärlden.

Diktaren skall vara en kämpe och när han vilar, skall handen dock hållas kring värjfstet. Men den som kämpar, vill vinna något, och det är icke säkert, att en diktare är mindre, om han träder fram och säger: se, jag har vunnit ett mål, jag jublar som en segrare. Det kan hända, att hans seger i verkligheten ingen seger är, det kan hända, att hans källor blott ha sinat, att elden slocknat och att han slagit sig till ro kring alltför små

Ragnar Jändel

och lättköpta vinster. Men om så icke är, om intensiteten alltjämt är lika stark och anden lika brinnande, då är han lika stor — ja, man borde väl säga: större — i segerns ögonblick som i kampens. Då har han heller icke "slagit sig till ro" i vanlig mening; hans ro, hans seger är en skatt för vilken han oavlåtligt på nytt måste kämpa och offra sig.

En ung författare — Arnold Ljungdal — gick för ej länge sedan till frejdigt angrepp mot den unga svenska diktningen, som han fann dådlös och utan kämpavilja. Det saknade ej fog och var förstäeligt till sitt syfte men uppenbart orättvist och felaktigt lagt vad beträffar tillämpningen i de enskilda fallen. De unga diktarna framställdes där nästan genomgående, som en samling snälla, borgerligt godmodiga idylliker; en skald som Pär Lagerkvist förklarades exempelvis hålla måttet, så länge han ännu flämtade i oro och uppror mot allt och alla, men då överblicken blev vidare och läpparna vågade ord av lycka och tro, förmenades han ha mattats och förringats i betydelse. Han var därmed en "idylliker" bland alla de andra. Men en dylik syn måste jag för min del stämpla som felsyn. Ty fränsett det, att en

Självbesinning och kamp

skald som skrivit en dikt som "Torso" — inledningsdikten till "Hjärtats sånger" — icke gärna kan stämpas som blott idylliker, kan diktaren vara vägledande i sin glädje och lyckokänsla likaväl som i sin ångest. Det är stort att samla människorna till strid mot herradömen och väldigheter, men är icke också den stor, som kan skänka de betungade något av en frid, vunnen i trofast och ärlig kamp? Det är ingalunda sagt, att den är den störste kämpan, som bullrar mest och ut hålligast. De största orden, de som gått samlande genom sekler, ha sagts lågmält och stilla i ögonblick av samling och uppandning.

Att vara "idylliker" kan också betyda både det ena och det andra. Det är "idylliskt" att ligga i sin hängmatta och kärvtänligt avnjuta livet på småborgerligt vis och det är "idylliskt" att uppleva livets djupa skönhet under evighetens synvinkel. Det finns ett idylliskt slapp och ett idylliskt starkt och spänstigt. Det kan vara ett hjältemodigt verk att mitt under vardagens kamp och oro hålla glädjens blomster levande och hölja sol över livets sorg och dunkel, dess tarvlighet, dess motsägelsefyllda virrvarr. Är det icke i själva verket till idyllen — den stora och djupa — som

mänskligheten vändas och strävar, där den överhuvud har någon strävan? De sociala utopierna, de religiösa drömmarna mötas långt fjärran hän i idyllens solförgyllda riken.

Det är därför icke alls sagt, att en diktare nödvändigt blir mindre för att han lever i idyllen, och fromhetens ögonblick är icke mindre stort än det, då bågsträngen spännes mot världen. All *äkta* dikt är tillåten; den har något i sig av både tid och evighet.

Visserligen: "Du kan icke köpa friden åt dig allena". Det är sant, men diktaren är icke allena, varken i sin strid eller sin frid. Så länge han är sann, är det i allt vad han verkar något medmänskligt, allmänmänskligt, och han bär fram vad han har att säga som ljus och bröd åt andra. Han är en röst varigenom starkare makter tala. Först då hans hjärta hårdnar till eller saktar av i maklig ro och världslig belåtenhet, då hans öra är stängt för rösterna ur tid eller evighet, har han svikit sin kallelse och hans verk blir utan värde —:

"— — — hans blick är släckt,
hans sång är tomma ord."

*

Självbesinning och kamp

Det bästa i den unga diktningen under det sista decenniet har mindre kännetecknats av kamp än av självbesinning. Detta har varit naturligt och nödvändigt. Bokslut måste ibland göras upp, man måste stanna till, se sig tillbaka och överväga för att bättre kunna rikta in kursen. "De ungas" inställning innebar, det gäller åtminstone de flesta, å ena sidan en reaktion mot indolensen bland de borgerligt intellektuella — i litteraturen tydligast framträdande hos Söderberg och hans efterföljare — å andra sidan en kritisk inställning till den sociala underverkstro, som väckt och eldat den undertryckta arbetarklassen men som i längden blev ohållbar och måste genomgå verklighetens stålbad. Den var en reaktion mot ett överhandtagande materialistiskt tänkesätt, såväl mot intighetstron, om det uttrycket får användas, som mot tron på de materiella vinningarnas förmåga att ensamma frälsa och lyckliggöra. Den unga diktningen ville öppet se verkligheten i ögonen men samtidigt söka vägar till en högre verklighet, som gav mod och möjlighet att trots allt tro och leva. Den stod med fötterna på jorden och blicken lyft mot stjärnorna. Där fanns ett drag av cynism gentemot frasmakeri och vidskepelse men

också ett starkt drag av ömhet och längtan. Den fick en mer eller mindre stark religiös prägel, fri, mystisk — som all verklig religiositet är — sökande det innersta och centrala i religionen bortom tidsbetingade former och dogmer. Även i det andliga sökte den framför allt realiteter; därför blev den sällan estetiskt paraddikt eller martialiskt vapenskrammel.

Jag vill påstå, att denna diktning, även där den till synes varit som mest världsfrånväänd, gjort en insats av betydelse i tiden. Dess inställning var ett uttryck för tidens behov. Dess tendens har varit tydligt märkbar även på andra områden än det litterära och andliga; överallt förmärkes behovet att ta upp till revision gamla värden, gamla trosartiklar. Den nya ungdomen står väl ännu ganska famlande och har svårt att gripa sig an med det rätta ungdomssinnet, men den ser med klarare ögon på tingen än den närmast föregående generationen.

En del av de unga författarna veko från brådmogna ynglingaårs stridsiver direkt in på självranssakans tysta vägar. Kamplusten fanns nog ändå kvar. Eftertanken behöver icke nödvändigt leda till den kränka blekheten, men den är ofrån-

Självbesinning och kamp

komlig för den, som vill arbeta ärligt och under ansvar. Icke minst har ansvarskänslan varit be-tecknande för "de unga"; den har pressat med hård självkritik, ofta mer än som varit nyttigt.

Men allt har dock sin tid. Det är sant, att diktningen icke i all evighet kan ha nog av att sitta och besinna sig. Det som lever måste vara i rörelse. Antingen självprövningen och grubblet leder till en fast tro eller icke, måste den åter se till att få kontakt med det levande livet för att icke domna in i sterilitet. Anden måste gå fram genom världen och svärdet får icke rosta, fack-lan icke slockna.

*

Det är i våra dagar nog många unga människor, som känner på samma sätt som den unge Mäster Olof: "Jag brinner av stridslust, men jag ser ingen att strida emot." Många unga människor plågas av denna oro, svårigheten att finna ut-lopp för sin vilja till aktivitet, bristen på klara linjer, tändande lösenord.

Man kan icke *konstruera* nya linjer. Och det är kanske så, att tiden ännu icke är mogen för nå-gra bestämda och samlande paroller. Men det

Ragnar Jändel

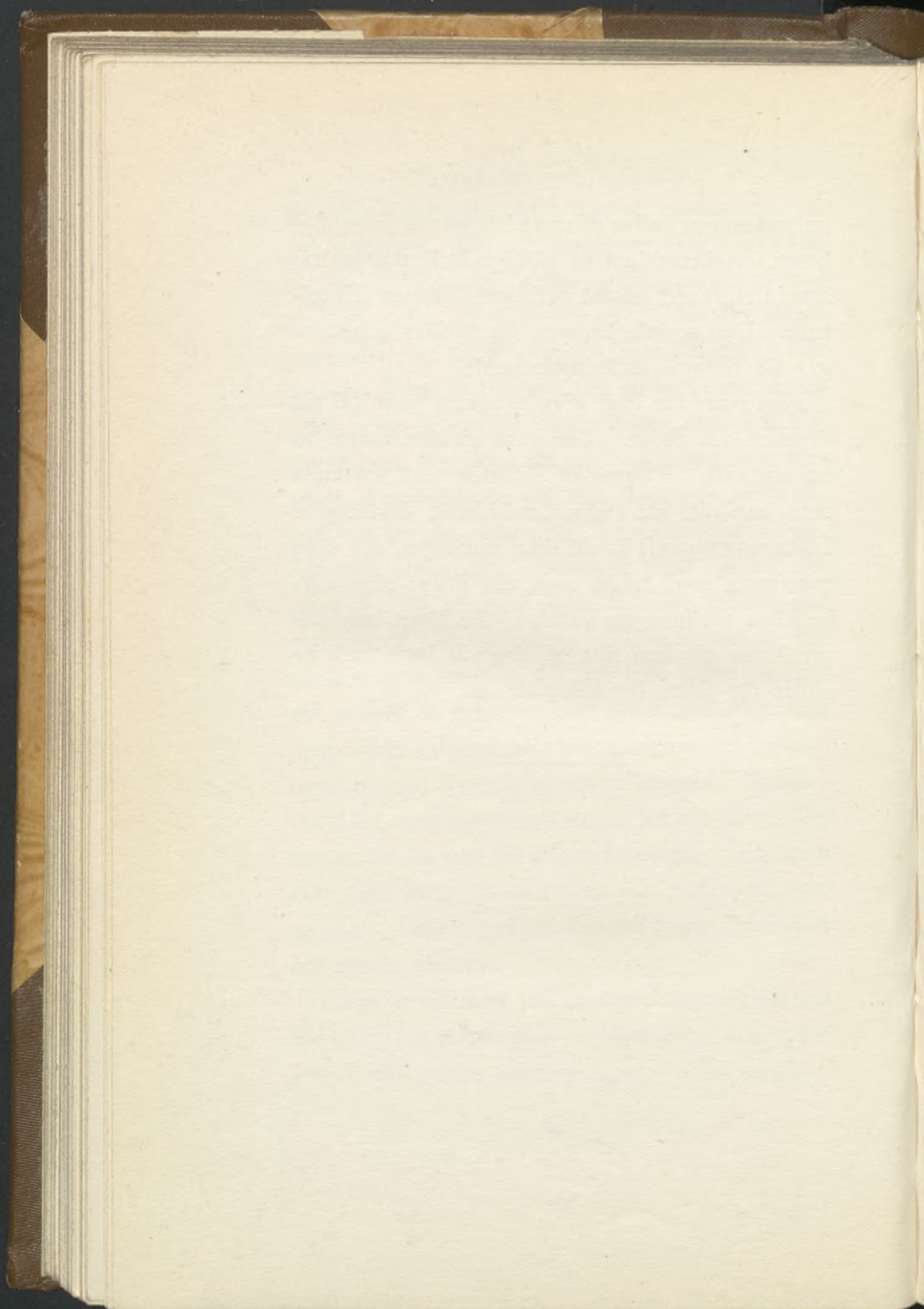
är nödvändigt att hålla blicken öppen och viljan vakande. En och annan av dem som ännu räknas till "de unga" synes verkligen vara på god väg att stelna till i en borgerligt förnäm esteticism eller en tomt pratsjuk beskäftighet. För mycken vishet är dårskap och stillastående vattensurnar, om icke nya friska flöden strömma till. Diktningen får icke bli idel nykterhet och förstånd, den måste ha eld och sälta, och vilka vägar den än går, måste den kunna hänföras själv och hänföra andra. Diktaren skall brinna och offra sig, icke gå upp i självbelåtenhet, småklokheter och andligt hälsopedanteri. Tiden är full av käpsörer som bolla med allt och leka kurragömma; allt snattra de om, men intet tycks allvarligt angå dem. Vår kultur lider i hög grad brist på personligheter med liv och allvar. "Pennor" finnas i överflöd, men personligheterna bli allt färre. Det tarvas att de som ha något att säga, träda fram och säga detta så osminkat och rättframt som möjligt. Diktningen måste vara kamp, icke tomt och lustigt kallprat.

Tiden är alltjämt full av spetsborgerlighet och fördomar av skilda slag — både äldre och nyare — så det finnes nog att göra. Den religiösa

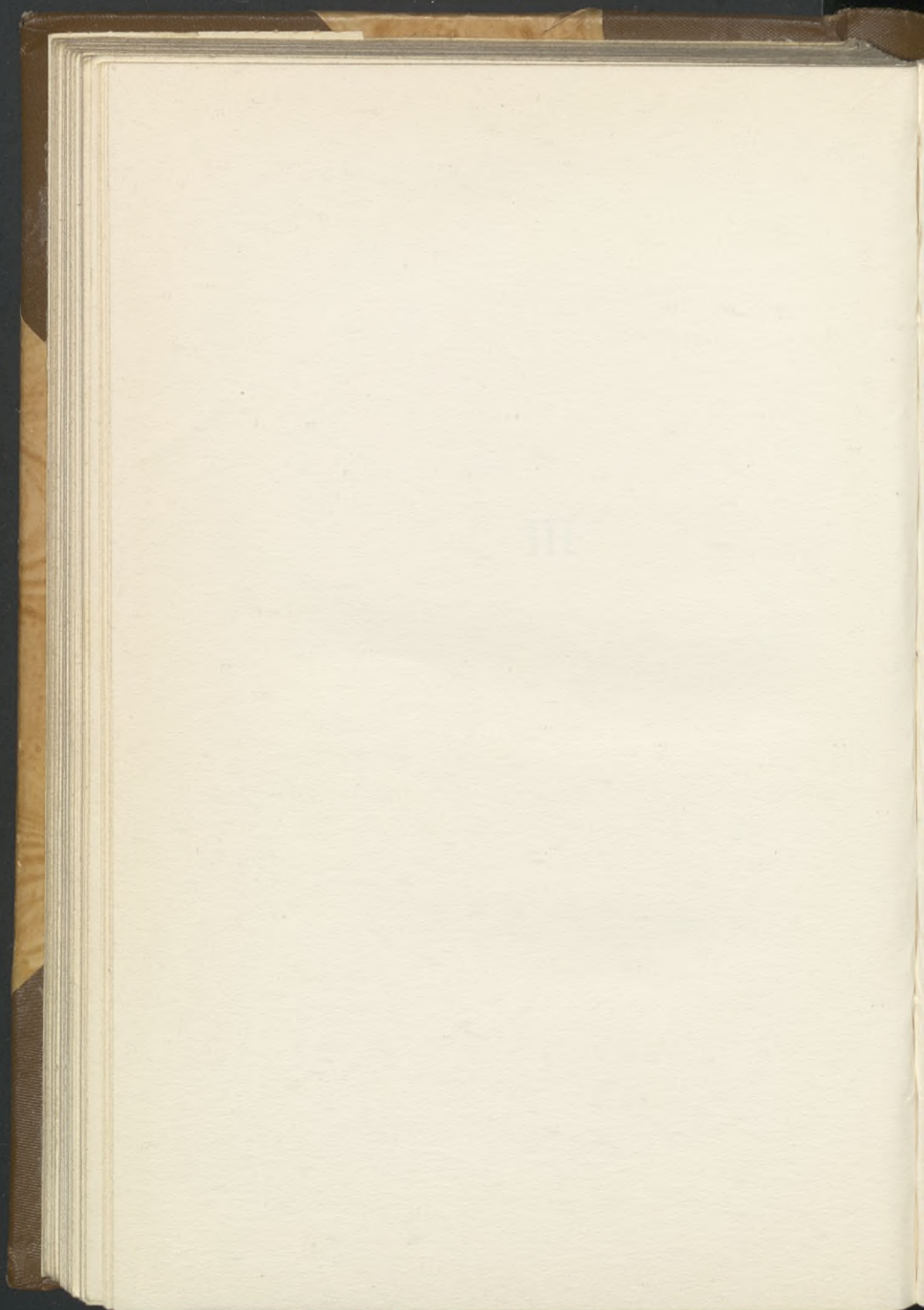
Självbesinning och kamp

kulturkampen kallar på unga kämpande personligheter. Arbetarklassens väldiga kulturkamp har ännu i stort sett saknat verkliga skildrare och tolkare. Den sociala kampen fortskrider och tvingar till förnyat ställningstagande.

Men man får icke göra program, som bli till dogmer och bojor. Den inre världen måste få ha sin rätt. Ytterst är äkthetskravet det enda man har rätt att ställa beträffande diktningen. Diktarens uppgift är att söka sanningen och säga sanningen med friskt mod, att ärligt söka förverkliga sin innersta kallelse. Så långt han följer denna går han rätt, så långt är hans verk av värde för tiden, för människorna.

III

De två vägarna.

I Bibeln står, som alla veta, en tydligt uttalad varning för den breda vägen. "Den vägen leder till helvetet och många äro de som gå på den." De som gå den smala vägen äro däremot få, men den leder till andligt liv.

Som så många andra av de bibliska bilderna och liknelserna är även denna mycket fyndig och slående. Den är därför fortfarande förstäelig och giltig. De flesta gå fram där det är bekvämast och söka det för ögonen är — resultatet blir andlig död. Endast de få visa vika av in på den tysta och svåra väg, där själens värden äro att söka.

Bilden av de två vägarna har en giltighet, som sträcker sig vida utöver det rent religiösa området. Man kan formulera en allmän levnadsregel av den. Man kan till var och en säga: sök

de smala vägarna om ni vill ha valuta för livets möda, om ni vill leva livet rikt och självständigt.

Aldrig någonsin har den betydande människan följt den breda vägen, som är mängdens och vanans. Geniet har alltid sökt den stiglösa leden genom vildmarken. För den andligen levande har den breda vägen, som de andra funnit så bekväm, förefallit olidligt tröttsam; först strapatserna ute i vildmarken ha väckt hans spänstighet, där har han fått släcka sin törst ur källrena bergbäckar, där före honom ingen varit, där har han gjort upptäckter som före honom ingen kommit på, där uppe från höjderna har han blickat ut över världen, och mängdens breda väg har där tett sig som en lång omväg till livet eller rättare: *omkring* livet.

Ty den breda vägen leder i själva verket "udenom". Var människa är ju dock från början ämnad till något särskilt, vad det än må vara. Hon har ett visst mål, som är hennes och ingen annans. Hon har ett pass utfärdadt av hemliga makter — med sin bild på — en marschplan fastställd bortom rum och tid. Det är något som just hennes ögon måste se, något som blott hon av alla varelser i den oändliga kedjan är utsedd att göra.

De två vägarna

Men inte kan hon nå sitt eget, om hon blott följer mängden. Förr eller senare måste hon våga ett avsteg och söka sin egen väg. Om inte, går hon utanför sitt livs egentliga bestämmelse. Och rätt vad det är, kommer frågan som för Peer Gynt i Ibsens stora dikt: vad har du gjort av livet, har du gjort det där som väntade på dig, som var *din* sak att göra och som du var precis skapad för?

”Var var du som dig själv, som den hela, den sanna?”

Var var du med Guds stämpel på din panna?”

De smala vägarna äro också mycket vackrare att gå. Den friska skogsstigen har en helt annan tjusning än landsvägen. Där är aldrig dammigt och man behöver inte frukta att bli ihjältrampad eller överkörd. Näktergalarna hålla till i de vilda snåren, vråkarna bygga i de höga träden, men gråsparvarna kivas bland hästspillningen på allfarvägen. Och blomstren sky de dammiga stråkvägarna: sippor, konvaljer och orkidéer utveckla sin skönhet i de stilla lundarna. Den som aldrig går smala vägar har inte en aning om hur vacker världen är. Jag har råkat vuxna människor,

som inte kunna skilja på kråka och skata, björk och asp; bilmärken och modeartiklar begripa de kanske bättre, men det ursprungliga livet ha de aldrig lärt känna.

De smala vägarna äro bildningens. Den breda vägen för aldrig till bildning, den levande, personliga. Den kultur som där finns att anamma blir en societets-, chrounschougs- eller pigkultur, allt efter omständigheter och sällskap. Det blir en halvbildning, som nästan är sämre än ingen. Man går där andra gå, ser med varandras ögon, hör med varandras öron. Man snappar upp så mycket, att man kan underhålla sitt sällskap och märkas bland de andra på vägen. Men ingenting blir riktigt ens eget. De smala vägarna däremot föra aldrig till blott halvbildning. De skänka ett stycke egen värld, hur liten del av det hela de än genomlöpa. De tvinga en att märka väderstreck och sol och vind, att skilja rätt väg från avvägar, tvinga en till bekantskap med världen, till bekantskap och till kärlek. De komma en att snava på stenar, balansera på spångar, träda lätt och försiktigt över mosstuvorna. Det är särskilda saker man stannar för, alltid egenartade på något sätt. Tankar sättas i rörelse, förmögenheter utvecklas, som al-

De två vägarna

drig skulle ha utlösts bland mängden på stråkvägen. Råkar man någon, har man något personligt att berätta — man har *själv* sett, upptäckt, lärt något. Mänsklighetens samlade erfarenhet är ökad, om ock helt litet. Därför har man också verkat för de andra, om det också snarast sett ut som om man svikit dem.

Det är uppbyggligt, väckande och eggande att råka människor som gå smala vägar. De kunna vara nog så enkla, stilla, anspråkslösa. Se t. ex. gamla bönder och fiskare, sitt hos dem och låt dem berätta! Man känner respekt, blir ofta imponerad. De äro säreget kloka och veta mycket. De ha sett livet från alla sidor — livet i dess ursprunglighet — och deras ansikten, ofta påfallande markerade, karakteristiska och fullkomnade, vittna om att de just fyllt *sin* uppgift, att de vandrat egna vägar och gjort egna verk. Men även i de livligast brusande kulturcentra träffar man sådana ansikten, sådana människor. De smala vägarna gå överallt, där verkliga människor äro.

Och det är en vinst att gå dem, även när det är fråga om små och vardagliga ting. Livet kommer väl ändå aldrig att bli så jämnstruket, att

Ragnar Jändel

inte den personliga smaken, den personliga insatsen får sitt säregna värde. Det gäller i fråga om vardagens arbete och liv, seder och vanor, konst och litteratur. Det personliga är det värdefulla.

Nu invändes att livet är sådant — och tiden — att vi måste arbeta gemensamt, gå i massor, följa allfarvägar. Låt vara, jag går med därpå. Men varje människa kan ändå ha sin egen personliga linje, hon kan ha ett område för sig själv bortom det stora opersonliga, vanliga. Det kan vara svårt att bevara sin personlighet och vara sig själv i en tid som vår och mitt i mängden. Men det går om behovet finns, viljan, kraften. Och det behövs kanske bättre nu än någonsin. Det är inte bara en fråga om den enskildes växt och lycka. Det är en fråga om mänsklighetens framtid.

Meditation.

Det skär en stilla vik in någonstädes i världens mitt, det ligger en hamn längst inne i solbelyst ro. Har du varit där, kamrat?

Kommer man dit, är det som om allt annat vore ingenting, det blir liksom ingen skillnad mellan lidande och lycka, mellan liv och död, man är som det ljusa trädet vid stranden, som båten, vaggande sakta på vattnet. Man känner kanske ännu dunkelt, att man gått genom storm och fara och kämpat genom skyar av ångest. Länge, länge sedan.

”Här är det stilla,
här ligger vattnet
stilla i tigande vik.”

Allt är försonat och gott och man är själv god.
Det är ju underbart. Sjuka begär, onda tankar,

hetsigt skälvande nerver — borta, lugnt . . . Man äger frälsningens hemlighet, lik en sol strålar den ur bröstet och spelar genom allt som var mörker. Vågen, fisken som leker, humlan som surrar — allt blir en så innerligt kärt bara för att det finns, leker och blänker. Inte för att det är någon särskild mening med det, men ögat får vila vid något, själen får något att trycka sig till och famna. Det är som något, vilket ett barn ler mot i sömnen. Och ingen tid är mer.

Man vet sanningen. Förr var det tvåfald i allt. Tingen passade inte samman, det var en hel mängd man måste kasta undan, om man ville få ihop något helt. Men det man kastade undan kunde man inte bli kvitt, de där byggbitarna voro ens onda samvete, man måste ge sig ut att samla ihop dem gång på gång och försöka på nytt. Men det gick aldrig att få det till ett helt. Tanken blev yr och hjärtat hårdnade. Det var ingenting annat att göra än att sparka undan alltsamman och lägga sig att blunda.

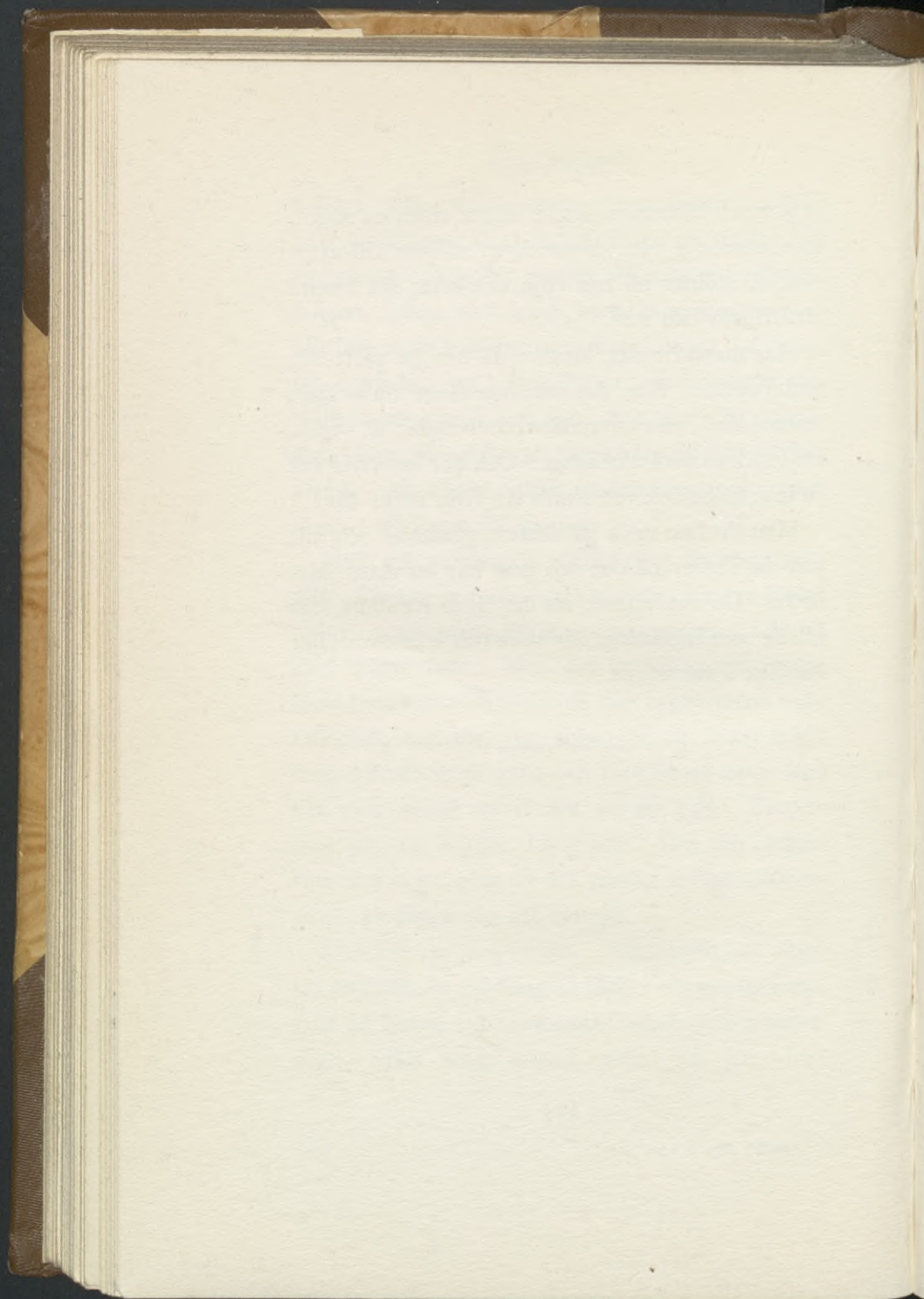
Men det var längesedan. Sanningen har slagit sig ned som en guldfärgad fågel i ens öppna hand. Allt är fäst vid vartannat, enkelt och nödvändigt. Själv sitter man i mitten och ler. Icke

Meditation

änglarna i himmelen skulle kunna viska en något, som man icke vet. Som vågen stillnar vid aftonen, så stillnar all ens vilja och lutar sitt huvud tätt till säv och sten.

Har du varit där, broder, då har du varit där gudarna bo. Men det var inte länge du orkade stanna där? Att vara människa betyder att verka, att vandra i föränderlighet. Och där inne, där var ju icke tiden och vad skulle du vilja verka där?

Men du har varit på fridens gästabud och allt vad du verkar på ont och gott har en glans därifrån. Du vet innerst, att det finns ett ställe, där allt är som ingenting, där vara och icke-vara vilar lyckligt i vartannat.

Det gamla hemmet.

Jag har två hem, ett nytt, som ännu är i växande, och ett gammalt, ensamt och förfallet, som skall upphöra att finnas, när mor en gång är borta. Det ligger en mil av fattig bygd och tråkig väg mellan dem. Ungt och vackert ligger det ena vid den festligt sjungande havsviken, det andra ligger på den tomma nakna heden, fattigt och armt, en bild av det tysta, föraktade eländet. Men jag hör samman med båda, vandrar mellan båda.

Mor bor i den grå stugan, den gråaste i hela socknen. Hon har inte velat flytta, hon har den förtvivalde kärleken till det egna, den fattiges stolta kärlek till friheten. Hon urskuldar sin arma boning, den är inte särskilt kall säger hon, det blåser inte in något vidare — hon har ju stoppat trasor överallt och hängt en gammal filt

Ragnar Jändel

för det fönstret där nordanvinden ligger på. Ack, Herre Gud, denna fattigdom, där ingenting är helt och tryggt utan allt är lappverk, bitar och trasor, ingenting tål att ta i! Det är så jämmerligt löjligt alltihop och så gränslöst sorgset.

I dag går jag hem till mor, jag har åter gått i oro ett par dar, haft onda aningar, känt att hon väntat mig. Jag måste gå nu; jag går backvägen i dag, den är något ginare, och jag möter inte så många människor där. Jag börjar känna mig alltför sliten, jag har ingen lust att visa mig i kyrkbyn. Mitt nya hem, som är i växande, drar pengar, där skall läggas väg, där skall planteras blommor överallt, tegel skall läggas på taket...

— Hon kanske är sjuk, tänker jag, jag har inte varit hemma på en vecka och på den tiden kan mycket hända. Hon kanske är... i natt drömde jag så konstigt — men det har jag gjort så många gånger. Sjuttiosex år är i alla fall en hög ålder och hon har varit sjuklig på sistone.

Hur många gånger har jag inte med ängsligt påskyndade steg vandrat upp efter den lilla stigen längs stenvuren, dagar, kvällar, nätter. Är

Det gamla hemmet

dörren öppen, är där ljus, ryker det från skorstenen? — Jag rycker tag i dörren, kommer in, mor sitter vid spisen, det är likt sig. Hon har legat några dar, men kommit upp igen. — Roligt att du kom, att du är så nära, så du kan gå hem.

— — —

— Men nästa vinter, om jag lever då, då flyttar jag ändå till dig.

— Ja, säger jag, det vore ju ändå det bästa för oss båda.

— Jag kan ju ge mig ut och gå ibland, om jag orkar, hälsa på i stugorna här uppe, ligga borta en natt då och då. Men stugan här kan du riva, den duger väl åtminstone till ved.

— Hm.

Jag tycker det är klokt detta, nödvändigt, tvunget. Men jag vänder bort ansiktet, det skär mig i själen. Kapitulerar du nu, mor, du kära stackars fattiga, tappra, egensinniga! Står du inte ut längre, den här vintern har visst tagit hårt på dig? Men du måste ha stritt länge med dig själv om detta. Det var ju ändå bara i fjor du lät göra ett nytt fönster och lägga in ett par nya sparrar. Det hjälpte inte mycket,

Ragnar Jändel

fast du trodde så. Och jag minns hur stolt du såg ut, när du visade mig räkningen från träbolaget...

Men nu skall du flytta då, stugan skall rivas. Bonden som äger jorden får sin vilja fram, han skall bryta undan stenarna så småningom, de gamla morellträden och apeln skola ned, om ett par år är planen ett med åkerlapparna omkring, ingen vet riktigt säkert *var* stugan stod. Det är utjämnat, som allt skall utjämnas. Det är förfärligt alltsamman!

— — —

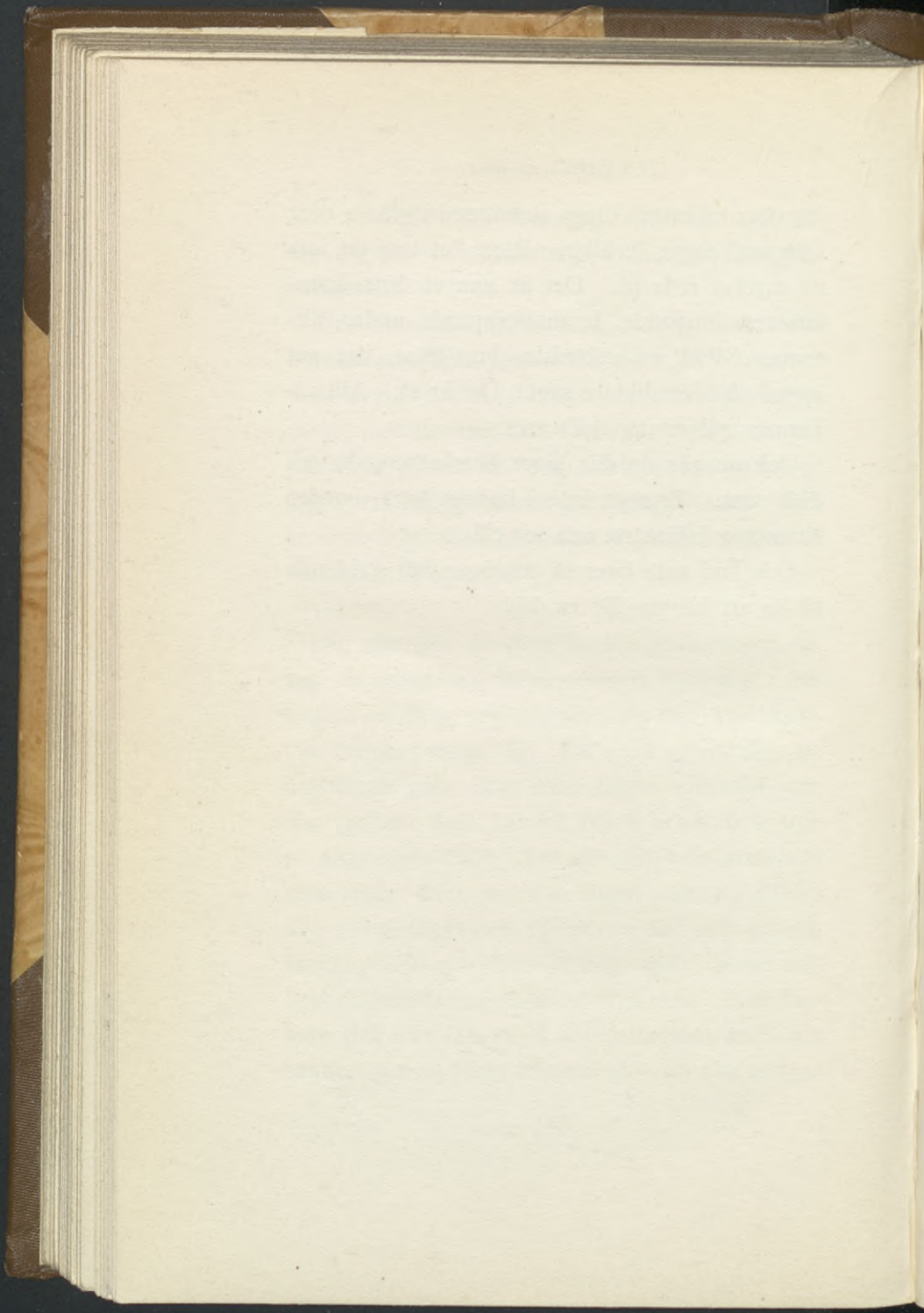
Du, min son, du skall kanske gå denna vägen upp en gång och ha dina barn med dig. Du skall visa dem var ungefär din far var född, var farmors stuga låg. Du skall erinra dig, att du någon gång som liten gosse var med mig dit, farmor skall kanske också framträda som en svag minnesbild. Du går där och talar med dina små. Men om den kamp som förts här, alla dessa dagar och nätter av nöd och elände, fattig glädje och förhoppning, tårar, böner och önskingar, därom skall du föga veta. Hur farmor gick där och stred för detta som dock var hennes eget, så länge hon orkade, och alla gånger

Det gamla hemmet

jag vandrat stigen längs stemmuren i glädje eller i ångest, dagar, kvällar, nätter, det kan du inte ha mycket reda på. Det är som vindsus, kornknarrens raspande, lerans kvapande under fötterna. "Vad en människa har levat, det vet ingen", har en diktare sagt. Det är så. Allt utjämnas, plöjes upp, glömmes. —

Och nu går du där längs åkerkanten, du och dina små. Trampa inte i havren bara, bonden sitter nog i fönstret och ser till...

Och frid vare över er och över den strid som ni ha att kämpa för er del!

Hemmet och världen.

Han byggde ett hem vid havet, ett hem som han älskade. Det var inte så mycket stugan, hans kärlek gällde — stugan som kostade honom årtal av arbete och tunga bekymmer — inte ens det halva tunnland strandsluttning, på vilket den byggts och som han köpt "till evärdlig tid" för femhundra kronor. Det var väl bägge delarna; allra mest var det kanske själva landskapet, där han flöt in så väl och där allt tycktes skapat särskilt för honom. Det var ett landskap av ung djärvhet och säregen vekhet i förening, ett landskap av branta bergknallar, stupande ned i havet, urhålkade av vågorna, underligt skulpterade av urtidsisarna; ett landskap med trånga dalkjusor mellan bergen, eklundar, lövängar, boplatser för skygga och förnäma blomsterväsen. Fritt och öppet var det uppe på bergen, där havet

Ragnar Jändel

låg blått inunder med skären ibland simmande i underbar lätthet och där staden långt i fjärran hägrade som en ljus dröm. Halvvägs på sluttningen låg stugan i tystnad och ensamhet, inramad av frodiga unga ekar; det ensamma ljuset därifrån lyste om kvällarna vitt ut över sjön.

Han kom dit trött av kamp och tankar och kände nya krafter strömma sig till mötes. Det var något av en egen värld, en lustgård med barn, blommor och fjärilar, med salt pärlemorskimrande vatten att bada i om somrarna, med täta snår och underbara dagrar över vattnet och bergen — en romantikens värld, visserligen ej given till skänks men dock hans egen. En värld där det väl fanns oro men framför allt mycken skönhet.

Han arbetade där. Ljuset brann med trött låga långt fram på nätterna, och om dagarna planerade han och planterade. Han tog upp gångar och lade upp rabatter. Han planterade in vilda växter i skrevor och rösen, bar dem hem med skälvande händer och redde mylla åt dem att växa i; han skaffade främmande blomster, underbara gäster från länder, där han aldrig varit, och det var med något av konstnärens

Hemmet och världen

varna yra, som han ordnade och satte dem. Hans liv hade icke varit skönt, men här skulle han vilja skapa skönhet. Hans drömmar lekte över stenar, bergknallar och gläntor, han skulle vilja breda blomstermattor över allt, låta skönheten rota sig och leka, låta vivor och liljor och stenbräckor mötas från alla kanter, känna igen varandra, samlas och hålla hov. Om guldstycken hade ramlat ned över honom skulle han ha velat omsätta dem i levande växter och lustiga, barnsliga anläggningar.

Vackert var där. Vildvin klängde efter väggarna, madonnaliljorna lyste, mynta, åbrodd och salvia bildade små skogar i miniatyr, sedum och timjan kröp i springorna. Vackrast voro vårarna, då allt var återfött och de första vitludiga bladen började rulla upp sig ur den svarta myllan. Var morgon gick han runt med de sina och alltid var det nya vänner att hälsa välkomna sedan i fjor. En del hade han nästan glömt bort, han fick stå och undra en stund, innan han säkert mindes vad de hette.

Men ibland kunde det hända, att spaden eller hackan föll ur hans händer; han stod där och såg och såg men liksom med främmande ögon.

Ragnar Jändel

Det var som om det ändå inte var hans, det var en främmad värld. Myllan som rann mellan hans händer var visserligen hans, han hade kontrakt på den, resolution från länsstyrelsen och lagfart från häradsrätten. Men *själv* hörde han inte hit "till evärdlig tid". Det här var bara som en dröm, något som han snart skulle vakna ur. Nej, det var inte riktigt hans, trots lagfarten.

Det var också som om röster kallade honom och förebrädde honom, att han dragit sig så långt undan. Hade han *rätt* att leva så — så ensam — och helt gå upp i denna idyll? Var det rätt att offra tid, pengar, kärlek på detta, då det fanns så mycket annat, viktigare? Det var ju inte så mycket han hade, men var skulle gränsen gå? Och om han hade mycket?

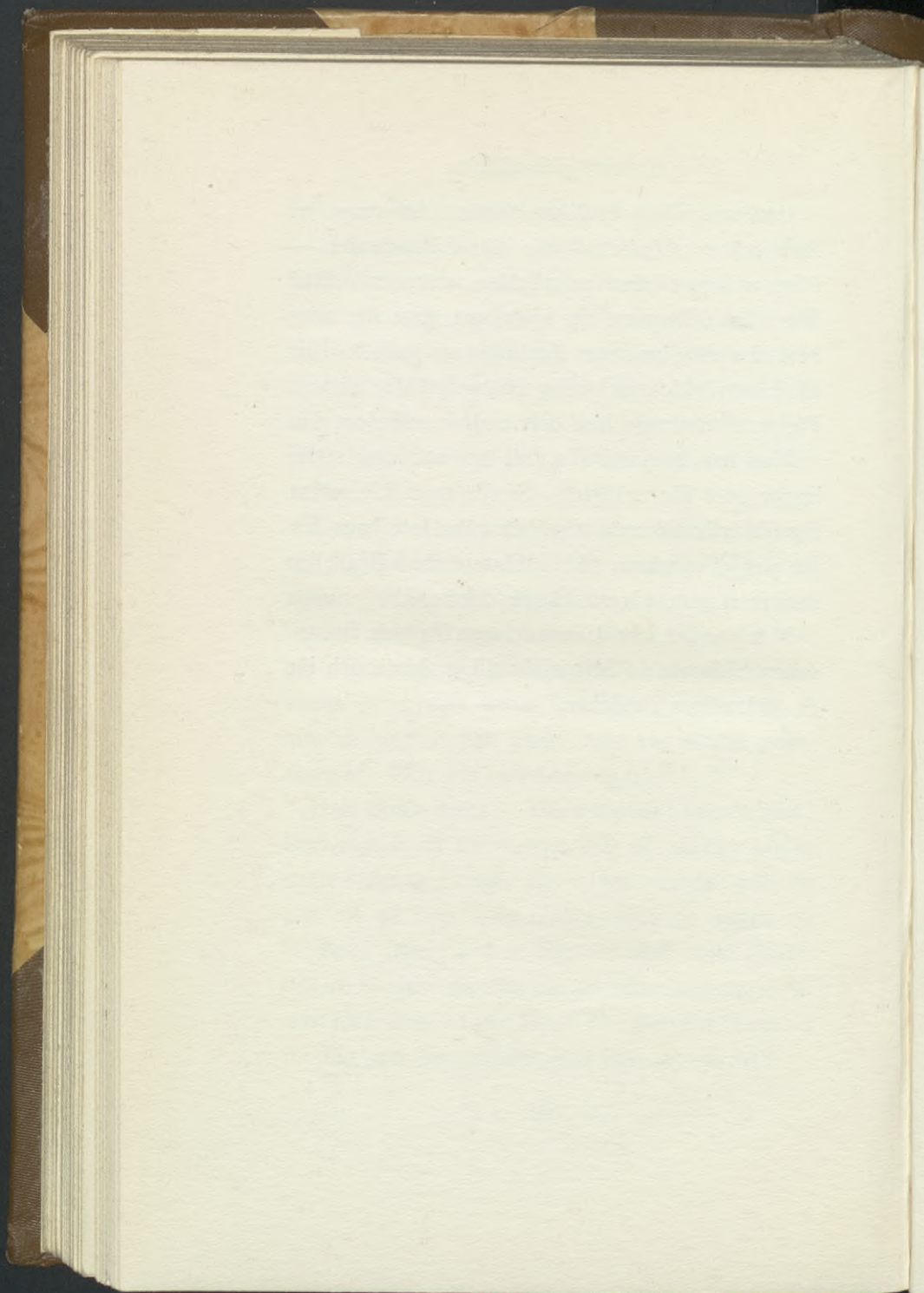
Han kände detta — tiden ropade: har du rätt? Den ropade så till honom och till många andra unga i denna trasiga tid. Den ropade: har du rätt att gå upp i det sköna, rätt att bygga ett bo långt från världen, rätt att blott söka glädje och ro — har du rätt att så söka komma förbi och före den tid du lever i? Betyder *hemmet* för dig mer än *världen*, och bör det få det?

Hemmet och världen

Han undrade över dessa röster. Att skapa en liten vrå av skönhet — om han mäktade det — i ett avlägset hörn av världen, var det orätt? Att söka fullkomna sig själv, att göra det vackert för de sina, var det icke av godo? Bli då icke världen en aning bättre på det sättet? På detta undrade han och undrar stundom än.

Men han börjar i alla fall tro, att hans ställe ligger litet för avlägset. Skulle man icke offra sig för människorna, för dem alla, inte bara för ett par eller några få? Måste man välja eller kan man gott förena bägge delarna?

Men var det icke djävulen, som frestade furstensonen Sidharta: "Stig själv till gudarna och låt de andra leva i mörker." — — —

Jag och vi.

"Jag lever icke mera jag — Kristus lever i mig." Dessa Pauli jublande ord ha blivit ett klassiskt uttryck för människans uppgående i idén, den må sedan beteckna det heliga allmänneliga från ovan eller det heliga samhälliga på jorden. Att kunna offra sig själv, att med hjärta och själ uppgå i något större än det egna jaget, det är befrielse, vila, frälsning. Den andliga döden, det är att icke kunna älska, att icke kunna hängiva sig åt något annat än sig själv. Helvetet är, som Dostojevski framhåller i Bröderna Karamasov, lidandet av att icke kunna älska. Allt skapande, all idealitet är i själva verket ett uppgående i något högre — ett famnande av något evigt, en anslutning till ett "vi".

Att leva för jaget är att leva i träsket, tarvligt, smått och förkrympt. Att uppoffra jaget,

Ragnar Jändel

att "mista sitt liv, det är att vinna det". Men detta innebär icke en plikt att med hull och hår ge sig hän åt en masskultur, att förbehållslöst böja sig in under massans eller gruppens vilja, som katoliken lämnar vilja och förnuft åt den heliga kyrkans lydno.

Människorna måste arbeta gemensamt för det hela, och ju hjärtligare, ju friare och glättigare de göra detta, desto bättre för oss alla, desto högre lyfter sig världen ur kaos till ljus och frihet. Den dag vi kunna arbeta i verklig känsla av gemenskap, i tecknet av den "kostliga kärlek mellan kamrater", som Walt Whitman talar om — den dagen ha vi nått det tillstånd, som profeter och skalder helst älskat att drömma om sedan urgråa tider.

Men likväl — det förbliver dock så, som någon en gång sagt:

"Vi arbeta i tusental tillsammans,
vi älska två och två,
vi dö allena."

Människan kan icke så gå upp i gruppen, i kamratskapet, icke ens i mänskligheten, att hon

helt försummar ensamheten, sitt eget personliga liv. Hon får icke tjäna mänskligheten så, att hon förlorar sin egen mänsklighet. Det finns något som hon måste vara ensam i, som icke kan läggas i andras händer. Det är sant och värt att lägga på minnet vad en ung svensk diktare säger om plikten till samhörighet:

”Du är icke ensam i huset,
som du tycks mena.
Du är icke ensam i tiden,
du kan icke köpa friden
åt dig allena.”

Men det är å andra sidan också sant, vad Otto Weininger en gång sagt: Människan är allena i universum i evig oerhörd ensamhet. Det är nödvändigt att förkunna samhörighetskänsla, men det är också nödvändigt, att det predikas ensamhet. Det är nödvändigt att framhålla och fasthålla detta, bl. a. som en påminnelse åt de unga apostlar i tiden, som med allt högre stämmor förkunna samkänslans och masskulturens evangelium.

Jag förstår mycket väl den nödvändighet som ligger bakom detta och vet, att det är djupt

ideella motiv som driva dem — de bästa och ärligaste av dem. De ha gripits av tidens sönderslitenhet och sett vart det leder, då människan är "sig selv nok"; de ha tvingats att söka en räddning för tanke och vilja och finna en trosväg. Men det verkligt förlösande och övertygande ordet ha vi ännu knappast fått höra från det hållet. Hittills ha de nya förkunnarna verkat litet för lätta på handen, tagit alltför summariskt och teoretiskt på problemen. Deras förkunnelse har verkat mera kammarfilosofi än i livet tillkämpad och av liv genomsyrad ståndpunkt. Jag tror tills vidare mera på samkänslan hos t. ex. slumsystemen, som i kristlig självuppgivelse ger sig hän åt andra, vakar vid sjukbäddar och skurar golv i fattigkåkarna, än — låt oss säga — på de unga clartéstudenternas.

Till den djupa samhörighetskänslan hör också den djupa förmågan att kunna uppleva ensamheten. Jaget har sin träskmark men också vi'et. Som forntidens förkunnare hade sina tider av ökenliv, så måste förvisso den människa som vill tjäna det hela sörja för sin egen själs näring, kämpa sin egen kamp i det fördolda. Utan detta blir gemensamhetsviljan flack och tom.

Jag och vi

Den djupaste samkänslan — eller låt oss använda det gamla banala ordet människokärleken — måste, som för övrigt all djup tro, gå fram genom tvivel, ja, genom människoförakt och människohat. Den vet, att det icke är lätt att älska människorna och tro på dem. Men den vet också innerst, att vi alla ha något gemensamt, att vi trots allt måste sträva tillsammans, sträva fram mot den heliga broderskapsdröm, som blivit nedlagd i våra hjärtan.

Men låt oss därför icke avsäga oss rätten till ensamhet. "Vi dö allena." Och det innersta måste vi också leva allena. Hur tider och tidsbehov skifta, hur utvecklingen skrider fram — i detta förblir sig dock människan lik. Hon har ett socialt problem, som hon ej kan komma ifrån, men hennes problem är ej blott socialt: det är även metafysiskt.

Låt oss arbeta, kamrater — ej för egen vinning, under småaktig beräkning, men i mänsklighetens tjänst, med dess framtid för ögonen. Låt oss ge allt vi ha att ge varandra. Men behåll en sabbatsdag, en vilo- och uppgörelsedag för dig själv! — Bliv icke så upptagen i arbetet för gruppen eller mänskligheten, att du glömmer

Ragnar Jändel

lyssna till ditt eget hjärtas slag, att du glömmet hur de blommor sågo ut, som du plockade i din barndom, glömmet skyarnas färd och stjärnornas evighetsblick. Människan är icke skapad för sabbaten, men hon har rätt till den. Hon måste ha den för att själv varda en sann människa och därför också för att rätt kunna arbeta och kämpa för bröderna. "Att förlora sig själv" kan innebära den högsta idealitet, men det kan också betyda andlig död — synden mot anden, personlighetens undergång.

INNEHÅLL:

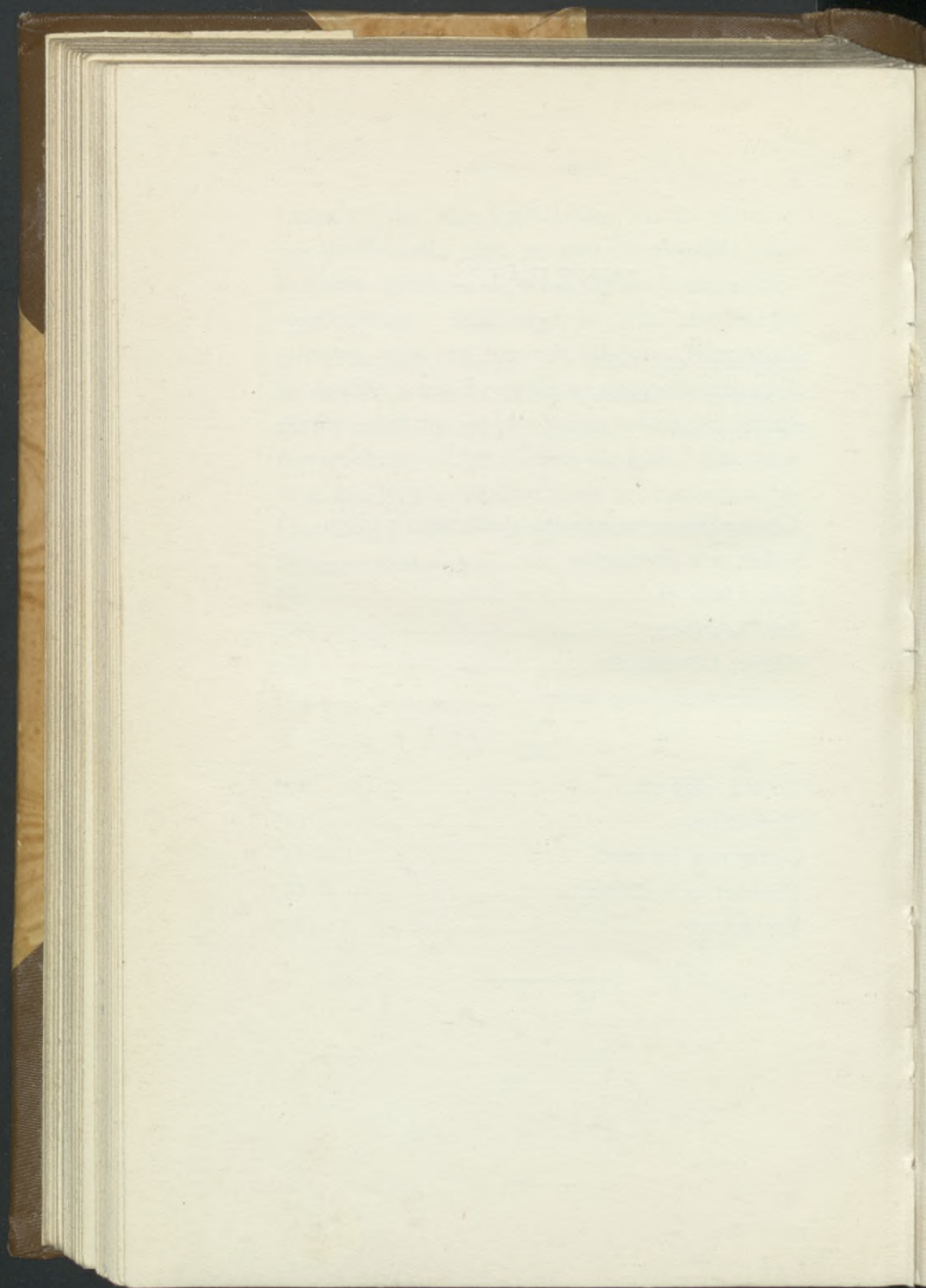
	I.	Sid.
Religionen och tiden		9
»Mästaren i Anundsjö»		35
En monolog.....		43

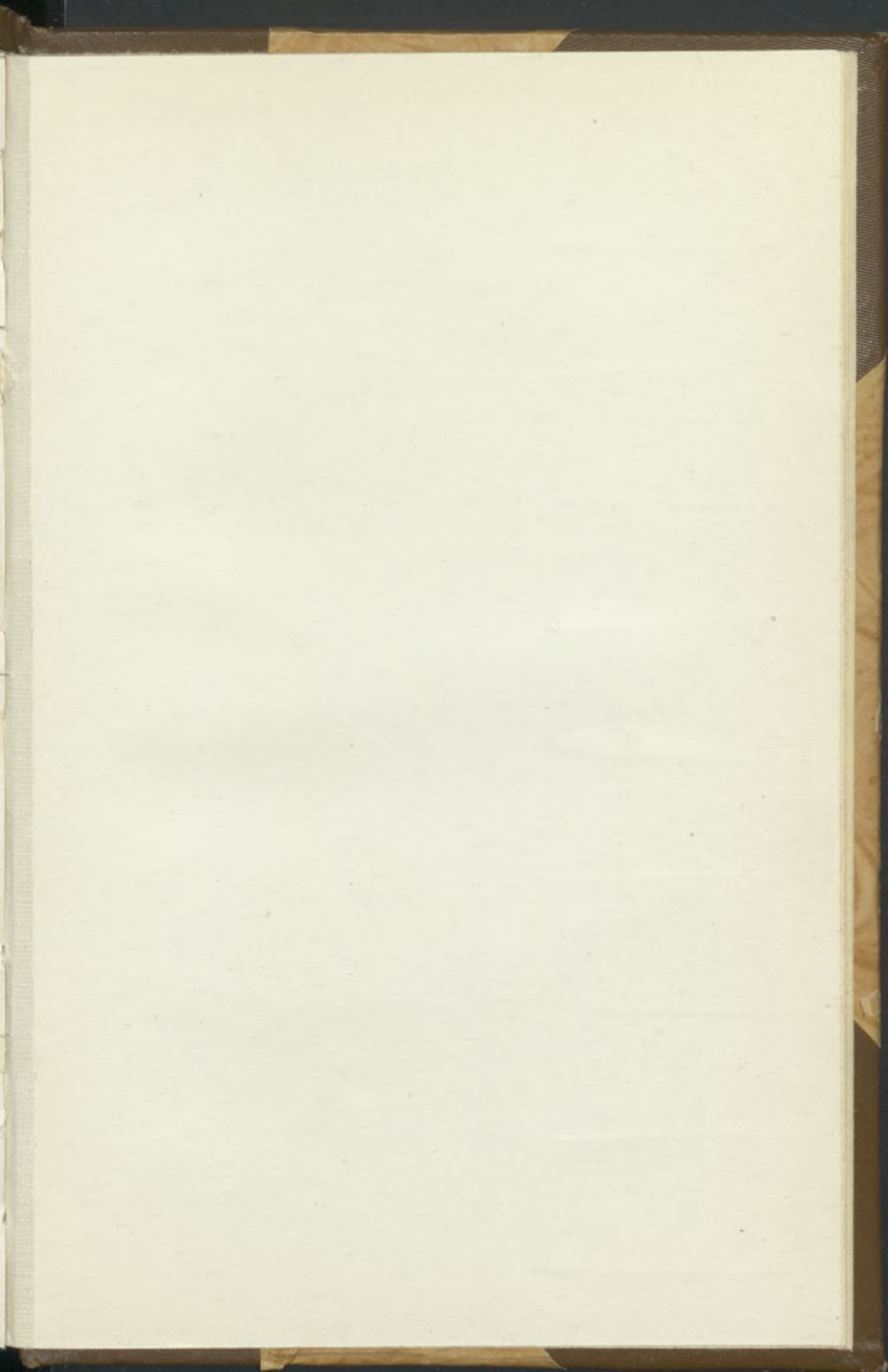
II

Arbetardiktningen och den akademiska kritiken	51
Folket och bildningen	69
Erik Lindorm	83
Erik Blomberg	103
Harriet Löwenhjelm	115
Självbesinning och kamp.....	125

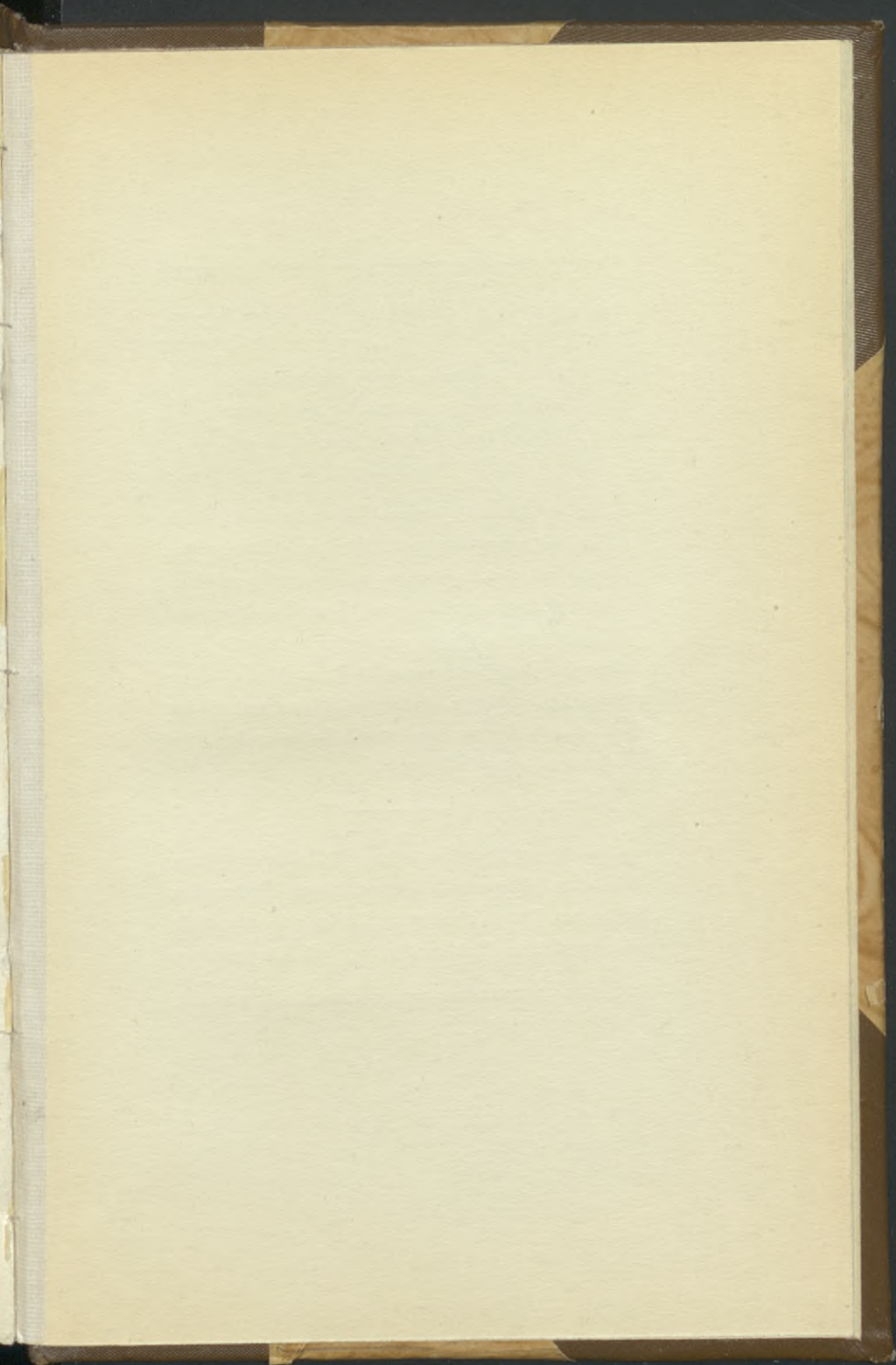
III.

De två vägarna	137
Meditation.....	143
Det gamla hemmet	147
Hemmet och världen	153
Jag och vi	159

Hand 23/2
28

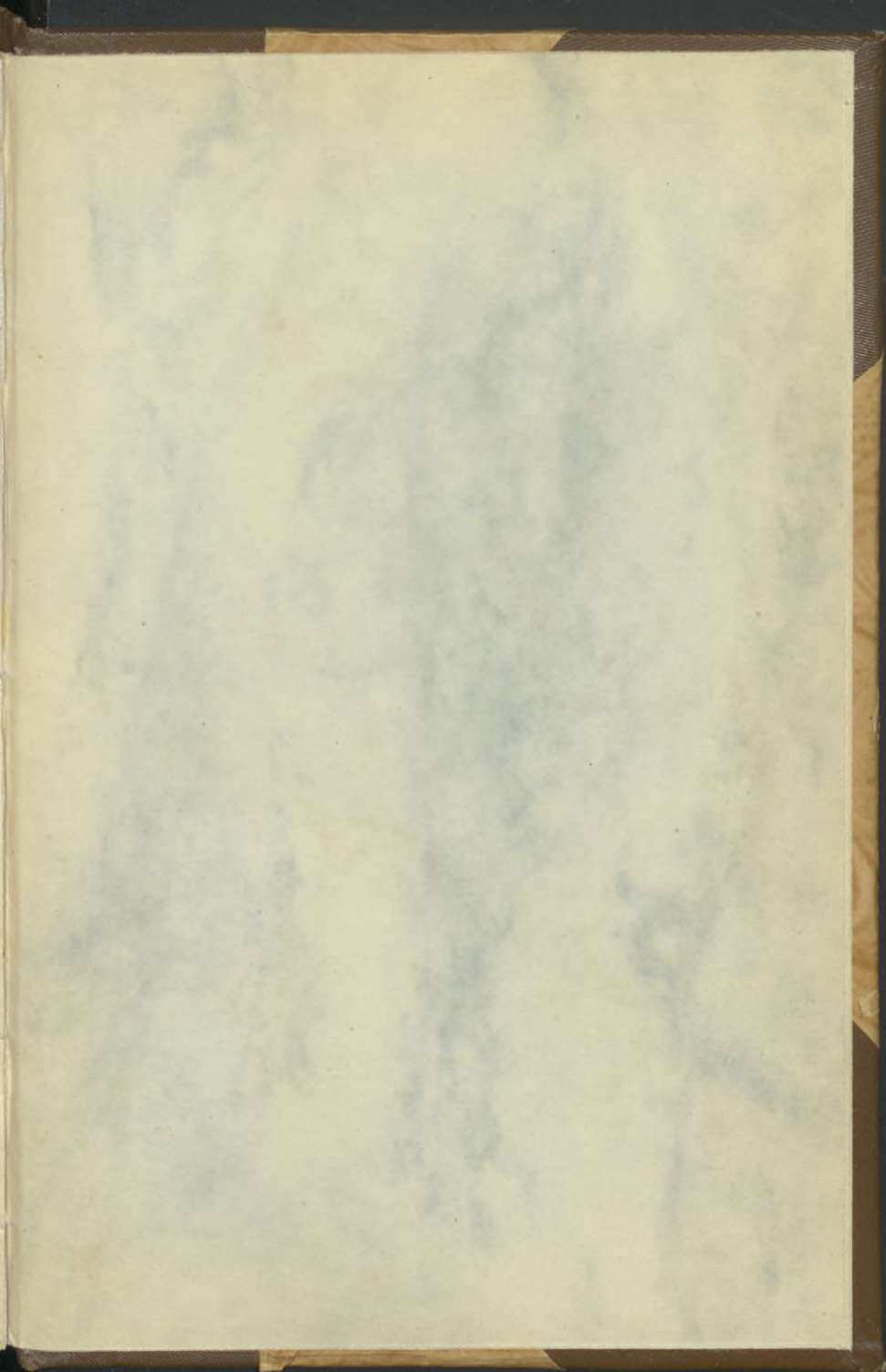
RAGNAR JÄNDEL

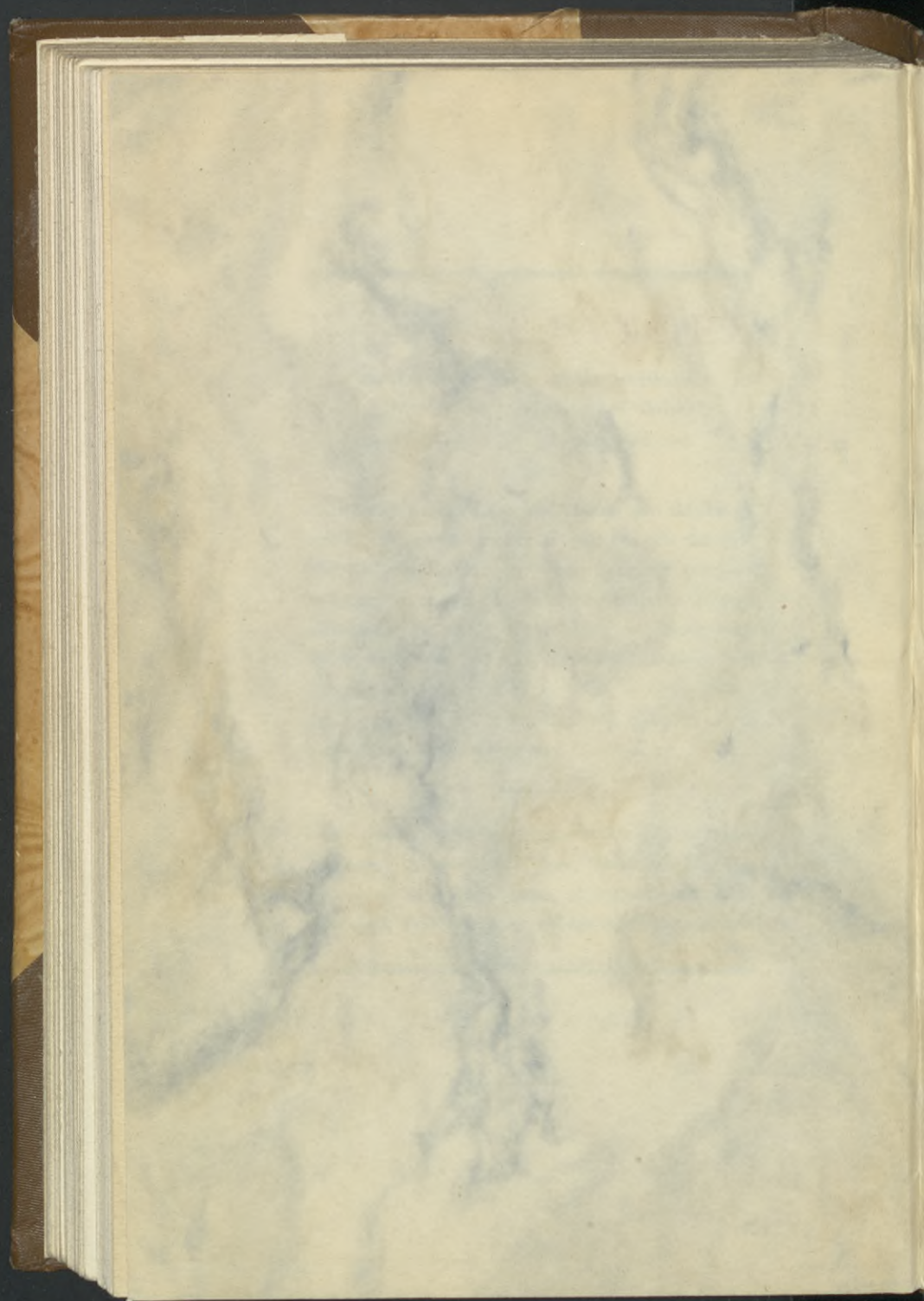
är en av de finaste lyriska landskaps-
målare vi för närvarande äga skriver
Sten Selander i Ord och Bild och
fortsätter.

Inte ens Karlfeldt har med lättare hand skildrat de
ställen, dit våren kommer tidigast och där det först
blir riktigt grönt. — — — men samtidigt ger hans
skildring något annat och mer svårgripbart: tystnaden,
stillheten, den omätliga ron — — —. Inför hans
dikter ha vi alltjämt samma känsla att blicka in i en
främmande, avlägsen, lycklig värld av sval klarhet
och översinnlig ro, som man får inför de tidiga
renässansmästarnas målningar.

Av *Ragnar Jändel* har utkommit: Under vårstjärnor,
Vägledare, Sångere och hymner, Havets klockor, Det
stilla året, Den trånga porten, Heden och havet, Släkt
och bygd, Franciscus med pilbåge och Kämpande tro.

Pris kr. 3: 75

6000298593

Göteborgs Universitet

